

ИЗСЛЕДВАНЕ И АНАЛИЗ

Състояние на малкия и средния бизнес в България и последиците за сектора от COVID-19

Изготвен от Институт за икономическа политика по договор и възложение на Изпълнителна агенция за насърчаване на малките и средните предприятия

София

Октомври 2021 г.

Съдържание

Съдържание	2
Списък на използваните съкращения	5
Списък на фигурите в текста	6
Списък на таблиците в текста	9
Източници	10
Въведение	12
1. Малките и средни предприятия и бизнес средата.....	14
2. Състояние на МСП в страната	18
2.1. Общ преглед	18
2.2. Брой икономически активни предприятия според броя на заетите	19
2.3. Заети лица в МСП по раздели на Класификацията на икономическите дейности (КИД 2008) общо за страната	22
2.4. Дълготрайни материални активи (ДМА).....	29
2.5. Брутна добавена стойност.....	34
2.6. Брой на новосъздадени, икономически активни МСП, отчетени в НСИ.....	39
2.7. Брой на закрити предприятия общо за страната.....	42
2.8. Показатели за регистрация и прекратяване и ликвидация на юридически лица .	44
2.9. Относителен дял на родените през година t предприятия и оцелели през $t+3$ по големина на предприятията.....	46
2.10. Външнотърговски преглед.....	49
2.10.1. Износ.....	49
2.10.2. Внос.....	52
2.10.3. Търговски баланс.....	56
2.10.4. Външна търговия според бизнес характеристиките на търговците	57
2.10.5. Индекс на цени на износа и вноса по Стандартната външнотърговска класификация (SITC)	61

3. Ефекти от пандемията COVID-19	63
3.1. Общ преглед	63
3.2. Затруднения в дейността на МСП	65
3.3. Мерки в отговор на пандемията	70
3.4. Нужда от финансиране и оценка на мерките за подкрепа на МСП	73
3.5. Отчетено изменение в приходите очаквания за бъдещи периоди	78
3.6. Отчетено изменение в броя на заетите и очаквания за бъдещи периоди.....	84
3.7. Отчетено изменение в инвестициите и очаквания за бъдещи периоди	86
3.8. Обща оценка и изменение на бизнес средата	89
Приложение I	94
Приложение II	96
Приложение III	102
Приложение IV.....	104
Приложение V.....	111
Приложение VI.....	118
Приложение VII.....	120
Приложение VIII	123
Приложение IX.....	125

Настоящият документ е изготвен от Институт за икономическа политика по договор от № 0А-0-49/08.12.2020 г. с Изпълнителната агенция за насърчаване на малките и средните предприятия (ИАНМСП) в качеството ѝ на възложител. Предметът на договора е „Изследване и анализ на тема „Състояние на малкия и средния бизнес в България и последиците за сектора от COVID-19“. **За нуждите на изследването и анализа са използвани най-актуалните към датата на изготвяне статистически данни от Националния статистически институт и Евростат, като в текста и съответните графики/таблици изрично е посочено кои от използваните данни са предварителни.** Където не са налице предварителни данни за 2020 г. са приложени последните налични данни за 2019 г.

Списък на използваните съкращения

БВП – Брутен вътрешен продукт

БДС – Брутна добавена стойност

ЕС – Европейски съюз

ЕС-27 – Европейски съюз с 27 държави членки

ДМА – Дълготрайни материални активи

МСП – Малки и средни предприятия

НАП – Национална агенция по приходите

НСИ – Национален статистически институт

ОИСР – Организация за икономическо сътрудничество и развитие

ЦИЕ – Централна и Източна Европа

ЮЛ – Юридически лица

Списък на фигурите в текста

Фигура 1. Брой и процентен ръст на МСП (2009-2020 г.)	19
Фигура 2. Относителен дял на микро, малки и средни предприятия в общия брой на МСП (% , 2009-2020 г.)	21
Фигура 3. Ръст на микро, малки и средни предприятия спрямо предходната година(% , 2009-2020 г.)	22
Фигура 4. Брой на заетите в предприятията според броя на заетите в тях (хил. души, 2008-2020 г.)	23
Фигура 5. Ръст на заетите в предприятията според броя на заетите в тях (% спрямо предходната година, 2009-2020 г.)	24
Фигура 6. Относителен дял на заетите в микро, малки и средни предприятия (% , 2008-2019 г.)	25
Фигура 7. Ръст на заетите в микро, малки и средни предприятия спрямо предходната година(% , 2009-2019 г.)	26
Фигура 8. Относителен дял на заетите в МСП и големи предприятия в общата заетост по икономически дейности (% , 2020 г.)	28
Фигура 9. ДМА на предприятията според броя на заетите в тях (млрд. лв., 2015-2020 г.)	29
Фигура 10. Ръст на ДМА в предприятията според броя на заетите в тях (% спрямо предходната година, 2016-2020 г.)	30
Фигура 11. Относителен дял на ДМА в микро, малки и средни предприятия (% , 2015-2020 г.)	31
Фигура 12. Относителен дял на ДМА в МСП и големи предприятия в общата стойност на ДМА по икономически дейности (% , 2020* г.)	34
Фигура 13. Добавена стойност по факторни разходи на предприятията според броя на заетите в тях (млрд. лв., 2008-2019 г.)	35
Фигура 14. Ръст на добавена стойност по факторни разходи в предприятията според броя на заетите в тях (% спрямо предходната година, 2009-2019 г.)	36
Фигура 15. Относителен дял на добавената стойност по факторни разходи в микро, малки и средни предприятия (% , 2008-2019 г.)	37
Фигура 16. Относителен дял на БДС в МСП и големи предприятия в общата БДС по икономически дейности (% , 2019 г.)	39
Фигура 17. Регистрирани търговци и подадени заявления относно прекратяване и ликвидация(брой, 2015-2021 г.)	45

Фигура 18. Индекси на регистрирани юридически лица и подадени заявления относно прекратяване и ликвидация(тримесечни данни, 2018-2021 г.).....	46
Фигура 19. Износ на стоки по години (2016-2020 г., млн. лв.)	50
Фигура 20. Процентно изменение в износа на стоки спрямо предходната година (2016-2020 г., %)	50
Фигура 21. Топ 10 на основни търговски партньори в износа на стоки в млрд. лв. (2019-2020 г.)	51
Фигура 22. Износ на стоки от България по сектори на Стандартната външнотърговска класификация (SITC, рев. 4) (2019-2020 г., млрд. лв.).....	52
Фигура 23. Внос на стоки по години (2016-2020 г., млн. лв.)	53
Фигура 24. Процентно изменение във вноса на стоки спрямо предходната година (2016-2020 г., %)	54
Фигура 25. Топ 10 на основни търговски партньори във вноса на стоки в млрд. лв. (2019-2020 г.)	55
Фигура 26. Внос на стоки в България по сектори на Стандартната външнотърговска класификация (SITC, рев. 4) (2019-2020 г., млрд. лв.).....	56
Фигура 27. Търговски баланс на България (2016-2020 г., млн. лв.)	57
Фигура 28. Брой предприятия износители според броя на заетите (2015-2019 г.)...	58
Фигура 29. Стойност на износа на предприятията според броя на заетите (2015-2019 г., млн. евро)	59
Фигура 30. Брой предприятия вносители според броя на заетите (2015-2019 г.).....	60
Фигура 31. Стойност на вноса на предприятията според броя на заетите (2015-2019 г., млн. евро)	61
Фигура 32. Обща оценка за затруднения в дейността на МСП в следствие на COVID-19 от началото на пандемията до сега	66
Фигура 33. Средна оценка по приоритетни сектори за затруднения в дейността на МСП в следствие на COVID-19 от началото на пандемията до сега	67
Фигура 34. Затруднения в дейността на МСП в следствие на пандемията от COVID-19	68
Фигура 35. Отражения на пандемията от COVID-19 върху дейността на предприятията през 2020 г.	70
Фигура 36. Предприети мерки от страна на МСП в отговор на пандемията от COVID-19	71

Фигура 37. Планове и нагласи за допълнителни мерки от страна на МСП в отговор на пандемията от COVID-19 в следващите 6 месеца	73
Фигура 38. Използване на допълнително финансиране за преодоляване на трудностите, породени от пандемията	74
Фигура 39. Приложение на държавните мерки за подкрепа на бизнеса	76
Фигура 40. Посочени от фирмите причини, поради които не са използвали мерките за подкрепа на бизнеса	77
Фигура 41. Подходящи мерки за подкрепа на предприятията според анкетираните фирми	78
Фигура 42. Процентно изменение на приходите на предприятията за 2020 г. спрямо 2019 г.	79
Фигура 43. Процентно изменение на приходите на предприятията за 2020 г. спрямо 2019 г. (разпределение по приоритетни сектори)	80
Фигура 44. Процентно изменение на приходите на предприятията за 2020 г. спрямо 2019 г. (разпределение по предприятия износители и предприятия, които оперират само на вътрешния пазар).....	81
Фигура 45. Очаквания за процентното изменение на приходите на предприятията за 2021 г. спрямо 2020 г. (разпределение по приоритетни сектори)	82
Фигура 46. Очаквания за процентното изменение на приходите на предприятията за 2021 г. спрямо 2020 г. (разпределение по приоритетни сектори)	83
Фигура 47. Изменение в броя на служителите в предприятията през последната една година (март 2020 г. - март 2021 г.)	85
Фигура 48. Планирате ли наемане на служители във Вашето предприятие през следващите 6 месеца?	86
Фигура 49. Направени инвестиции през 2020 г.	87
Фигура 50. Направени инвестиции през 2020 г. (разпределение по приоритетни сектори, % от предприятията в сектора).....	88
Фигура 51. Планирани инвестиции през 2021 г.	89
Фигура 52. Оценка по четирибалната система за степента на проблематичност на следните фактори за функционирането и разрастването на предприятията (4 - значително препятствие; 3 - умерено; 2 - слабо; 1 - не представлява препятствие)	91
Фигура 53. Оценка на промяната във въздействието на посочените фактори върху дейността на предприятията през последната една година (март 2020 - март 2021).....	93

Списък на таблиците в текста

Таблица 1. Относителен дял на заетите в МСП по икономически дейности (% , НКИД 2008).....	27
Таблица 2. Относителен дял на ДМА по икономически дейности (% , НКИД 2008)	32
Таблица 3. Относителен дял на добавената стойност по факторни разходи в МСП по икономически дейности (% , НКИД 2008)	38
Таблица 4. Икономически активни предприятия (брой, заети лица, наети лица, 2015-2019 г.)	40
Таблица 5. Новородени предприятия (брой, заети лица, наети лица, 2015-2019 г.)..	40
Таблица 6. Новородени предприятия според икономическата дейност (брой предприятия, заети лица, 2019 г.).....	41
Таблица 7. Активни и новородени предприятия според вида на правната форма (брой предприятия, заети лица, 2019 г.).....	42
Таблица 8. Умрели предприятия (брой, заети лица, наети лица, 2015-2018 г.)	43
Таблица 9. Умрели предприятия според икономическата дейност (брой предприятия, заети лица, 2018 г.).....	43
Таблица 10. Относителен дял оцелелите предприятия (% , 2015-2019 г.).....	47
Таблица 11. Относителен дял оцелелите предприятия според НКИД 2008 (% , 2015-2019 г.)	47
Таблица 12. Оцелели предприятия според броя на наетите лица (брой, 2019 г.)	49
Таблица 13. Средна аритметична оценка за затруднения в дейността на МСП в следствие на COVID-19 от началото на пандемията до сега.....	66

Източници

Агенция по вписванията

Европейска комисия

Европейска инвестиционна банка

Евростат

Европейска банка за възстановяване и развитие

Европейския сравнителен доклад за иновациите за 2021 г./ European Innovation Scoreboard 2021

Закон за малките и средните предприятия

Индекс за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото 2021 / Digital Economy and Society Index – DESI

Изпълнителна агенция за насърчаване на малките и средните предприятия

Министерство на икономиката на Република България

Министерство на финансите на Република България

Национална агенция по приходите

Национален план за възстановяване и устойчивост (версия от 15 октомври 2021 г.)

Национален статистически институт

Национална програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030

Националната стратегия за МСП 2021-2027

Организация за икономическо сътрудничество и развитие

Световен икономически форум

Световна банка

Споразумение за партньорство на Република България за 2021-2027 г. (версия от юни 2021 г.)

Фондация Приложни изследвания и комуникации

Bloomberg Innovation Index

Flash Eurobarometer on SMEs, start-ups, scale-ups and entrepreneurship
(септември, 2020 г.)

Global Entrepreneurship Monitor

Global Innovation Index

IMD Business School

Legatum Institute

McKinsey & Company

Transparency International

U.S. Department of State, 2021 Investment Climate Statements: Bulgaria, Bureau of
Economic and Business Affairs

www.trademap.org

Въведение

Породената от пандемията с COVID-19 криза и мерките за нейното ограничаване през 2020 г. и последващо разпространение през 2021 г. поставят българската и европейските икономики в положение на постоянно приспособяване и търсене на мерки за по-бързо и устойчиво възстановяване. След средногодишен ръст от близо 3.2% на реалния брутен вътрешен продукт за период от пет години преди кризата, през 2020 г. българската икономика регистрира спад от 4,2% на фона на още по-значително свиване на икономиките на държавите от Европейския съюз и на Еврозоната, съответно с 6% и 6,5%.¹ В действителност, българската, както и европейските икономики отчетоха по-ниски нива на спад в сравнение с първоначалните очаквания през първата половина на 2020 г., но за сметка на това процесите на последващо възстановяване и достигане на предкризисните равнища ще отнемат по-дълго време и ще изискват допълнителни усилия. Възпиращ ефект упражняват от една страна комбинацията от продължаващо разпространение на пандемията, последващите противоепидемични мерки и произтичащите от тях ограничения пред дейността на стопанските субекти, а от друга изпреварващото покачване на цените на енергоносителите и суровините, както и затрудненията в международните вериги на доставки.

С реален темп на нарастване от около 4% на годишна база през 2021 г. българската икономика ще отчете начало на процеса по възстановяване, макар и то да е по-плавно спрямо очакванията преди една година. Основен принос за растежа се очаква да имат частното потребление, държавните разходи и ръстът в нетния износ, докато за по-доброто представяне на икономиката през 2022 г. важно значение ще имат реализирането на отложени или забавени във връзка с кризата инвестиции.^{2,3}

На този фон отделните сектори в икономиката отчитат различен темп на възстановяване, обусловен до голяма степен от конкретните сфери на дейност и отраженията на продължаващата пандемия върху дейността на фирмите.

¹ Евростат

² Министерство на финансите, Есенна макроикономическа прогноза 2021 г.

³ Българска народна банка, Макроикономическа прогноза, Септември 2021 г.

Неравномерният процес на възстановяване подлага на изпитание устойчивостта на стопанските субекти и капацитета им за постоянна адаптация като това важи с пълна сила за малките и средни предприятия (МСП), които по дефиниция са най-уязвими по отношение на промените в условията и средата за правене на бизнес. В същото време в МСП допринасят традиционно за три четвърти от общата заетост и за близо 65% от добавената стойност в икономиката на страната (по данни за 2019 г.) като за периода от 2010 г. до 2019 г. генерираната добавена стойност от тях се увеличава с по-бързи темпове от тази на големите предприятия.

След близо десетилетие на средногодишен ръст от 1,7%, през 2020 общият брой на активните МСП отбелязва спад от 2,1%. В годината на пандемията именно микро предприятията са тези, които отчитат най-голям номинален спад в общия си брой, макар и той да е най-малък в процентно изражение – през 2020 г. те са с 6742 или с 1,7% по-малко. Малките предприятия намаляват с 1718 като брой, което е спад от 6,8% спрямо 2019 г. Най-отчетливо е обаче свиването при средните предприятия, чийто общ брой намалява с 395 или 8,3% на годишна база.

На този фон делът на заетите в МСП сектора през 2020 г. спрямо общия брой заети в икономиката на страната остава почти без промяна (74,3%), с което малките и средните предприятия потвърждават статута си на гръбнак на икономиката. Безспорно е все пак, че през 2020 г. МСП са по-уязвими на външните шокове като именно при тях спадът в заетостта е по-силно отчетлив – докато при големите предприятия броят на заетите спада с 3,8% при МСП процентът е 5,9%. Данните за динамиката в заетостта отразяват неравномерните ефекти от пандемията и различните темпове на възстановяване – докато заетите в МСП в сферата на хотелиерство и ресторантьорство намаляват с една пета спрямо 2019 г., а в преработващата промишленост със 7%, някои отрасли като строителството видимо не са толкова силно засегнати, отчитайки спад от 3% в броя заети. В същото време други икономически дейности запазят нивата за заетост почти без промяна (например „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“), а има и такива като операциите с недвижими имоти, които отчитат ръст (8%).

1. Малките и средни предприятия и бизнес средата

Кризата извади на преден план някои известни структурни проблеми пред икономиката на страната, които имат особено силен резонанс сред малките и средни предприятия. Пример за това са цифровизацията и иновациите — области, в които резултатите на България, и по-специално на МСП в страната са много под средните за ЕС.⁴ Към тях могат да се добавят и ниските равнища на технологични постижения, недостатъчна предприемаческа активност, ниска степен на интернационализация.⁵

Практиката показва, че мнозинството от българските фирми се затрудняват да се възползват пълноценно от възможностите, предлагани от цифровите технологии.⁶ През 2020 г. 8,1% от малките и средните предприятия в страната продават онлайн при 7,3% една година по-рано. За сравнение, делът на тези предприятия в страните от членки на ЕС от Централна и Източна Европа (ЦИЕ) е 19,5%, на ЕС като цяло от 17,5%. През 2019 г. 3,2% от МСП продават онлайн зад граница при средно около 8,6% за ЦИЕ и 8,4% ЕС. В допълнение, през 2020 г. средно 3% от оборота на предприятията в България със средно списъчен състав от 10 до 249 служители се генерира от търговия онлайн при средни стойности от около 12% на МСП в ЦИЕ и за ЕС.⁷ В резултат, почти 33% от малките и средни предприятия притежават поне основно ниво на цифров интензитет⁸ (при средно в ЕС 60%). С други думи, около 66% от всички фирми с над 10 служители отчитат много ниска нива на цифров интензитет, близо 29%

⁴ Препоръка за ПРЕПОРЪКА НА СЪВЕТА относно националната програма за реформи на България за 2020 г. и съдържаща становище на Съвета относно конвергентната програма на България за 2020 г., COM/2020/502 final

⁵ Споразумение за партньорство на Република България за 2021-2027 г. (версия от месец юни 2021 г.)

⁶ Национален план за възстановяване и устойчивост (версия от 15 октомври 2021 г.)

⁷ Индекс за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото 2021 / Digital Economy and Society Index – DESI

⁸ Композитен индекс, който отчита използването на 12 променливи като достъп до интернет на служителите за бизнес цели, наличие на преносими устройства сред служителите с достъп до мобилни интернет връзки; наличие на интернет страница със сложни функционалности, използване на облачни услуги, анализ на големи бази данни и др.

регистрират ниски нива, а само под 5% — високи равнища.⁹ Като предпоставка за това представяне се приема и недостатъчната цифровизация на публичния сектор — наличието на относително по-малко отворени данни, лимитиран набор от предварително попълнени електронни формуляри, ограничения пред извършването изцяло онлайн на услуги тип ‘епизоди от живота’, като по тези показатели страната отчита по-слаби резултати спрямо средното в ЕС въпреки по-ускорения темп на дигитализация на публичните услуги насочени към бизнеса в сравнение със средните за общността стойности.¹⁰

По отношение на иновациите, България се намира в групата на т.нар. развиващи се иноватори (от англ.: *emerging innovator*).¹¹ Макар с през последните години страната да отчита подобрене, през 2021 г. тя заема предпоследно място по иновации в ЕС, което е резултат от представянето на страната в почти всички индикатори. Все пак, в сравнение с износа на средно и високотехнологични стоки, където заема 25-та позиция в ЕС, България е на 18-то място в ЕС по отношение на износа на услуги интензивни на знание. В групата на развиващите се иноватори, където попадат още шест държави от ЦИЕ, България се представя относително по-добре спрямо референтните държави в сфери свързани с броя заявки за регистрация на търговска марка (първа позиция от всички седем държави) и броя на малки и средни предприятия, които осъществяват продуктови иновации (трета позиция).

В глобален план по отношение на иновациите като цяло страната запазва тенденция на подобрене в представянето си. В своето издание от 2021 г. Глобалният иновационен индекс поставя България на 35-то място от 132 изследвани държави, което е с две позиции по напред спрямо една година по-рано. Страната се позиционира на първо място в света по отношение на представяне над очакванията спрямо нивото си на развитие (от англ.: *performance above expectations for level of development*). И още нещо, в групата на държавите с по-висок среден доход (от англ.: *upper middle-income*) страната е на второ място след Китай. Най-високи оценки страната получава по

⁹ Digital Intensity Index

¹⁰ Индекс за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото 2021 / Digital Economy and Society Index – DESI

¹¹ Европейския сравнителен доклад за иновациите за 2021 г./ European Innovation Scoreboard 2021

показателя „творчески резултати“ (търговски марки, стойност на брандовете, износ на креативни продукти, създаването на мобилни приложения и др.), както и по показателя „резултати от знания и технологии“ (патенти, модели, ръст на продуктивността на труда, нови бизнеси, разходи за софтуер, интелектуална собственост и т.н.).¹²

Както се посочва в двата източника, възпиращ ефект върху иновациите имат от една страна ограниченията пред човешкия капитал (образование, умения), и качеството на институциите от друга (в което се включват политическата среда, регулаторите, бизнес средата), където страната получава съответно по-ниски оценки спрямо общото си представяне. Така например България е на 24-та позиция в ЕС по условия за стартиране на бизнес и на 27-ма по върховенство на правото.¹³ Липсата на достатъчно подкрепа за иновациите от страна на институциите по линия на финансирането (27-ма позиция) само донякъде се компенсира от по-предното класиране във връзка с провеждане на обществени поръчки за придобиване на високотехнологични стоки (14-та позиция в ЕС).¹⁴

Безспорно бизнес средата и административната тежест играят съществена роля за жизнеспособността и развитието на микро, малките и средните предприятия. Неслучайно сред топ три на основните проблеми пред своята дейност, предприемачите в страната посочат регулаторните препятствия и административната тежест (63% при 55% средно за ЕС).¹⁵ Конкретни препоръки в тази насока включват свеждане до минимум на административната тежест за предприятията чрез подобряване на ефективността на публичната администрация и укрепване на електронното управление. Наличието на ефективно функционираща рамка за несъстоятелност също е от значение за възстановяването на реалната икономика след кризата.¹⁶ Една по-бърза и

¹² Глобален иновационен индекс / Global Innovation Index, World Intellectual Property Organization (WIPO)

¹³ Европейския сравнителен доклад за иновациите за 2021 г./ European Innovation Scoreboard 2021

¹⁴ Пак там.

¹⁵ Flash Eurobarometer on SMEs, start-ups, scale-ups and entrepreneurship (септември, 2020 г.)

¹⁶ Препоръка за ПРЕПОРЪКА НА СЪВЕТА относно националната програма за реформи на България за 2020 г. и съдържаща становище на Съвета относно конвергентната програма на България за 2020 г., COM/2020/502 final

ефективна рамка за обявяване в несъстоятелност би помогнала на нежизнеспособни дружества с финансови затруднения да прекратят да дейността си и да се избегне задържането на ресурси от страна на т. нар. „кухи фирми“. ¹⁷ Съществено значение за предприятията имат и регулаторните бариери пред конкуренцията, чието намаляване заедно с подобряване на политиката в областта на конкуренцията биха стимулирали бизнес динамиката.¹⁸

¹⁷ Икономически преглед, Организация за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР), Януари 2021 г.

¹⁸ Пак там

2. Състояние на МСП в страната

2.1. Общ преглед

На фона на отчетеното през 2020 г. свиване от 4,2% на brutния вътрешен продукт в България по данни на Министерството на финансите и от 6% на европейската икономика като цяло според Евростат, малките и средни предприятия в страната не остават незасегнати от процесите във вътрешен и международен план. След близо десетилетие на средногодишен ръст от 1,7%, очаквано през 2020 общият брой на активните МСП отбелязва спад от 2,1%. В годината на пандемията микро предприятията са тези, които отчитат най-голям номинален спад в общия си брой, но и най-малък в процентно изражение – през 2020 г. те са с 6742 или с 1,7% по-малко. Малките предприятия намаляват с 1718 като брой, което е спад от 6,8% спрямо 2019 г. Най-отчетливо е обаче свиването при средните предприятия, чийто общ брой намалява с 395 или 8,3% на годишна база.

Въпреки тези тенденции делът на заетите в МСП сектора през 2020 г. спрямо общия брой заети в икономиката на страната остава почти без промяна (74,3%), с което малките и средните предприятия потвърждават статута си на гръбнак на икономиката. Безспорно е все пак, че през 2020 г. МСП са по-уязвими на външните шокове като именно при тях спадът в заетостта е по-силно отчетлив – докато при големите предприятия броят на заетите спада с 3,8% при МСП процентът е 5,9%. Също така се потвърждава констатацията, че отделните отрасли в икономиката биват засегнати по различен начин и в различна степен от пандемията. Така например през 2020 г. заетите в МСП в сферата на хотелиерство и ресторантьорство намаляват с 21,5% спрямо 2019 г. В преработващата промишленост са загубени други 24 хил. работни места, което се равнява на спад от 7,1%. Някои отрасли обаче не са толкова силно засегнати по отношение на заетостта, като пример за това са строителството (2,9% по-малко заети) и операциите с недвижими имоти (+7,9%). Други икономически дейности като „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ от своя страна успяха да запазят нивата за заетост почти без промяна спрямо 2019 г.

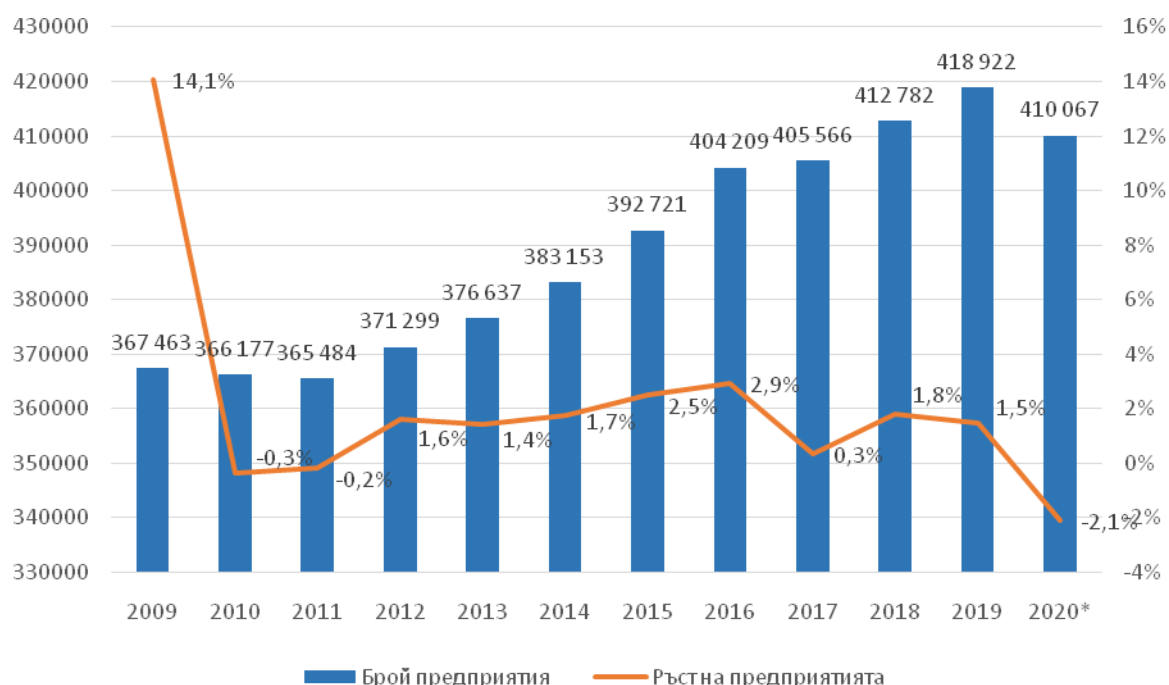
Ограниченията пред икономическата активност в резултат от избухването и разпространението на пандемията през 2020 г. доведоха до цялостно

намаляване на броя регистрирани юридически лица от близо 20% на годишна база – процес, който обаче се характеризира с известно възстановяване, което е видимо от данните на Агенцията по вписванията за периода между януари и септември 2021 г.

2.2. Брой икономически активни предприятия според броя на заетите

По данни на Националния статистически институт общият брой на малките и средни предприятия в България през 2019 г. достига 418 922, което представлява ръст от 1,5% на годишна база. След финансовата и икономическа криза от 2009 г. и паралелно с последвалото икономическо възстановяване след 2011 г. техният брой отбелязва постоянно нарастване. Така средногодишният ръст в броя на МСП за периода 2011-2019 г. е 1,7%. Тази тенденция е прекъсната през 2020 г., когато по предварителни данни **броят на активните МСП спада с 2,1% до 410 067, което е директно следствие от общия спад в икономическата активност**, предизвикан от разпространението на пандемията от COVID-19 и мерките за ограничаване на разпространението ѝ.

Фигура 1. Брой и процентен ръст на МСП (2009-2020 г.)

* Предварителни данни

Източник: НСИ, собствени изчисления

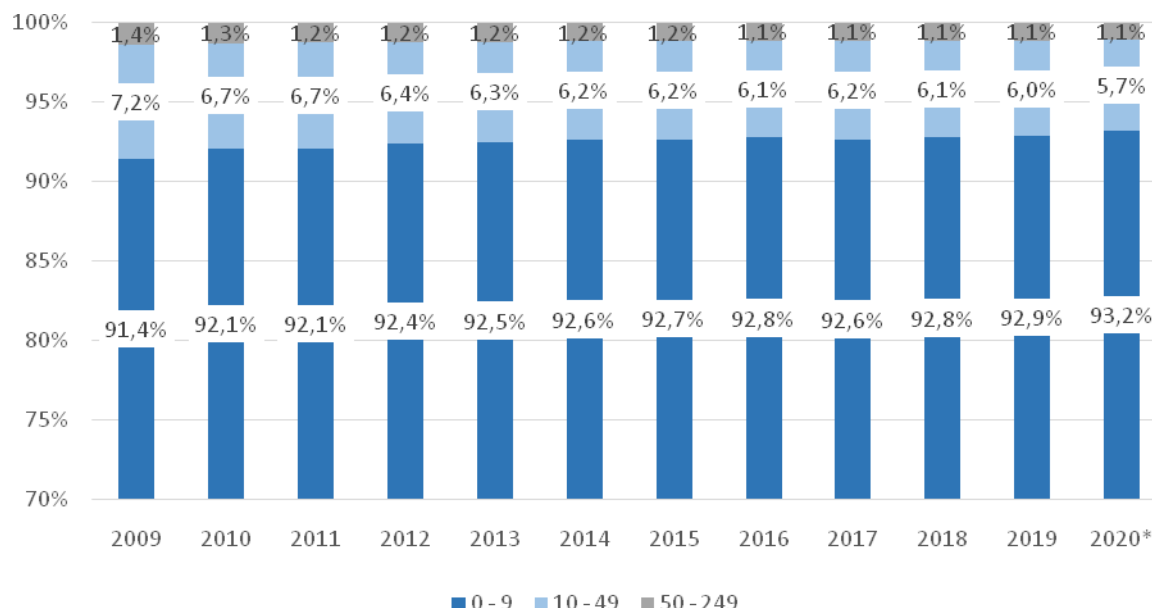
Според общия брой на персонала през 2019 г. 92,9% от всички МСП попадат в категорията на микро предприятия (със среден списъчен брой на персонала, по-малък от 10 души). Малките предприятия (с брой заети по-малък от 50 души) представляват 6%, а средните (със среден списъчен брой на персонала под 250 човека) – 1,1%. За сравнение през 2018 г. в ЕС-27 микро предприятия съставляват 93,2%, малките – 5,9%, а средните 0,9% от всички МСП.

Структурата на МСП в България по брой заети през 2020 г. запазва тази тенденция, като цифрите се доближават до средните за ЕС-27. Микро предприятия съставляват 93,2%, малките 5,7%, а средните 1,1%.

В периода между 2009 и 2019 г. се забелязва ясна тенденция за по-бързо увеличаване на микро предприятия, което до известна степен се дължи и на сравнително по-облекчените условия за стартиране на бизнес с общ брой на заетите лица до 9 човека. Въпреки че през 2019 г. малките предприятия отчитат спад в своя относителен дял, увеличават абсолютния си брой за една година с 222. Средните предприятия от своя страна запазват своя относителен дял от 1,1%, но нарастват със 72. Този тренд се дължи на два фактора, като е трудно да се определи кой е с по-голяма тежест:

- разрастване на вече съществуващите фирми и преминаването им в по-висока категория (от микро в малко, малко в средно).
- по-мощни инвестиции, чиято цел е създаването на по-голям бизнес и бързото разрастване на броя наети.

Фигура 2. Относителен дял на микро, малки и средни предприятия в общия брой на МСП (% , 2009-2020 г.)

* Предварителни данни

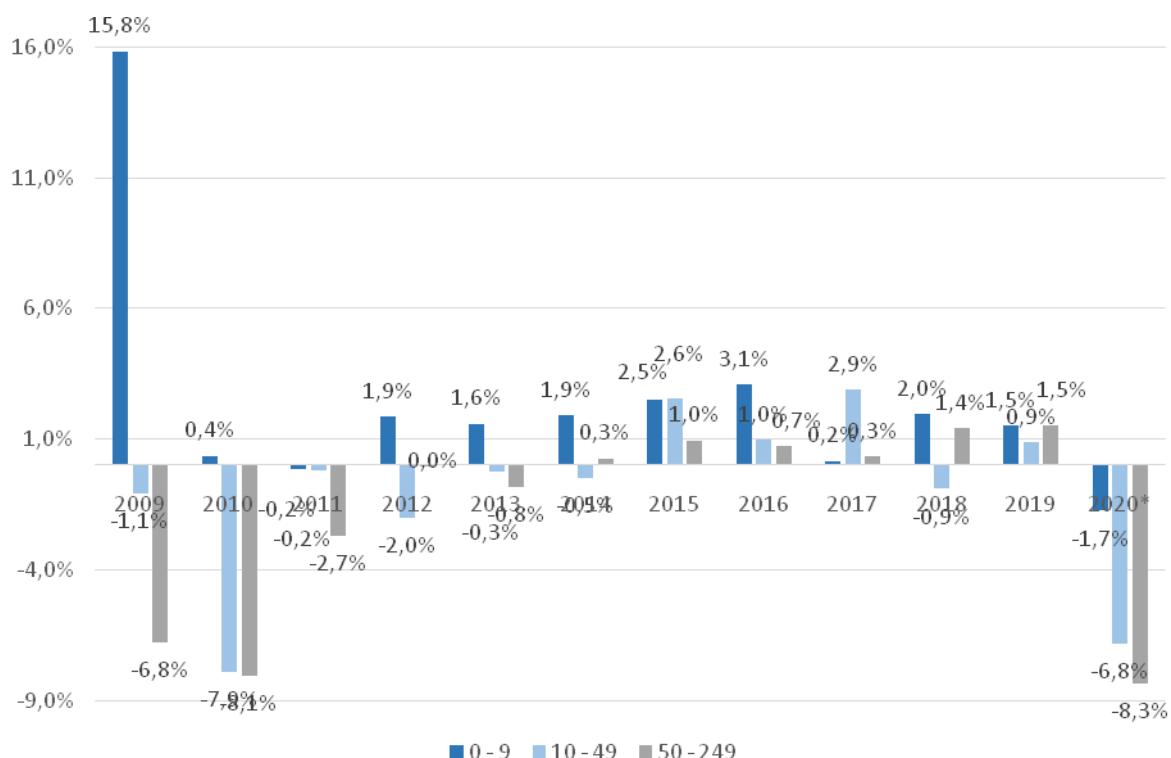
Източник: НСИ, собствени изчисления

Динамиката в ръста на МСП според тяхната големина е различен, като през 2019 г. микро предприятията са се увеличили с 1,5%, малките с 0,9%, а средните с 1,5%. Наблюдава се продължаващо свиване на малкия и среден бизнес в следствие на глобалната криза до края на 2014 г. От 2015 г. до 2019 г. включително средният годишен ръст на микро предприятия е в размер на 1,8%, на малките 1,3%, а на средните 1%.

През 2020 г. се наблюдава спад в броя на всички категории МСП спрямо броя на заетите в следствие на общия спад на заетите в икономиката. В годината на пандемията микро предприятията са тези, които отчитат най-голям номинален спад в общия си брой, но и най-малък в процентно изражение – през 2020 г. те са с 6742 или с 1,7% по-малко спрямо една година по-рано. Малките предприятия намаляват с 1718 като брой, което е спад от 6,8% спрямо 2019 г. Най-отчетливо е обаче свиването при средните предприятия, чийто общ брой намалява с 395 или 8,3% на годишна база. Зад тези стойности стоят обратен на посочения за периода между 2009 и 2019 г. процес, т.е. преминаване на някои предприятия към по-ниска класификация

поради освобождаване на част от персонала, съчетан с преустановяване на дейността на някои стопански субекти.

Фигура 3. Ръст на микро, малки и средни предприятия спрямо предходната година(% , 2009-2020 г.)

* Предварителни данни за 2020 г.

Източник: НСИ, собствени изчисления

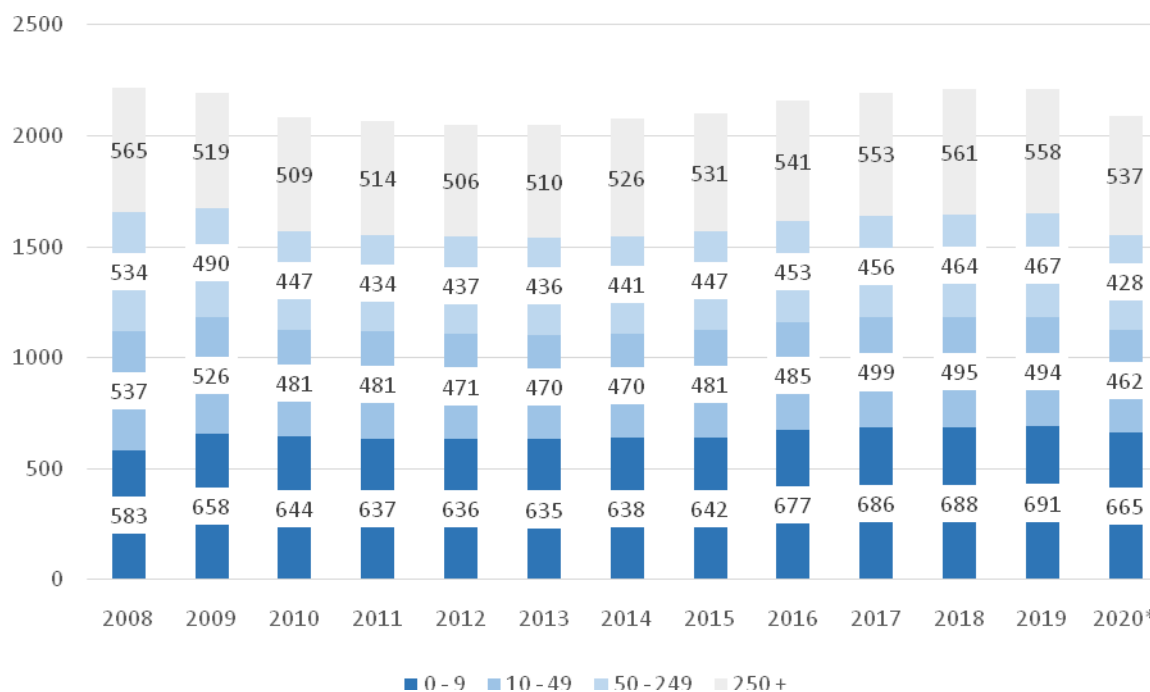
2.3. Заети лица в МСП по раздели на Класификацията на икономическите дейности (КИД 2008) общо за страната

Общият брой на заетите в икономиката на България според данните на НСИ за 2019 г. възлиза на 2 210 хил. души, от които 1 653 хил. са в сектора на МСП. **С дял на заетите лица от 74,8% спрямо всички заети в икономиката на страната МСП потвърждават защо се приемат за гръбнак на икономиката.**

През 2020 г. общият брой на заетите в икономиката възлиза на 2 092 хил. души, което е с 5,4% по-малко в сравнение с 2019 г. или това са 118 хил. по-малко заети в номинално изражение. **Делът на заетите в МСП сектора през 2020 г.**

спрямо общия брой заети обаче остава почти без промяна, възлизайки на 74,3%.

Фигура 4. Брой на зетите в предприятията според броя на зетите в тях (хил. души, 2008-2020 г.)

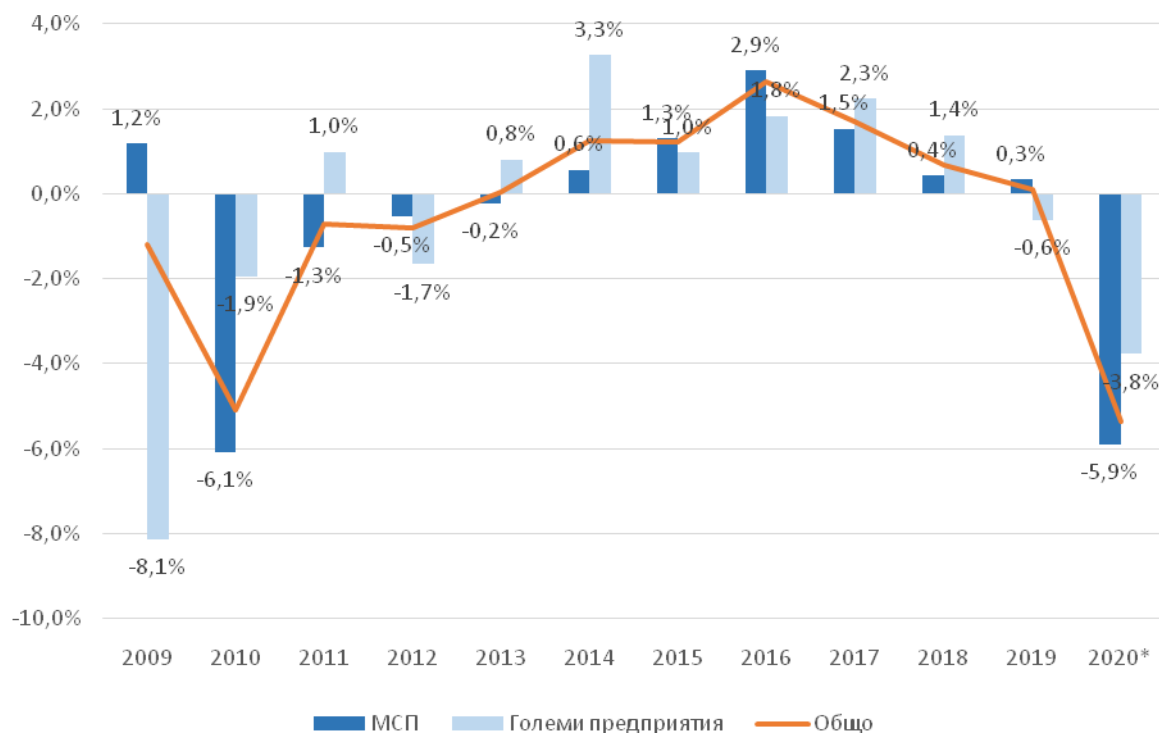
* Предварителни данни за 2020 г.

Източник: НСИ, собствени изчисления

Общият брой на зетите в икономиката нараства постепенно от 2014 г., акумулирайки средно годишен ръст от 1,1%. Той е по-висок в началото на разглеждания период варирайки между 1,2% и 2,6%, като постепенно този ръст се свива достигайки 0,1% през 2019 г. **Пазарът на труда се характеризира от една страна с увеличаване на процента на заетост и от друга с ограниченията в резултат от влошаващата се демографската структура в страната.** За периода от 2013 г. до 2020 г. работната сила в страната е намаляла със 132 хил. души като само увеличаващият се коефициент на заетост (2013 г. – 68,4%, 2020 – 72,2%) е успял да компенсира този спад. Трябва да се отбележи, че ръстът на зетите в предприятията през 2019 г. остава положителен именно заради ръста в заетостта на МСП (0,3%). **През 2020 г. обаче видимо МСП стават по-уязвими на външните шокове като**

именно при тях спадът в заетостта е по-силно отчетлив. Докато при големите предприятия броят на заетите намалява с 3,8%, при МСП процентът е 5,9%.

Фигура 5. Ръст на заетите в предприятията според броя на заетите в тях (% спрямо предходната година, 2009-2020 г.)

* Предварителни данни за 2020 г.

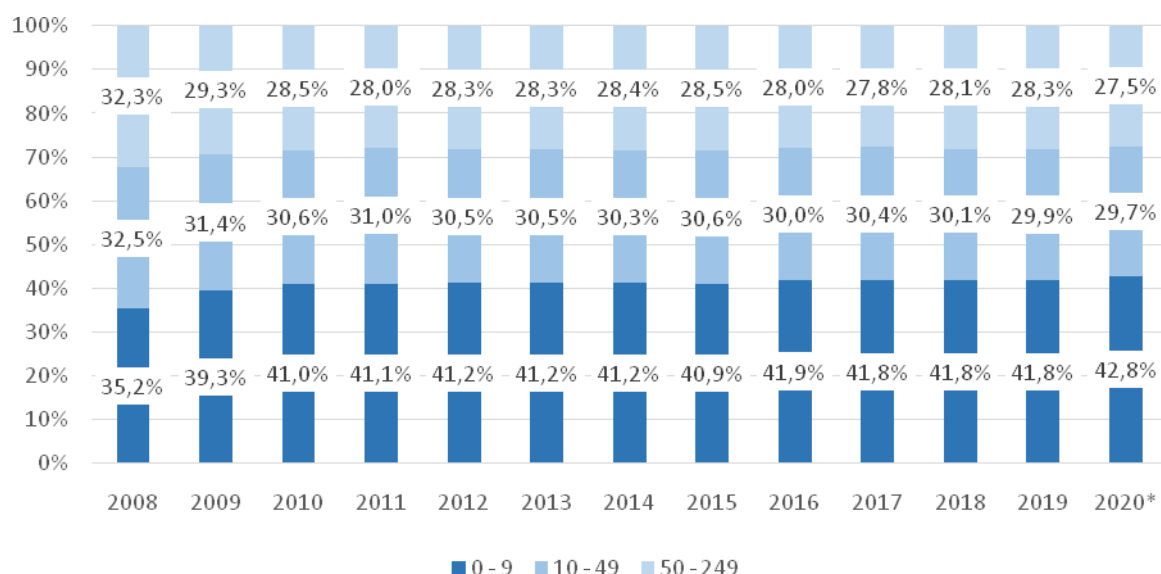
Източник: НСИ, собствени изчисления

Структурата на МСП според броя на заетите показва, че към 2019 г. най-голям дял от заетите работят в микро предприятия (41,8%). Други 29,9% са заети в малки, а останалите 28,3% в средни предприятия. Структурата постепенно се променя между 2008 г. и 2012 г., като се увеличава делът на заетите в микро предприятия (от 35,2% през 2008 г. до 41,2% през 2012 г.), за сметка на малките и средни предприятия. В периода 2016 – 2019 г. структурата остава почти без промяна.

В резултат на това, че през 2020 г. част от предприятията бяха принудени да намалят своя персонал поради намаления обем работа (особено в секторите свързани с услуги, туризъм, търговия на дребно и др.) **структурата на заетите**

в малките и средните предприятия се изменя леко през кризисната година. По предварителни данни заетите в микро предприятията се увеличават като дял от всички МСП до 42,8%, за сметка на малките (29,7%) и средните предприятия (27,5%).

Фигура 6. Относителен дял на заетите в микро, малки и средни предприятия (%), 2008-2019 г.)

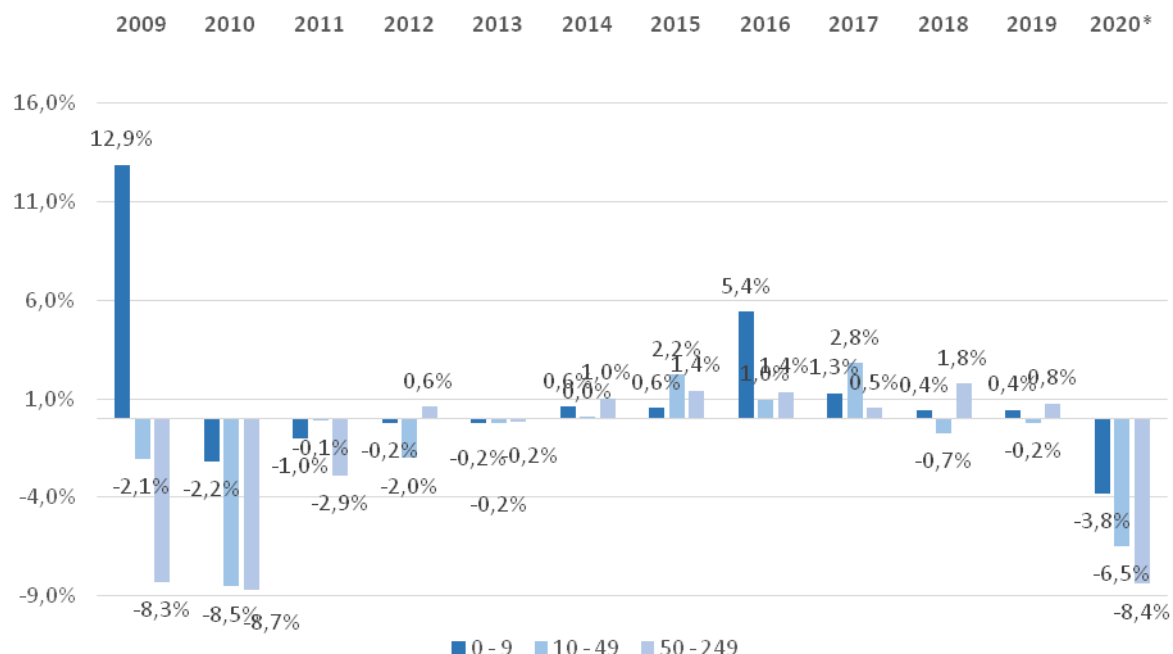
* Предварителни данни за 2020 г.

Източник: НСИ, собствени изчисления

Ръстът в заетостта се различава при различните по големина предприятия. В периода 2018-2019 г. се наблюдава по-голямо увеличение на заетостта при предприятията със заети между 50 и 249 души, съответно с 1,8% и 0,8%, което предполага разширяване на капацитета на тези предприятия в следствие на ръста в икономиката и откриващите се нови възможности.

Предизвиканата от COVID-19 криза и последвалите спадове в производството и потреблението доведоха до загуба на работни места, като изглежда, че малките и средни предприятия пострадаха най-силно що се отнася до заетостта. При средните предприятия се отчита най-голяма загуба на заети – 8,4% по-малко спрямо 2019 г., докато при малките спадът е 6,5%.

Фигура 7. Ръст на заетите в микро, малки и средни предприятия спрямо предходната година(% , 2009-2019 г.)

* Предварителни данни за 2020 г.

Източник: НСИ, собствени изчисления

Заетите в микро, малките и средни предприятия са разпределени с различна тежест в различните отрасли на икономиката. **По предварителни данни за 2020 г. с най-голям дял сред заетите в МСП е секторът „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (26,8%), следван от дейностите в „Преработваща промишленост“ (20,5%).** На трето място се нарежда сектор „Строителство“ с 8,4%, а на четвърто „Хотелиерство и ресторантьорство“ с 6,6%. В рамките на период от пет години (до 2019 г. включително) се наблюдава и постепенна промяна в структурата на заетите в различните отрасли. По отношение на МСП намалява броят на заетите в преработващата промишленост и търговията за сметка както на по-горе споменатите строителство и свързаните с туризма дейности, така и на сектори с по-висока добавена стойност като „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ и „Професионални дейности и научни изследвания“.

Всеки един от отраслите в икономиката е засегнат по различен начин и в различна степен от пандемията. Така например през 2020 г. заетите в МСП в сферата на хотелиерство и ресторантьорство намаляват с 21,5% спрямо 2019 г. или общо с над 28 хил. души. В преработващата промишленост са загубени други 24 хил. работни места, което се равнява на спад от 7,1%. Някои отрасли обаче не са толкова силно засегнати по отношение на заетостта, като например тези, свързани със строителството (2,9% по-малко заети) и операциите с недвижими имоти (+7,9%). Други икономически дейности като „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ пък успяват да запазят нивата за заетост почти без промяна спрямо 2019 г.

Таблица 1. Относителен дял на заетите в МСП по икономически дейности (% , НКИД 2008)

		2015	2016	2017	2018	2019	2020*
A	Селско, горско и рибно стопанство	4,7%	4,8%	4,6%	4,6%	4,5%	4,5%
B	Добивна промишленост	0,3%	0,4%	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%
C	Преработваща промишленост	22,6%	22,0%	21,5%	21,1%	20,5%	20,3%
D	Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%
E	Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	0,8%	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%
F	Строителство	7,8%	7,6%	7,8%	7,9%	8,1%	8,4%
G	Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	27,1%	27,0%	26,8%	26,5%	26,5%	26,8%
H	Транспорт, складиране и пощи	6,1%	6,3%	6,3%	6,3%	6,4%	6,5%
I	Хотелиерство и ресторантьорство	7,5%	7,5%	7,8%	7,8%	7,9%	6,6%
J	Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	3,5%	3,6%	3,8%	4,0%	4,2%	4,5%
L	Операции с недвижими имоти	1,9%	2,0%	2,0%	2,0%	2,1%	2,4%
M	Професионални дейности и научни изследвания	5,7%	5,9%	6,0%	6,1%	6,2%	6,4%
N	Административни и спомагателни дейности	3,7%	3,7%	3,7%	3,8%	3,8%	3,9%
P	Образование	0,5%	0,5%	0,6%	0,6%	0,6%	0,7%
Q	Хуманно здравеопазване и социална работа	3,9%	3,8%	3,8%	3,8%	3,8%	4,0%
R	Култура, спорт и развлечения	1,2%	1,3%	1,4%	1,3%	1,4%	1,2%
S	Други дейности	2,0%	2,1%	2,1%	2,2%	2,3%	2,4%

* Предварителни данни за 2020 г.

Източник: НСИ, собствени изчисления

Прави впечатление, че през 2020 г. в някои сектори заетите в МСП заемат по-висок дял от средния дял на заетите в МСП спрямо икономиката като цяло (74,3%). Това се наблюдава в икономически дейности като „Образование“ с 98% от заетите, „Операции с недвижими имоти“ (97%), „Хотелиерство и ресторантьорство“ (95%), „Професионални дейности и научни изследвания“ (90%), „Строителство“ (90%), „Търговия“ (87%). Заетостта в големи предприятия доминира главно в добиваната промишленост и доставчиците на комунални услуги като ел. енергия и водоснабдяване.

Фигура 8. Относителен дял на заетите в МСП и големи предприятия в общата заетост по икономически дейности (% , 2020 г.)

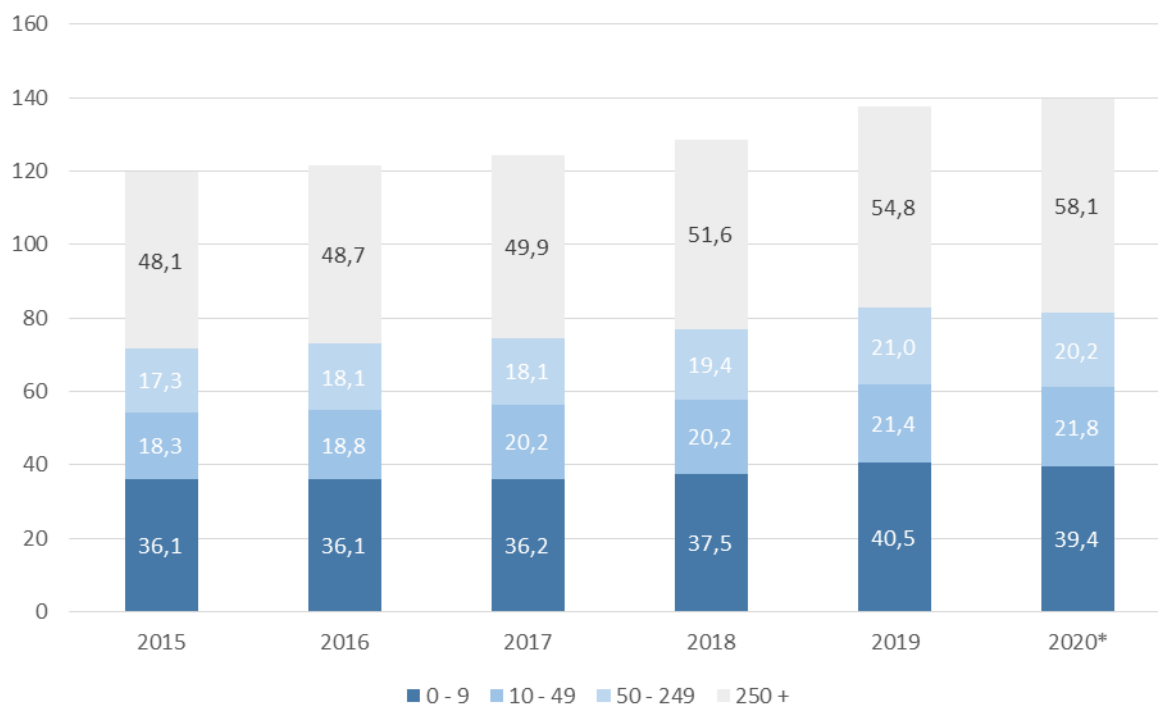
**Прогнозни стойности*

Източник: НСИ, собствени изчисления

2.4. Дълготрайни материални активи (ДМА)

Дълготрайните материални активи (ДМА) представляват средствата за производство, които предприятията притежават. През 2020 г. въпреки, съкращението на разходите от страна на всички предприятия общата сума на натрупаните ДМА в икономиката се увеличават до 139,6 млрд. лв. Както може да се види обаче, това се дължи повече на инвестициите на предприятия с персонал над 250 души, където са съсредоточени близо 42% от всички ДМА.

Фигура 9. ДМА на предприятията според броя на заетите в тях (млрд. лв., 2015-2020 г.)

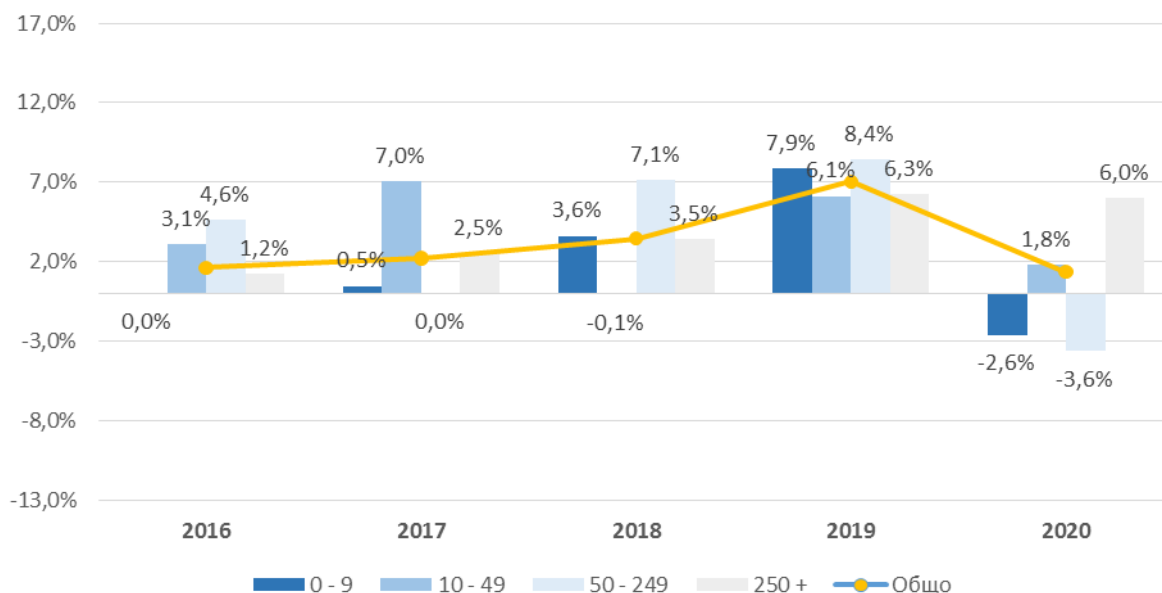
**Предварителни данни*

Източник: НСИ, собствени изчисления

В периода между 2015 и 2020 г. стойността на ДМА се е увеличила с 16,6%. Динамиката на ДМА през годините показва, че най-големи изменения в средствата за производство има през 2018 г. и 2019 г., когато ДМА нарастват съответно с 3,5% и 7,0%. През 2020 г. обаче негативните икономически последици от COVID-19 се очаква да засегнат МСП в по-голяма степен, като по предварителни данни ДМА намаляват с 1,8%. Най-силно спадът е изразен

при микро и средните предприятия, които регистрират спад в ДМА от 2,6% и 3,6%.

Фигура 10. Ръст на ДМА в предприятията според броя на заетите в тях (% спрямо предходната година, 2016-2020 г.)

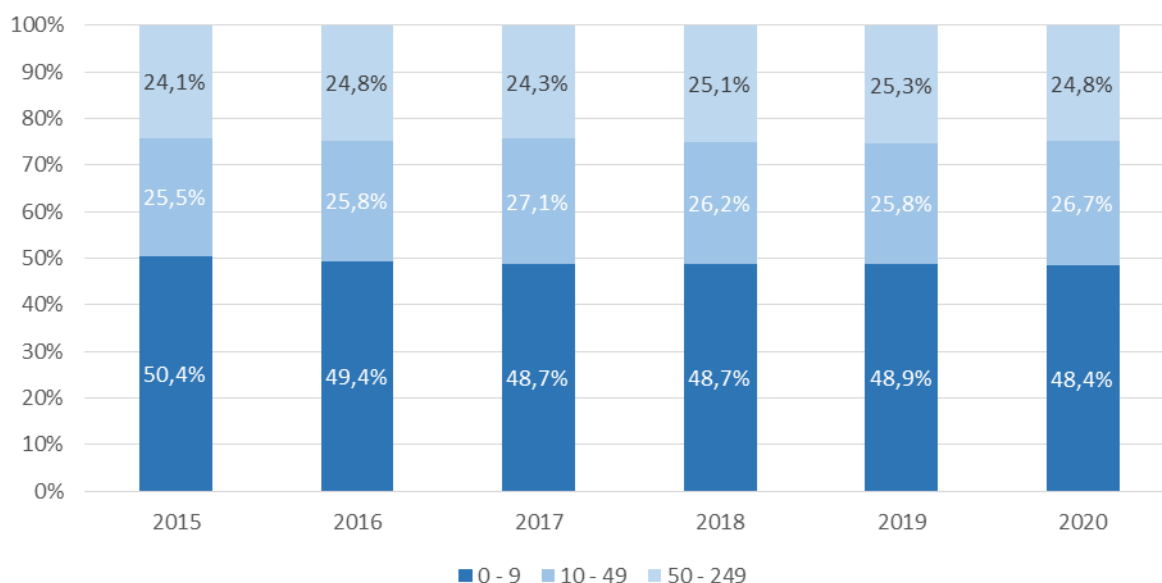

**Предварителни данни*

Източник: НСИ, собствени изчисления

Показателят на стойността на ДМА като цяло не търпи резки промени, като се запазва структурата на разпределение в МСП. През 2020 г. най-голям дял от ДМА са притежание на микро предприятия с 48,4%. Малките предприятия имат дял от 26,7%, докато при средните е 24,8%. Това разпределение може да се обясни с икономии от мащаба – колкото по-голямо е едно предприятие толкова по-малко фиксиран разход на единица продукция има.

Фигура 11. Относителен дял на ДМА в микро, малки и средни предприятия (% , 2015-2020 г.)

**Предварителни данни*

Източник: НСИ, собствени изчисления

Всеки от секторите в икономиката има различна степен на капиталоемкост. В допълнение към това, всеки от отраслите има различно значение за икономиката, като някои са по-развити от други. Затова и разпределението на ДМА сред секторите е неравномерно. През 2020 г. най-голям дял – 20,7% от ДМА в икономиката са съсредоточени в преработващата промишленост. На второ място е производството и разпределението на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива с 15,3%, а на трето са операциите с недвижими имоти с 13,4%.

Таблица 2. Относителен дял на ДМА по икономически дейности (% , НКИД 2008)

Код	НКИД	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
A	Селско, горско и рибно стопанство	6,1%	6,2%	6,5%	6,7%	8,3%	6,7%
B	Добивна промишленост	2,0%	2,1%	1,9%	1,9%	1,8%	2,1%
C	Преработваща промишленост	20,3%	20,6%	21,3%	21,4%	20,9%	20,7%
D	Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	18,5%	18,4%	17,8%	17,0%	15,7%	15,3%
E	Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	1,0%	0,7%	0,6%	0,7%	0,7%	0,7%
F	Строителство	4,2%	4,1%	4,1%	4,6%	4,3%	4,4%
G	Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	10,7%	10,8%	10,8%	11,1%	11,0%	11,1%
H	Транспорт, складиране и пощи	9,7%	10,0%	9,8%	9,8%	9,9%	11,9%
I	Хотелиерство и ресторантьорство	5,1%	4,9%	4,9%	5,0%	5,1%	4,8%
J	Създаване и разпространение на информация и творчески продукти;	2,7%	2,7%	2,6%	2,5%	3,1%	3,0%

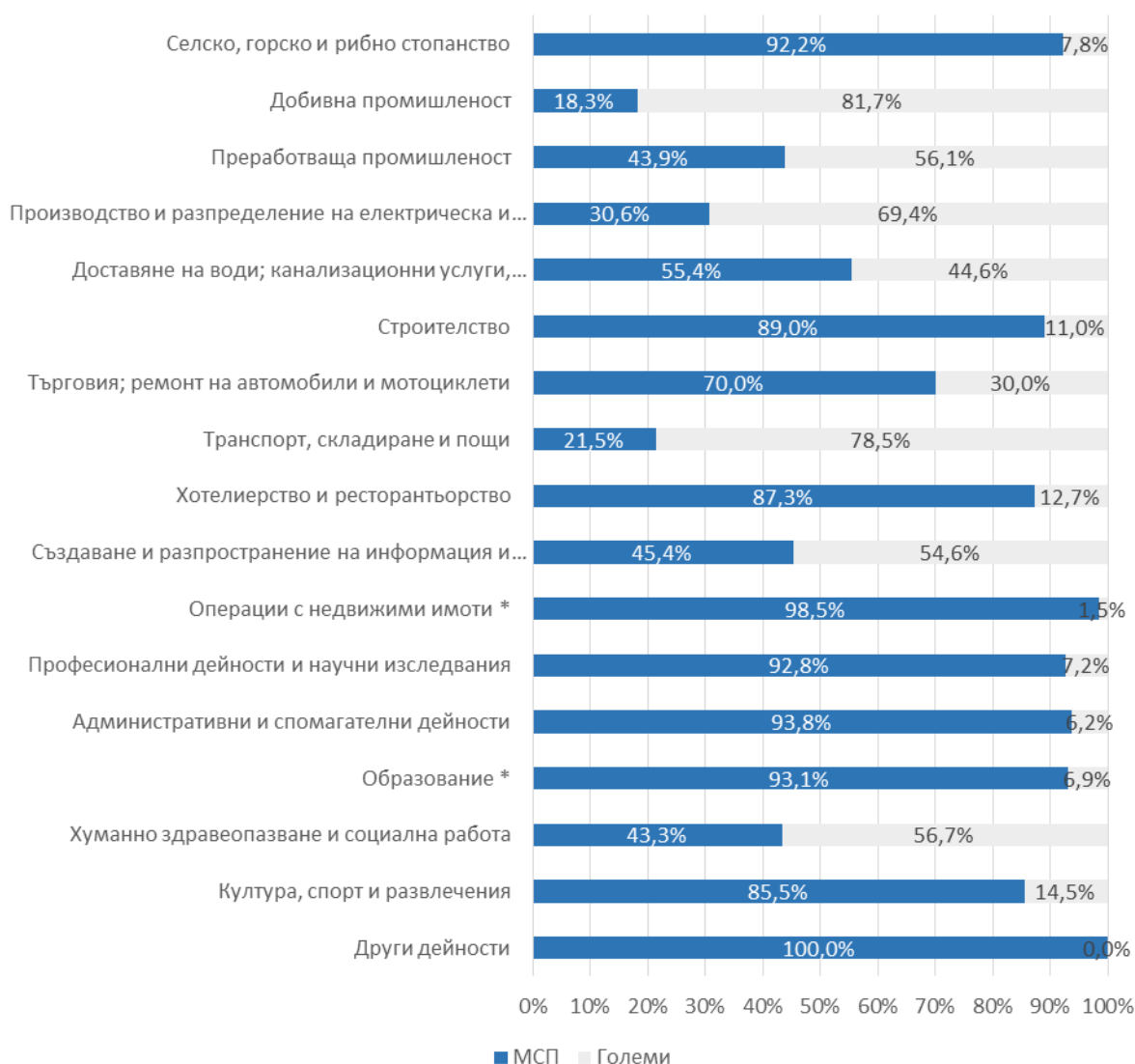
	далекосъобщения						
L	Операции с недвижими имоти	13,9%	13,6%	13,6%	13,1%	13,1%	13,4%
M	Професионални дейности и научни изследвания	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%	1,7%	1,6%
N	Административни и спомагателни дейности	1,6%	1,7%	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%
P	Образование	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
Q	Хуманно здравеопазване и социална работа	1,2%	1,4%	1,3%	1,3%	1,3%	1,4%
R	Култура, спорт и развлечения	0,9%	0,9%	0,9%	0,9%	0,8%	0,7%
S	Други дейности	0,3%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%

**Прогнозни стойности*

Източник: НСИ, Собствени изчисления

Нещо повече, интерес представлява в кои отрасли на икономиката ДМА са съсредоточени в сектора на МСП. Прави впечатление, че въпреки големия си дял в икономиката ДМА в преработващата промишленост е разделена по равно между МСП и големите предприятия, като големите предприятия доминират с 56,1%. **МСП имат превес в притежанието на ДМА в сектори като операции с недвижими имоти (98,5%), професионални дейности и научни изследвания (92,8%), административни и спомагателни дейности (93,8%) хотелиерство и ресторантьорство (87,3%) и строителство (89%).**

Фигура 12. Относителен дял на ДМА в МСП и големи предприятия в общата стойност на ДМА по икономически дейности (% , 2020* г.)

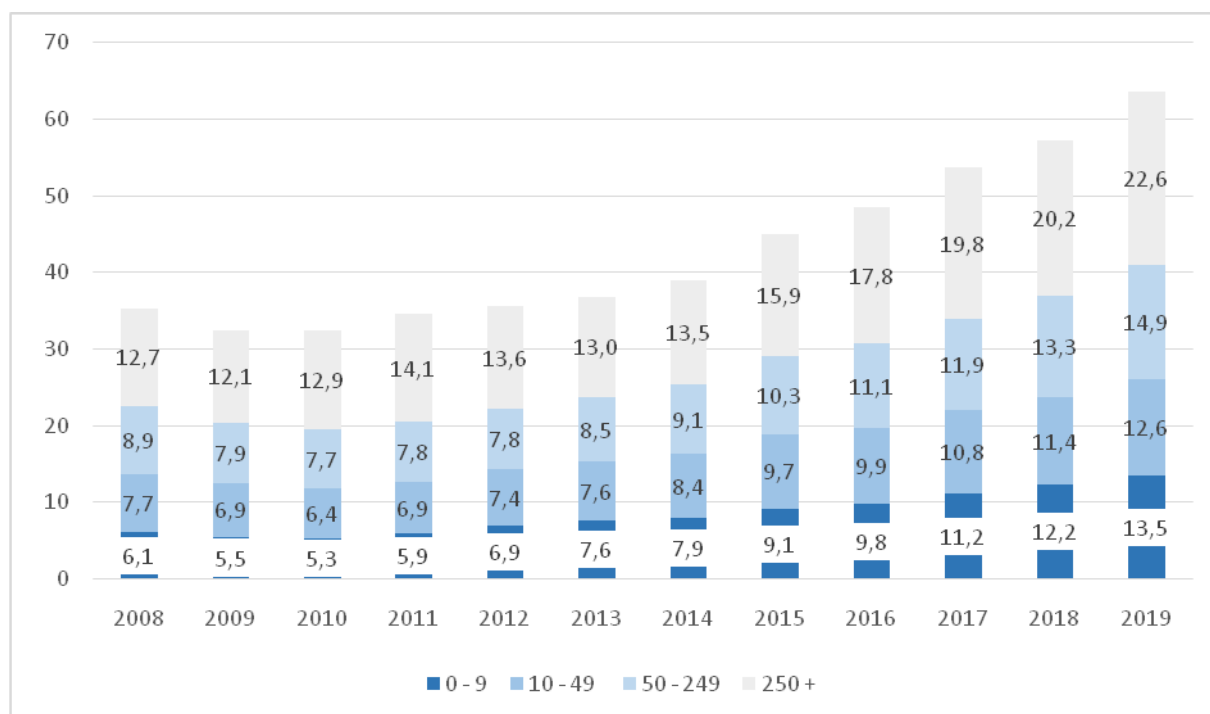
**Прогнозни стойности*

Източник: НСИ, Собствени изчисления

2.5. Брутна добавена стойност

Общата добавената стойност по факторни разходи за 2019 г. на предприятията в България възлиза на 63,6 млрд. лв., като МСП допринасят за 64,4% от тази сума. **От 2010 г. до 2019 г. реализираната обща добавената стойност от предприятията в икономиката нараства почти два пъти, като основна движеща сила са МСП, чиято добавена стойност се увеличава с по-бързи темпове от тази на големите предприятия.**

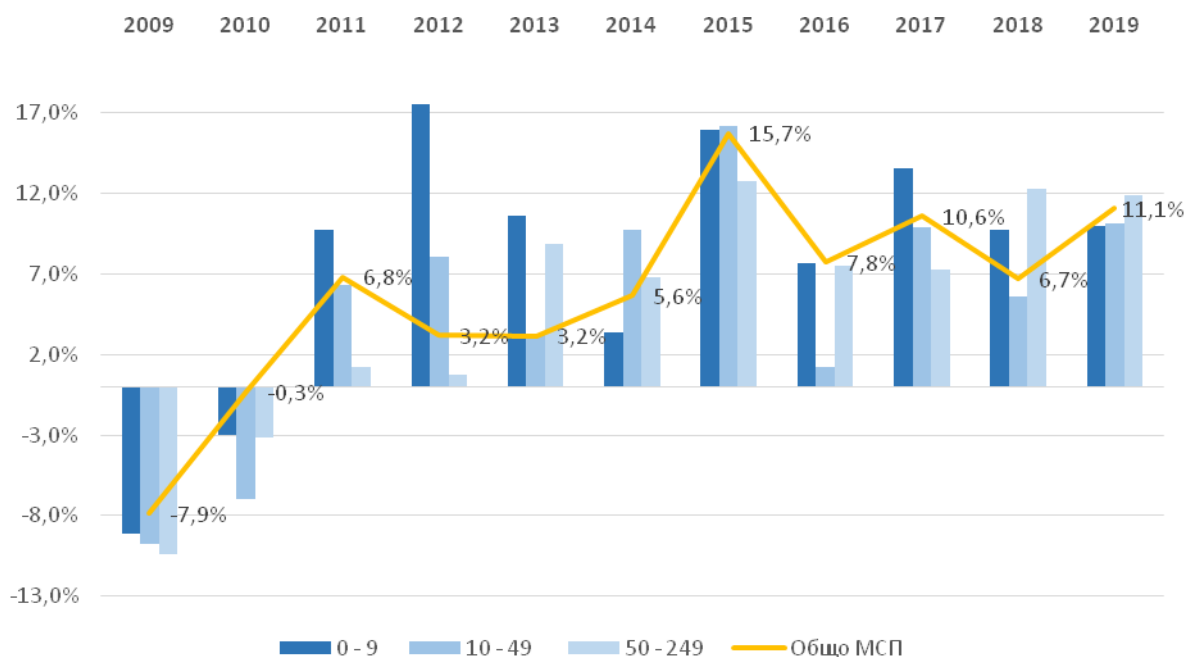
Фигура 13. Добавена стойност по факторни разходи на предприятията според броя на заетите в тях (млрд. лв., 2008-2019 г.)

Източник: НСИ, собствени изчисления

За период от девет години между 2011 и 2019 г. добавената стойност в МСП е регистрирала средно годишен ръст от 7,9%. Най-голяма е динамиката при микро предприятията, при които добавената стойност се увеличава със средно 10,9% въпреки че те имат най-малък дял. Малките и средните предприятия се развиват с почти еднакви темпове, като средно годишният прираст в тяхната добавена стойност е съответно 7,8% и 7,7%.

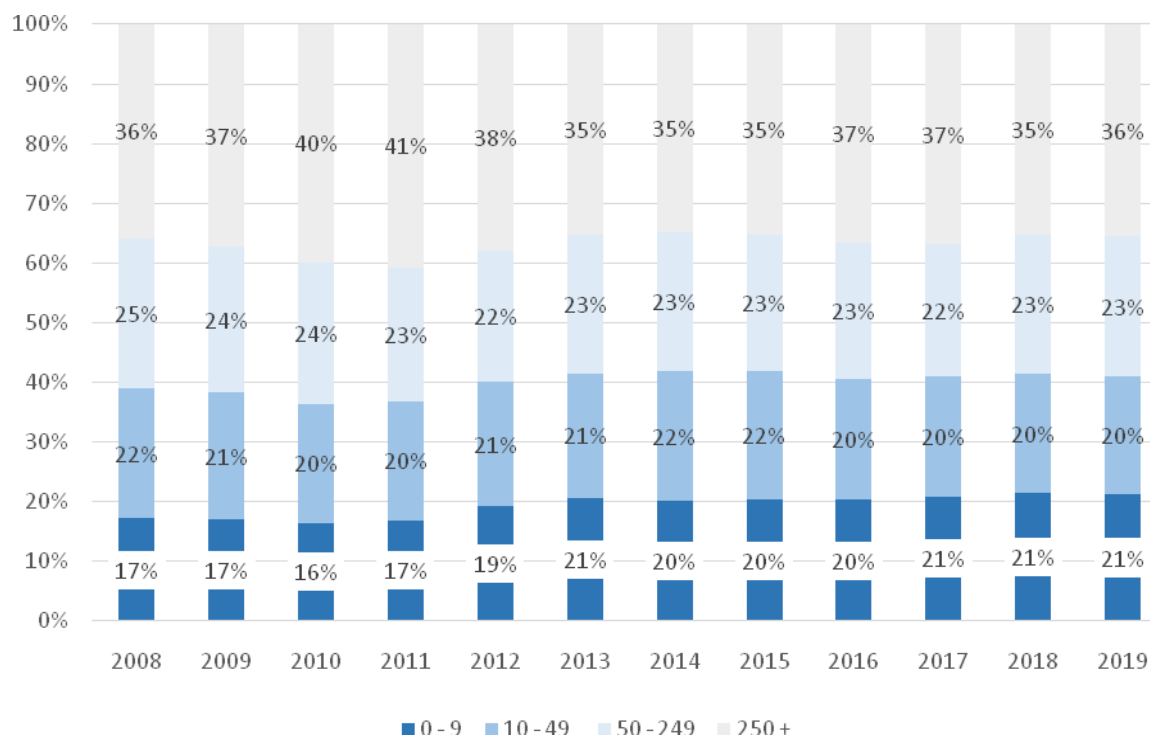
Фигура 14. Ръст на добавена стойност по факторни разходи в предприятията според броя на заетите в тях (% спрямо предходната година, 2009-2019 г.)

Източник: НСИ, Собствени изчисления

Структурата на добавената стойност в икономиката показва известна динамика през последните десет години като МСП в страната повишават своя принос през този период. Така добавената стойност на големите предприятия намалява своя дял от 40% през 2010 г. до 36% през 2019 г. Въпреки, че в средните по големина предприятия са заети по-малък брой хора те се характеризират с висок дял от добавената стойност, заемайки 23% от общата добавена стойност в икономиката и 36% от добавената стойност в сектора на МСП.

Фигура 15. Относителен дял на добавената стойност по факторни разходи в микро, малки и средни предприятия (% , 2008-2019 г.)

Източник: НСИ, Собствени изчисления

Различните сектори на икономиката допринасят по различен начин в добавената стойност. За да се установят секторите с най-голямо значение е разгледан относителният принос на всеки сектор в общата добавена стойност генерирана от МСП. С най-голям дял през 2019 г. са „Търговия“ и „Преработваща промишленост“, съответно с 27,1% и 19,9%, като същевременно се забелязва, че именно тези сектори губят позиции през последните пет години. Това се случва най-вече за сметка на растящ сектор като „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“, който е увеличил своя дял с 2,8 п.п. до 9,7%, което е в следствие на разрастващото използване на технологии във всички сфери на стопанския живот и преди COVID-19 кризата, която тласна допълнително този процес. Секторът на „Професионални дейности и научни изследвания“ също регистрира ръст, макар и с толкова голямо изменение (с 0,8 п.п. до 9,1%).

Таблица 3. Относителен дял на добавената стойност по факторни разходи в МСП по икономически дейности (% , НКИД 2008)

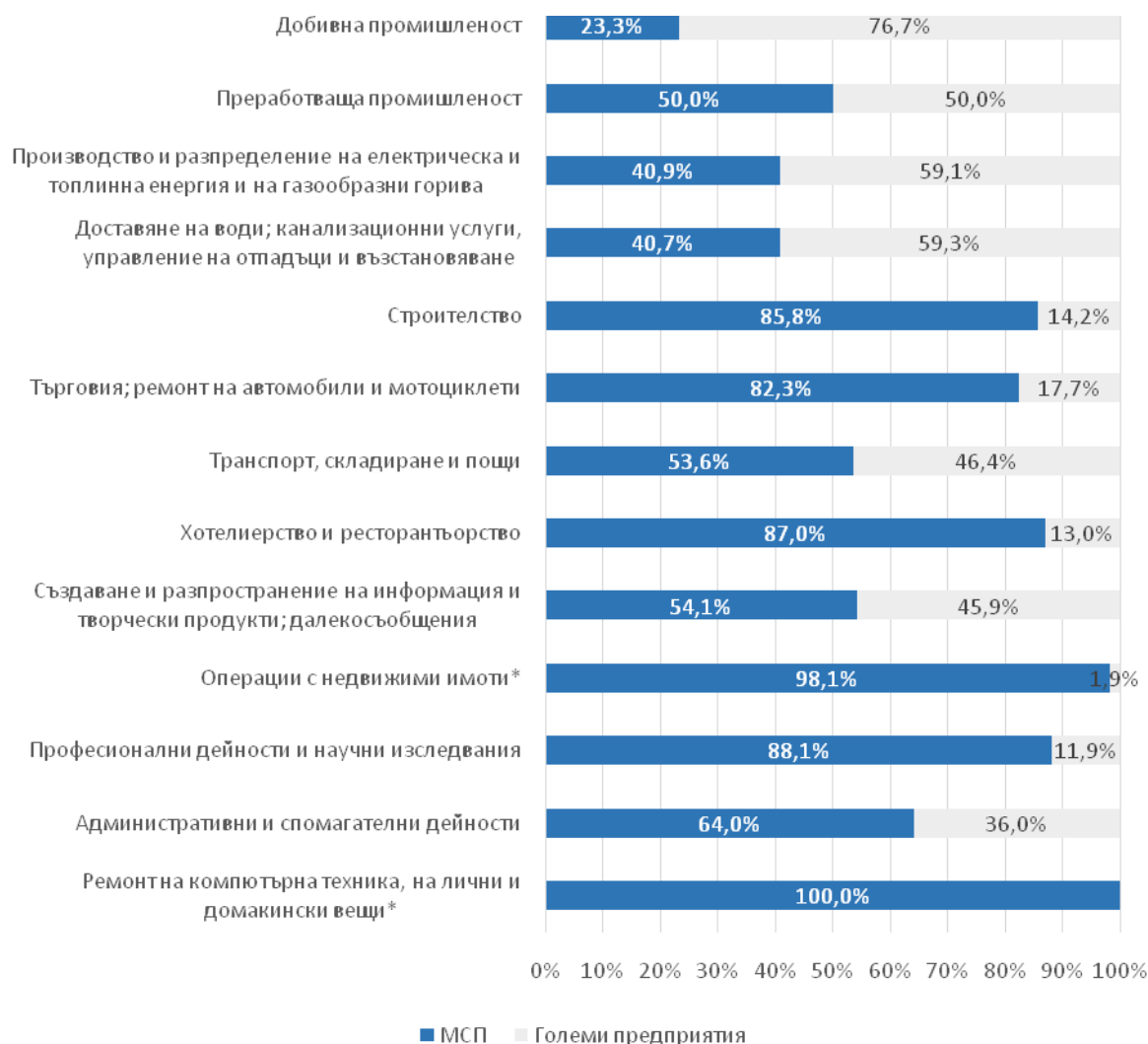
Сектори	2015	2016	2017	2018	2019
Добивна промишленост	0,6%	0,5%	0,7%	0,5%	0,7%
Преработваща промишленост	21,3%	21,9%	21,1%	21,0%	19,9%
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	5,7%	5,5%	4,6%	3,9%	4,1%
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	1,0%	0,9%	0,9%	0,9%	0,9%
Строителство	8,8%	7,3%	7,7%	8,4%	8,8%
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	28,9%	28,5%	28,5%	27,5%	27,1%
Транспорт, складиране и пощи	7,3%	7,5%	7,3%	7,1%	7,0%
Хотелиерство и ресторантьорство	3,9%	4,5%	4,6%	4,4%	4,5%
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	6,9%	7,6%	8,3%	8,8%	9,7%
Операции с недвижими имоти*	4,0%	4,1%	4,5%	5,2%	4,2%
Професионални дейности и научни изследвания	8,3%	8,2%	8,2%	8,3%	9,1%
Административни и спомагателни дейности	3,1%	3,3%	3,5%	3,7%	3,9%
Ремонт на компютърна техника, на лични и домакински вещи*	0,2%	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%

**Прогнозни стойности*

Източник: НСИ, Собствени изчисления

МСП имат изключително значение за определени сектори на икономиката, в които генерират голяма част от добавената стойност. Някои сектори са доминирани от МСП поради своята специфика, като „Операции с недвижими имоти“ (98,1%) и „Професионални и научни изследвания“ (88,1%). В основополагащи сектори, като „Търговия“ добавената стойност от МСП е 82,3%, в „Строителство“ (85,8%), а в „Хотелиерство и ресторантьорство“ 87,0%. Телекомуникационният сектор от друга страна все още е доминиран от големите компании, но това се променя. Докато към 2019 г. МСП в сектора отговарят за 54,1% от добавената стойност, то през 2015 г. този процент е бил 50,4%.

Фигура 16. Относителен дял на БДС в МСП и големи предприятия в общата БДС по икономически дейности (% , 2019 г.)

**Прогнозни стойности*

Източник: НСИ, Собствени изчисления

2.6. Брой на новосъздадени, икономически активни МСП, отчетени в НСИ

По данни на НСИ икономически активните предприятия през 2019 г. са наброявали 349,7 хил., като броят им се запазва относително стабилен през годините. За сравнение с предходната 2018 г. се наблюдава спад с минималните 0,8%.

Таблица 4. Икономически активни предприятия (брой, заети лица, наети лица, 2015-2019 г.)

	2015	2016	2017	2018	2019
Икономически активни предприятия (брой в хиляди)	339,2	348,0	347,7	352,6	349,7
Брой на заетите лица в съвкупността на активните предприятия (хиляди души)	1 993,6	2 031,3	2 073,8	2 107,8	2 076,0
Брой на наетите лица в съвкупността на активните предприятия (хиляди души)	1 765,0	1 778,7	1 816,7	1 847,6	1 811,6

** Бизнес услуги (с изключение на дейностите на холдингови дружества сектори от В до N с изключение на К64.2)*

Източник: НСИ

Икономическата инициатива измерена чрез броя новородени предприятия остава стабилна през 2019 г., като той възлиза на 39,8 хил. Това представлява малко повече от 11% от всички икономически активни предприятия. Не толкова добре обаче е тяхното представяне по отношение на броя новосъздадените работни места. В новородените предприятия през 2019 г. са заети 56,1 хил. души, с което може да се заключи, че в едно новородено предприятия са заети средно 1,4 души. През 2019 г. този показател бележи леко влошаване, като между 2015 и 2018 г. се е движил в рамките на 1,5-1,9 заети лица в едно новородено предприятие.

Таблица 5. Новородени предприятия (брой, заети лица, наети лица, 2015-2019 г.)

	2015	2016	2017	2018	2019
Брой на новородените предприятия в година t	40,4	43,4	41,7	40,1	39,8
Брой на заетите лица в съвкупността на новородените предприятия в година t	63,0	65,8	66,6	76,0	56,1
Брой на наетите лица в съвкупността на новородените предприятия в година t	39,2	37,6	39,0	49,7	28,6

** Бизнес услуги (с изключение на дейностите на холдингови дружества сектори от В до N с изключение на К64.2)*

Източник: НСИ

Новородените предприятия имат своите специфики в зависимост от икономическата дейност. Най-много нови предприятия през 2019 г. са създадени в сектор „Търговия“ (16 631), следвани от „Професионални дейности и научни изследвания“ (5 062), които са свързани главно със сферата на

услугите. Броят на заетите също е пропорционален на създадените предприятия, като най-много за създаването на нови работни места допринасят „Търговия“ (19 444), „Хотелиерство и ресторантьорство“ (9 049), „Преработваща промишленост“ (6 254). В зависимост от спецификата на всяка икономическа дейност варира и средният брой на заети в едно предприятие. Ако се изключи „Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване“, където новите предприятия са пренебрежимо малко, по-висок среден брой на заети се наблюдава в „Преработващата промишленост“ (средно 2,6 заети в предприятие). Същото важи и за „Хотелиерство и ресторантьорство“, където в следствие от това, че е по-трудоинтензивен средният брой на заетите в предприятие е 2,3 души.

Таблица 6. Новородени предприятия според икономическата дейност (брой предприятия, заети лица, 2019 г.)

Код	Икономическа дейност	Брой на новородените предприятия през 2019 г.	Брой на заетите лица в новородените предприятия през 2019 г.
B	Добивна промишленост	15	..
C	Преработваща промишленост	2 439	6 254
D	Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	94	..
E	Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	57	404
G	Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	16 631	19 444
H	Транспорт, складиране и пощи	2 234	3 195
I	Хотелиерство и ресторантьорство	3 966	9 049
J	Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	1 980	2 538
K_X_K642	Финансови и застрахователни дейности, с изкл. на дейността на холдингови дружества	409	432
L	Операции с недвижими имоти	2 474	1 667
M	Професионални дейности и научни изследвания	5 062	4 931
N	Административни и спомагателни дейности	1 327	2 691

P85	Образование	540	603
Q86	Хуманно здравеопазване	626	720

Източник: НСИ

Най-предпочитана форма на регистрация при новородените дружества са дружествата с ограничена отговорност (ООД) и акционерни дружества (АД). Към момента най-удобна е формата ООД, поради ниския изискуем начален капитал и отговорността на съдружниците до дяла на тяхната вноска.

Таблица 7. Активни и новородени предприятия според вида на правната форма (брой предприятия, заети лица, 2019 г.)

Правна форма	2019	
	Съвкупност на активните предприятия в година t	Брой на новородените предприятия в година t
Еднолични търговци	55 957	2 219
Дружества с ограничена отговорност и акционерни дружества	285 113	36 294
Партньорство и други правни форми	8 593	1 250
ОБЩО	349 663	39 763

* Бизнес услуги (с изключение на дейностите на холдингови дружества сектори от В до N с изключение на K64.2)

Източник: НСИ

2.7. Брой на закрити предприятия общо за страната

Последните окончателни данни показват, че през 2018 г. общо 43 хил. предприятия са прекратили дейност, в които са били заети 59,2 хил. души. Изглежда, че има взаимозаменяемост между новосъздадените и умрелите предприятия, като в разглеждания период 2015-2018 г. новородените са винаги повече от умрелите с изключение на 2018 г. Подпомогнати от положителния икономически цикъл в периода обаче създадените работни места са винаги повече от закритите, като през 2018 г. разликата е близо 17 хил. работни места.

Таблица 8. Умрели предприятия (брой, заети лица, наети лица, 2015-2018 г.)

	2015	2016	2017	2018
Брой на умрелите предприятия (хиляди)	34,9	41,5	35,1	43,0
Брой на заетите лица в съвкупността на умрелите предприятия (хиляди души)	53,3	63,4	51,0	59,2
Брой на наетите лица в съвкупността на умрелите предприятия (хиляди души)	33,2	38,5	28,7	32,7

** Бизнес услуги (с изключение на дейностите на холдингови дружества сектори от В до N с изключение на K64.2)*

Източник: НСИ

Спрямо икономическата дейност най-много умрели предприятия през 2018 г. са в сектор „Търговия“ (17 268), където всъщност биват създавани най-много нови предприятия. На второ място по брой на умрелите предприятия е „Професионални дейности и научни изследвания“ с 5 300, а на трето „Хотелиерство и ресторантьорство“ с 4 280. Що се отнася до броя на загубените работни места най-много са в „Търговия“ (20 923), където средният брой на заетите в умрели предприятия е 1,2 души. Общо с 5 444 са се намалили работните места в „Професионални дейности и научни изследвания“, където средно са по 1 зает в предприятие. Спад на заетите в следствие на заличаването на предприятия има и в „Хотелиерство и ресторантьорство“ – 9 142.

Таблица 9. Умрели предприятия според икономическата дейност (брой предприятия, заети лица, 2018 г.)

Код	Икономическа дейност	Брой на умрелите предприятия през 2018 г.	Брой на заетите лица в умрелите предприятия през 2018 г.
B	Добивна промишленост	63	483
C	Преработваща промишленост	2 928	6 694
D	Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	231	111
E	Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	92	309
G	Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	17 268	20 923

H	Транспорт, складиране и пощи	2 382	3 699
I	Хотелиерство и ресторантьорство	4 280	9 142
J	Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	1 551	1 987
K_X_K642	Финансови и застрахователни дейности, с изкл. на дейността на холдингови дружества	576	511
L	Операции с недвижими имоти	3 658	2 038
M	Професионални дейности и научни изследвания	5 300	5 444
N	Административни и спомагателни дейности	1 490	3 311
P85	Образование	448	660
Q86	Хуманно здравеопазване	562	809

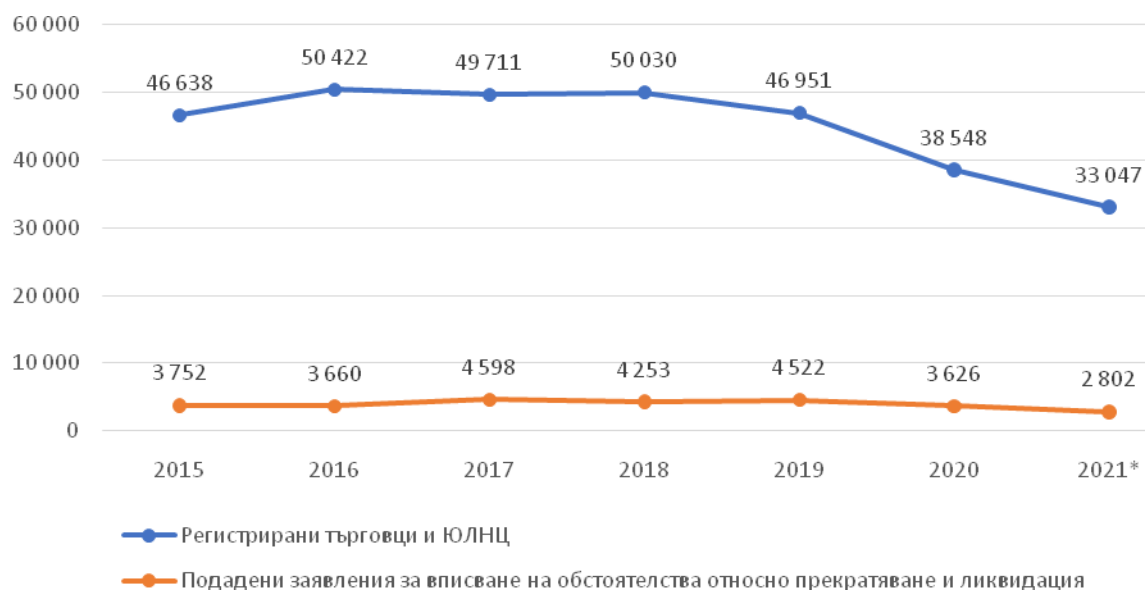
Източник: НСИ

2.8. Показатели за регистрация и прекратяване и ликвидация на юридически лица

След 2018 г. броят на регистрираните търговци и юридически лица (ЮЛ) постоянно намалява. През 2020 г. в следствие на предприетите противоепидемични мерки относно COVID-19 и последвалият спад в икономическата активност броят на регистрираните ЮЛ в Агенция по вписванията отчита спад от близо 18% до 38 548. Прогнозите сочат, че през 2021 г. ще бъде отчетено известно възстановяване, тъй като между януари и септември 2021 г. са отчетени 33 047 нови регистрации на търговци и ЮЛ при общо 29 018 за същия период през 2020 г., което представлява ръст от 13,9% .

В същото време обаче, на фона на свиването на икономическата активност не се наблюдава ръст в заявленията за вписване на обстоятелствата относно прекратяване и ликвидация. През 2020 г. са подадени 3 626 заявления или с почти 20% по-малко от предходната година.

Фигура 17. Регистрирани търговци и подадени заявления относно прекратяване и ликвидация(брой, 2015-2021 г.)

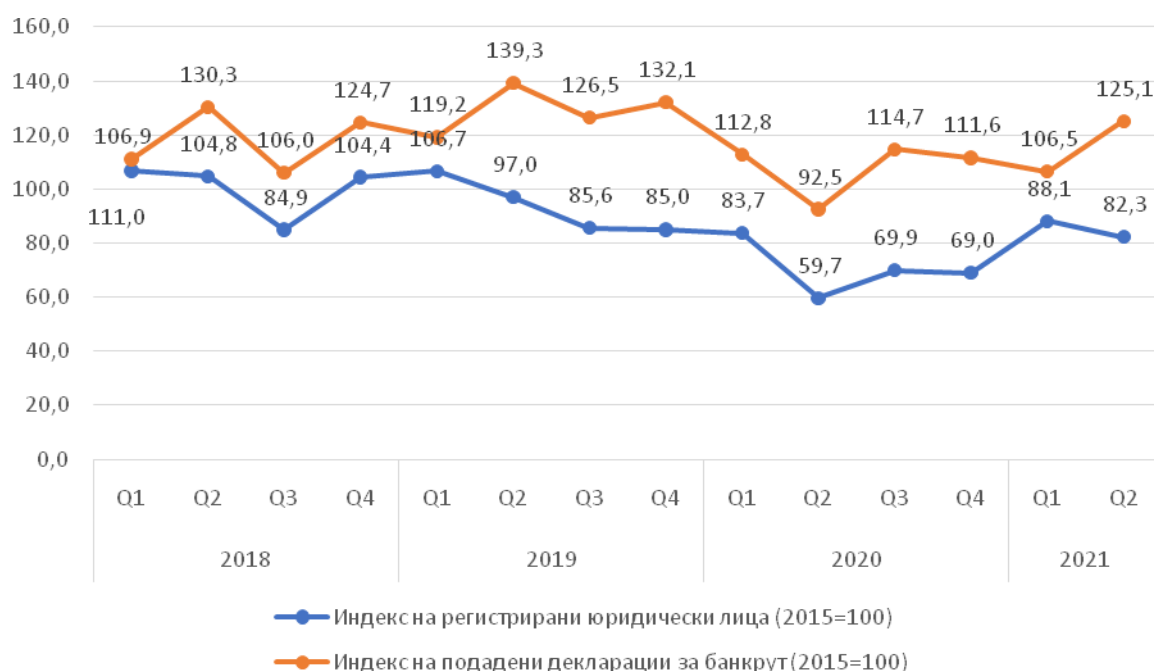
*Данни за Q1-Q3 2021 г.

Източник: Агенция по вписванията

Друг начин за измерване на икономическата активност при създаването и прекратяването на бизнес са поддържаните от Евростат индекси на база подадени заявления за регистрация и за банкрут. Изглежда има изразена сезонна цикличност и в двата индекса. Най-много регистрации на нов бизнес се извършват през първото тримесечие на годината, докато при обявяването на банкрут, това се случва през второто тримесечие. И тук спадът в индекса през второто тримесечие на 2020 (Q2) показва силното влияние върху икономиката на въведените мерки и промяната в бизнес нагласите на предприемачите. През това тримесечие на 2020 г. индексът регистрира спад от близо 38% спрямо същия период на 2019 г. В началото на 2021 г. обаче индексът се връща приблизително към нивата от края на 2019 г., като едва ли ще се възстанови напълно до края на годината. Въпреки че през второто тримесечие на 2021 г. се отбелязва ръст на регистрираните фалити спрямо предходното тримесечие (+17,5%), показателят е по-скоро близо до стойностите си от 2018-2019 г. Предстои да се види дали няма да има забавяне, което да даде резултат в повишаване на показателя в бъдеще. Това изглежда обаче малко вероятно на

фона на стабилизирането на икономиката и избягването на прекалено строги противоепидемични мерки за бизнеса през 2021 г.

Фигура 18. Индекси на регистрирани юридически лица и подадени заявления относно прекратяване и ликвидация (тримесечни данни, 2018-2021 г.)

Източник: Евростат

2.9. Относителен дял на родените през година t предприятия и оцелели през $t+3$ по големина на предприятията

Броят на оцелелите предприятия зависи както от редица външни за самата фирма фактори като обща икономическа обстановка, правна рамка и административна тежест и т.н., така и от фактори, свързани с уменията и опита на предприемачите да ръководят бизнес. Ако се разгледат наличните данни, възможността на предприятията да оцелеят в зависимост от това, кога са създадени намалява с времето. През 2019 г. близо 77,5% от предприятията са оцелели през първата една година от съществуването си, 64,9% през първите две и 55,8% през първите три. Това означава, че близо половината от стартиращите бизнеси престават да съществуват през първите три години след създаването си.

Таблица 10. Относителен дял оцелелите предприятия (% , 2015-2019 г.)

	2015	2016	2017	2018	2019
Относителен дял на предприятията, новородени през година t-1, оцелели до година t спрямо новородените в година t-1	80,8%	81,1%	79,4%	80,6%	77,5%
Относителен дял на предприятията, новородени през година t-2, оцелели до година t спрямо новородените в година t-2	67,7%	58,3%	65,4%	66,4%	64,9%
Относителен дял на предприятията, новородени през година t-3, оцелели до година t спрямо новородените в година t-3	59,7%	58,8%	56,3%	56,7%	55,8%

Източник: НСИ, Собствени изчисления

Напречен разрез в данните за оцелелите предприятия позволява да се разгледа в кои сектори на икономиката бизнес начинанията са по-рискови и къде стопанските субекти имат най-голям шанс за успех три години след като са започнали своята дейност. Може да се забележи, че въпреки малкия си брой и значение с най-голям шанс за оцеляване са предприятията в сектор „Хуманно здравеопазване“ (86,6%). В секторите, където има най-много предприятия, „Търговия“ и „Професионални дейности и научни изследвания“, съотношението на оцелелите е съответно 55,2% и 59,4%. В преработваща промишленост процентът на оцелелите три години по-късно е сред най-високите 63,4%. Това е и един от отраслите, които генерират най-много заетост. ИКТ секторът също е сред най-устойчивите, като оцелелите 1 256 предприятия представляват 63,7% от новородените предприятия в сектора три години по-рано.

Таблица 11. Относителен дял оцелелите предприятия според НКИД 2008 (% , 2015-2019 г.)

Код	Икономическа дейност	2019	
		Брой на предприятията, новородени през година t-3, оцелели до година t	Относителен дял на предприятията, новородени през година t-3, оцелели до година t към новородените в година t-3
B-N_X_K642	Бизнес услуги (с изкл. на дейностите на холдингови дружества)	24 246	55,8%
B	Добивна промишленост	15	45,5%

C	Преработваща промишленост	1 818	63,4%
D	Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	21	29,6%
E	Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	67	65,7%
G	Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	9 780	55,2%
H	Транспорт, складиране и пощи	2 163	66,2%
I	Хотелиерство и ресторантьорство	1 864	48,2%
J	Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	1 256	63,7%
K_X_K642	Финансови и застрахователни дейности, с изкл. на дейността на холдингови дружества	245	56,1%
L	Операции с недвижими имоти	1 166	43,0%
M	Професионални дейности и научни изследвания	3432	59,4%
N	Административни и спомагателни дейности	854	59,0%
P85	Образование	275	63,4%
Q86	Хуманно здравеопазване	642	86,6%

Източник: НСИ, Собствени изчисления

Създаването на нов бизнес генерира значителен брой работни места. Новосъздадените фирми през 2016 г. допринасят общо с 65,8 хил. заети в икономиката. Три години по-късно през 2019 г. оцелелите от същите тези предприятия вече осигуряват 76,7 хил. работни места. Едва 354 предприятия са успели да се разраснат до наемането на над 10 души персонал. Противоположно, 15 253 предприятия нямат нито един нает, от което може да се заключи, че управителите съвместяват всички дейности, както свързани с управлението (администрация) така и с оперативната дейност (производството на стоки и/или предоставянето на услуги).

Таблица 12. Оцелели предприятия според броя на наетите лица (брой, 2019 г.)

Брой наети	Брой на предприятия, новородени през година t-3, оцелели до година t	Брой на заетите лица в съвкупността от новородените предприятия през година t-3, оцелели до година t	Среден брой на заетите в съвкупността от новородените предприятия през година t-3, оцелели до година t
Общо	24 246	76 705	3,2
0 наети	15 253	28 441	1,9
от 1 до 4 наети	8 006	29 303	3,7
от 5 до 9 наети	633	6 107	9,6
10 или повече наети лица	354	12 854	36,3

* Бизнес услуги (с изключение на дейностите на холдингови дружества сектори от B до N с изключение на K64.2)

Източник: НСИ, Собствени изчисления

2.10. Външнотърговски преглед

2.10.1. Износ

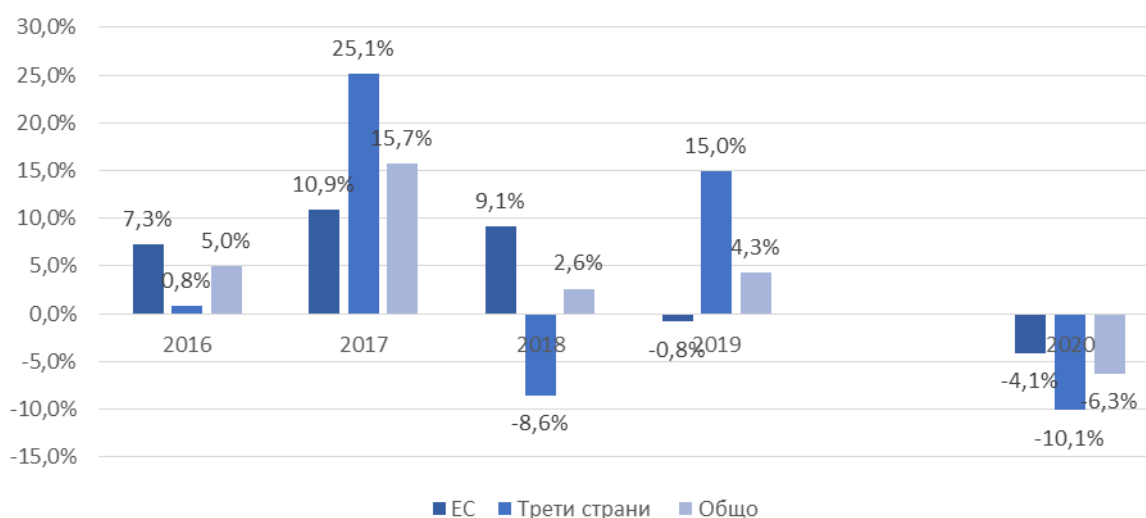
Износът на стоки е един от важните компоненти в ръста на БВП на страната. От 2010 г. насам макар и с различни темпове се наблюдава увеличение на износа в абсолютна стойност, като през 2019 г. той достига своето най-високо равнище – 54,8 млрд. лв. Предизвикателствата, които възникнат в следствие на кризата от COVID-19 са свързани най-вече с пониженото търсене на външните пазари, довеждайки до по-ниски нива на производство и износ. През 2020 г. общият износ се понижава с общо 3,68 млрд. лв., което е спад от 6,3%. Страните от ЕС са основният търговски партньор на България, като към тях са насочени 65,4% от изнесените стоки през 2020 г. Именно по-силната интеграция на страната в рамките на вътрешния пазар на ЕС не доведе до по-голяма загуба на пазари. Износът към страните-членки на ЕС се понижава с 4,1%, докато този към останалия свят отчита свиване от 10,1%. През 2021 г. се очаква износът да успее да навакса загубеното през 2020 г., като по предварителни данни за първите осем месеца на 2021 г. стойността на изнесените стоки е с 22,4% по-висока спрямо 2020 г. и дори надминава нивата за същия период от 2019 г. с цели 13%.

Фигура 19. Износ на стоки по години (2016-2020 г., млн. лв.)

Източник: НСИ

Фигура 20. Процентно изменение в износа на стоки спрямо предходната година (2016-2020 г., %)

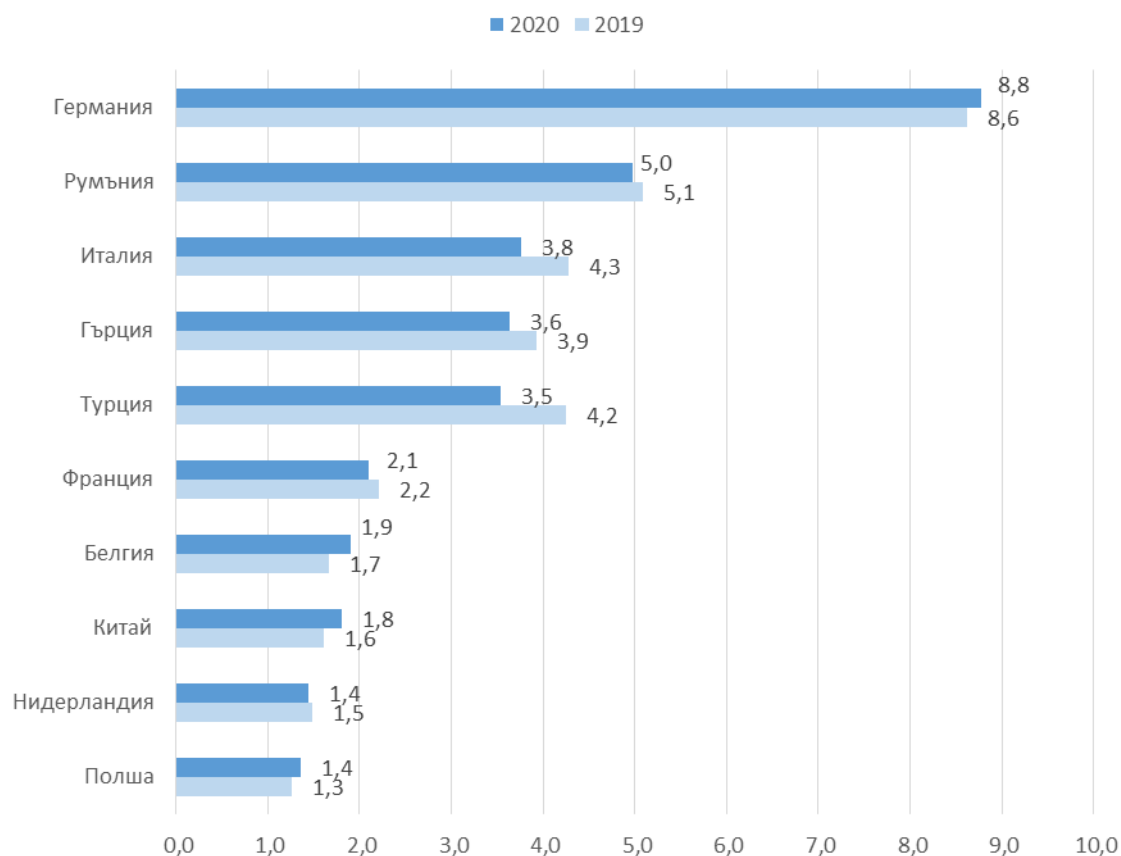
Източник: НСИ, Собствени изчисления

2.10.1.1. Износ на стоки по основни търговски партньори

Външната търговия на България е силно интегрирана с ЕС, като това се отнася и до експортните пазари. Традиционно най-големи вносители на български стоки са големите европейски икономики (Германия, Италия и Франция) и съседните на България страни (Румъния, Гърция, Турция). През 2020 г. износът

за Германия представлява 16% от общия износ на България, като дори успява да се увеличи с минималните 1,7%. Именно затова може да се направи заключението, че икономиката на страната е много тясно свързана с развитието на най-голямата икономика в ЕС. Износът за балканските страни (Румъния, Гърция, Турция) съставлява 22,2% от общия износ и въпреки общия спад на изнесените към тези страни стоки те остават с голямо значение. Един от растящите пазари през 2020 г. е Китай, където вносът на български стоки е възлязъл на 1 806 млн. лв. или с 12% повече спрямо предходната година. Повече български стоки са реализирани и в Белгия, където ръстът е с впечатляващите 14,4% (Приложение I).

Фигура 21. Топ 10 на основни търговски партньори в износа на стоки в млрд. лв. (2019-2020 г.)

Източник: НСИ

2.10.1.2. Разпределение на износа по стокови групи

Спадът в търсенето на международните пазари се отразява в различна степен на износа в рамките на отделните стокови групи. Най-голям спад (над 50%)

през 2020 г. е регистриран при групата „Минерални горива, масла и подобни продукти“. Намаленият износ е в резултат, както на намаленото потребление, така и на спада в цените на тези продукти. Поради отлагането на инвестиции в ДМА износът на най-голямата стокова група заемаща близо 24% от износа („Машины, оборудване и превозни средства“) се оказа със спад от 5,1%. Спад е регистриран и при групата на „Разнообразни готови продукти, н.д.“, които са свързани с преработващата промишленост (6,1%). По-значителна промяна в позитивен аспект се оказа увеличението в износа на готови продукти с по-ниска добавена стойност „Артикули, класифицирани главно според вида на материала“ (+6,2%) (Приложение II).

Фигура 22. Износ на стоки от България по сектори на Стандартната външнотърговска класификация (SITC, рев. 4) (2019-2020 г., млрд. лв.)

Източник: НСИ

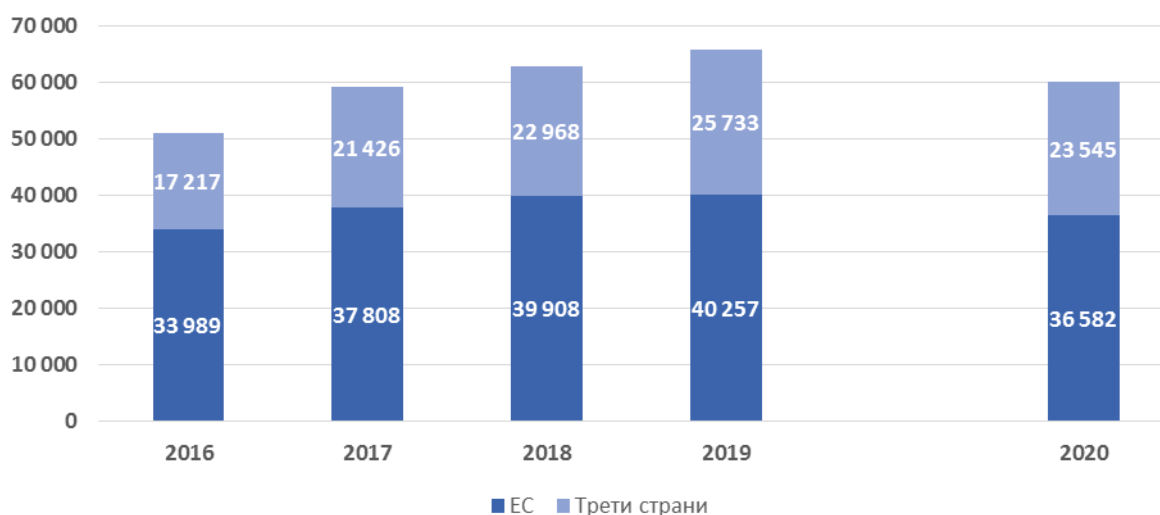
2.10.2. Внос

Вносът на стоки също бележи постоянно увеличение до края на 2019 г., като това е основно задвижвано както от повишеното вътрешно потребление, увеличаване на цените на енергоносителите, така и от вноса на суровини и машини за производството на стоки. Спадът в международната търговия през 2020 г. се отразява и на вноса като стойността му достига 60,1 млрд. лв., което

е с 5,86 млрд. лв. по-малко спрямо 2019 г. Това означава, че спадът във вноса значително превъзхожда този в износа регистрирайки намаление от 8,9%. Географската структура на вноса се запазва, като както през 2020 г. така и през 2019 г. относителният дял на вноса от ЕС остава 61%. От фигурата се вижда, че вносът както от страните-членки на ЕС, така и от трети страни се понижава с почти еднакви стойности, съответно 9,1% и 8,5%.

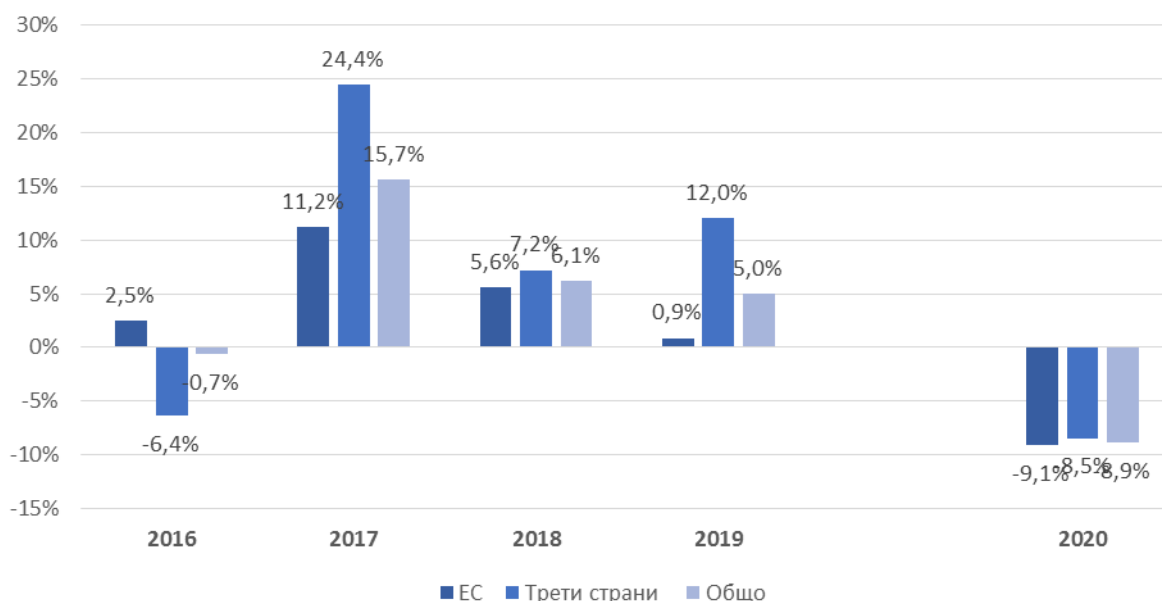
Какво показват предварителните данни за 2021 г.? Отлагането на потреблението през 2020 г., което доведе до по-високо търсене през 2021 г., както и поскъпването на енергийните ресурси, от които страната е зависима доведе до нов ръст във вноса на стоки. В периода януари-август 2021 г. вносът се е увеличава с 26,6% спрямо същия период на 2020 г.

Фигура 23. Внос на стоки по години (2016-2020 г., млн. лв.)

Източник: НСИ

Фигура 24. Процентно изменение във вноса на стоки спрямо предходната година (2016-2020 г., %)

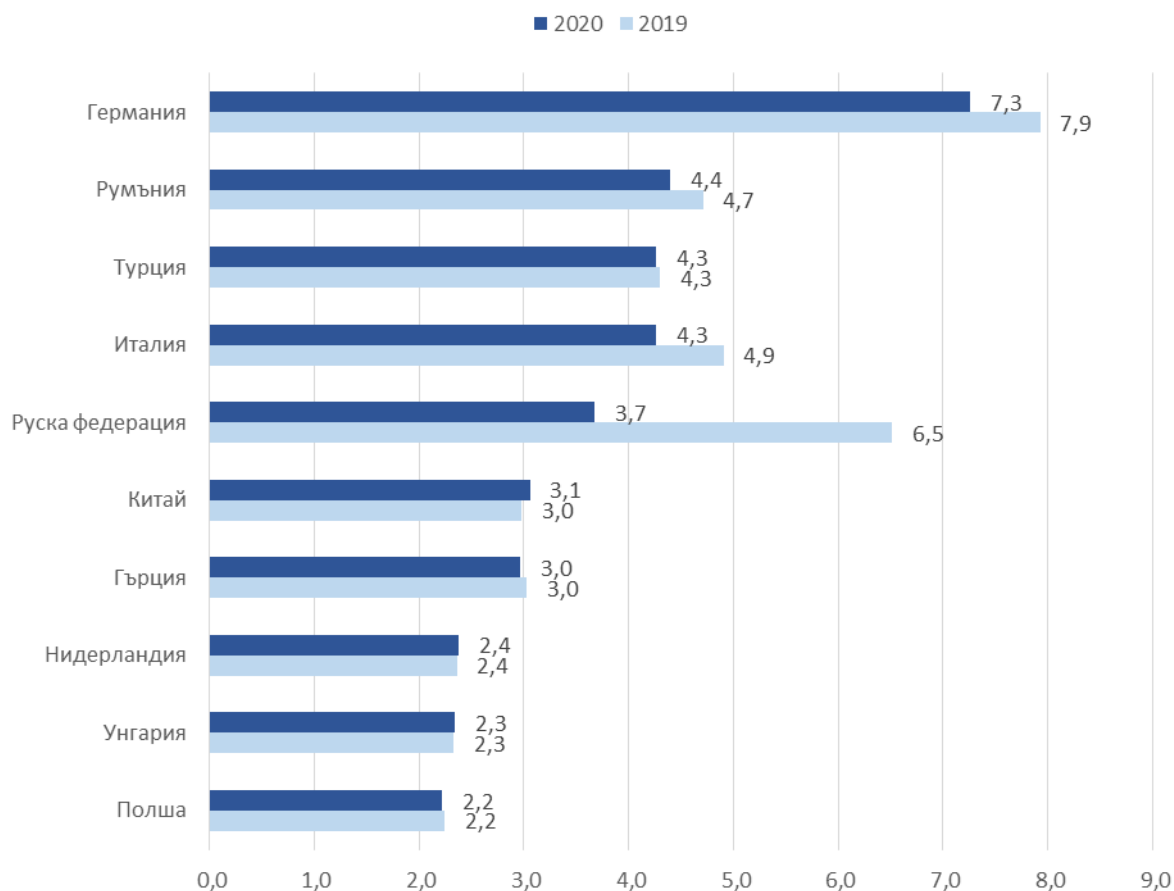

Източник: НСИ, Собствени изчисления

2.10.2.1. Внос на стоки по основни търговски партньори

Германия освен, че е най-големият вносител на български стоки е и най-големият износител за България, като за 2020 г. от Германия са внесени стоки на обща стойност 7 262 млн. лв., което представлява 2,1% от общия внос на страната. На второ място, като най-близък партньор са Румъния и Турция съответно с дял от 7,3% и 7,1%. Като цяло намаленото потребление засяга всички вноса от почти всички партньори, като най-осезаем е спада в търговията с Руската федерация (-43,6%). Това е очаквано поради срива в цените на горивата, които съставляват голяма част от двустранната търговия между двете държави (Приложение III).

Фигура 25. Топ 10 на основни търговски партньори във вноса на стоки в млрд. лв. (2019-2020 г.)

Източник: НСИ

2.10.2.2. Разпределение на вноса по стокови групи

Спадът във вътрешното търсене и ограничаването на потреблението доведе до намаление във вноса във всички стокови групи с изключение на „Необработени (сурови) материали“, които през 2020 г. се увеличават с цели 16,9%. Прямо стоките и тяхното предназначение различните групи са засегнати по различен начин. Най-голяма група остава групата на „Машини, оборудване и превозни средства“, чиято стойност спада с 1 443 млн. лв. или със 7,8%. Втората по големина група вносни стоки, „Артикули, класифицирани главно според вида на материала“, също отчита понижение от близо 8%. Най-голям спад е регистриран във вноса на „Минерални горива, масла и подобни продукти“ с 44%.

Фигура 26. Внос на стоки в България по сектори на Стандартната външнотърговска класификация (SITC, рев. 4) (2019-2020 г., млрд. лв.)

Източник: НСИ

2.10.3. Търговски баланс

Традиционно вносът на стоки значително превъзхожда износа, което през годините води до отрицателен търговски баланс. Увеличеното търсене на стоки от външния пазар до 2019 г. води до бързо нарастване на показателя през годините, като в предкризисната 2019 г. възлиза на 7 530 млн. лв. Голяма част от отрицателното търговско салдо се дължи на търговията с трети страни (близо 62%), което в основата си се дължи на вноса на енергийни носители (природен га, петрол и т.н.). През 2020 г. поради намаленото потребление, отложените инвестиции и спада на цените на енергийните суровини търговското салдо се понижава с 28,9% спрямо предходната година и достига 5 347 млн. лв. Едва 14% от отрицателния търговски баланс се дължи на търговията с ЕС.

Фигура 27. Търговски баланс на България (2016-2020 г., млн. лв.)

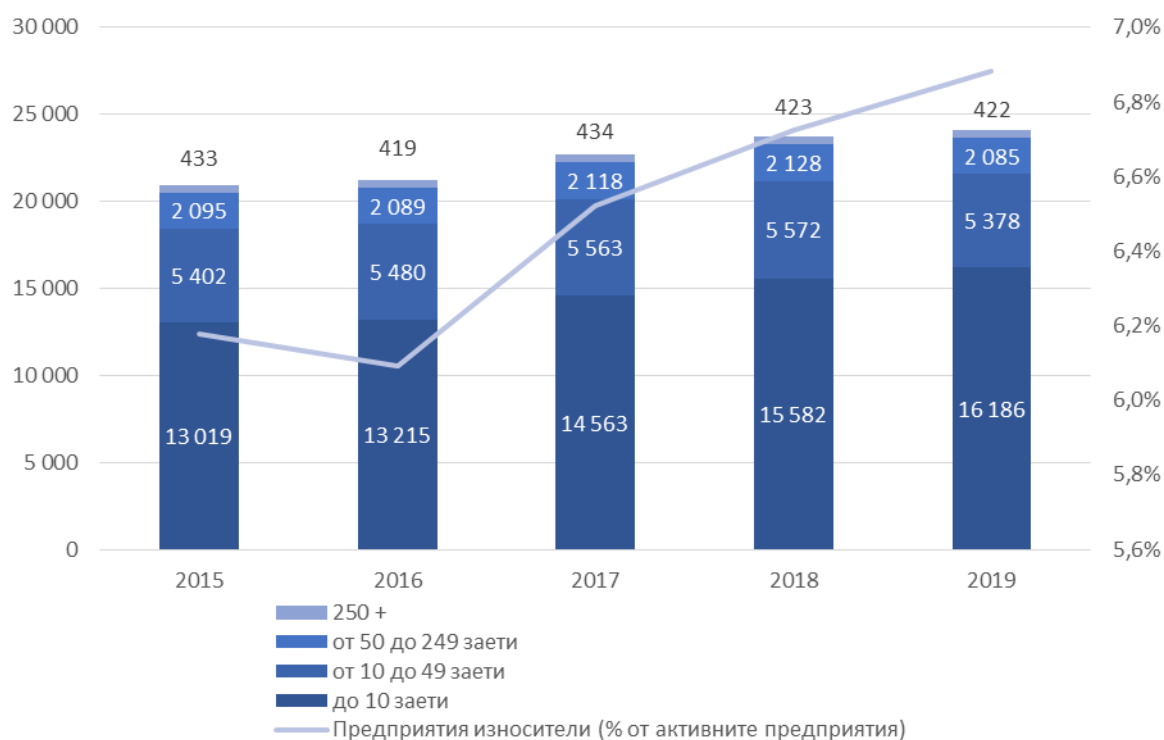

Източник: НСИ

2.10.4. Външна търговия според бизнес характеристиките на търговците

Един от важните приоритети пред развитието на МСП е тяхната интернационализация. Реализацията на продукти извън страната е важен начин за разрастване (намиране на нови клиенти, създаване на работни места, инвестиции в нови технологии и т.н.). Според данни на Евростат през 2019 г. **общият брой на предприятията износители в страната е 24 071, от които 98% са МСП.** По време на разглеждания период (2015-2019 г.) се забелязва плавно увеличение на броя на предприятията износители, като **най-бързо се увеличава групата на микро предприятия.** Нещо повече, броят на фирмите износители се увеличава с по-бързи темпове спрямо броя на активните предприятия. Така през 2019 г. делът на фирмите осъществили износ спрямо активните в икономиката е 6,9%, като за сравнение той е бил с 0,7 п.п. по-малко пет години по-рано.

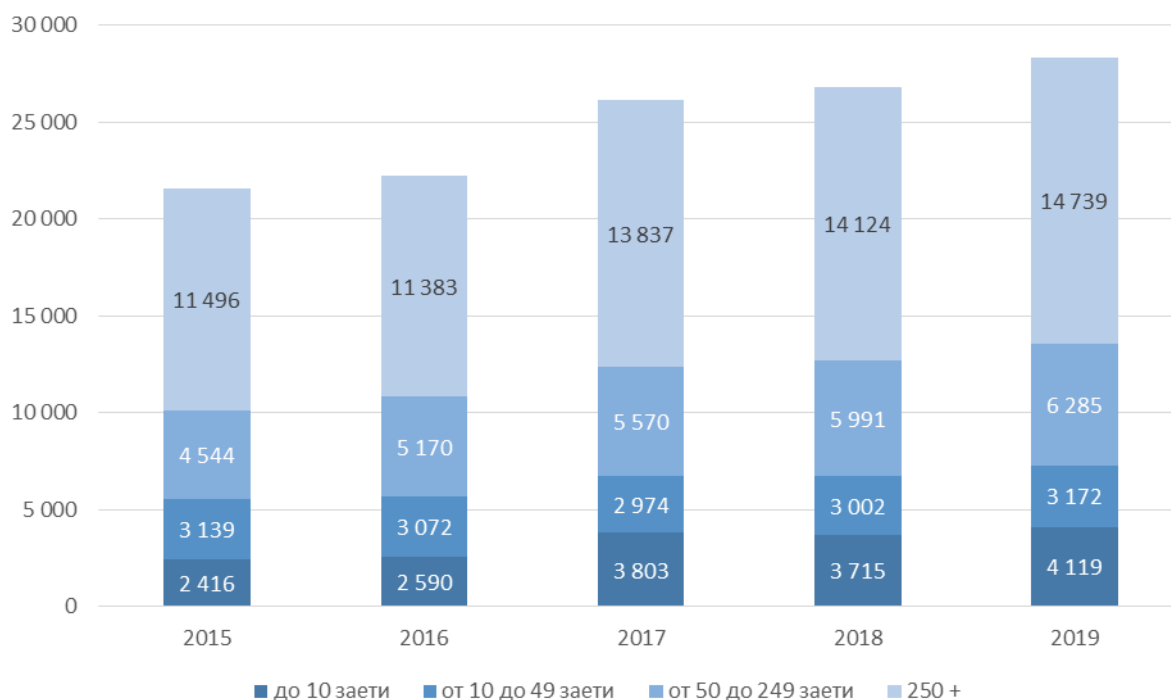
Фигура 28. Брой предприятия износители според броя на заетите (2015-2019 г.)

Източник: Евростат, Собствени изчисления

Наред с увеличаването на броя на предприятията износители се увеличава и стойността на износа. През 2019 г. МСП са отговорни за почти половината от износа на страната (48%), което се равнява на 13 577 млн. евро. Като цяло този дял се е запазил през годините, но с увеличаването на стойността на общия износ се увеличава и абсолютната стойност на приноса на МСП. Стойността на експорта в групата на микро предприятията се увеличава доста по-бързо в сравнение с останалите, като между 2016 г. и 2019 г. средният ръст е 15,6%. При малките предприятия почти не се забелязва промяна (среден ръст 1,3%), докато при средните увеличението е средно с 8,5% на година. Тази тенденция изглежда може да се обясни с големината на предприятията. За микро предприятията е много по-лесно в началото да се насочат усилията си към износ и да са изцяло експортно ориентирани. Средните по големина предприятия от друга страна разполагат с капацитет да увеличават своя износ много по-бързо.

Фигура 29. Стойност на износа на предприятията според броя на заетите (2015-2019 г., млн. евро)

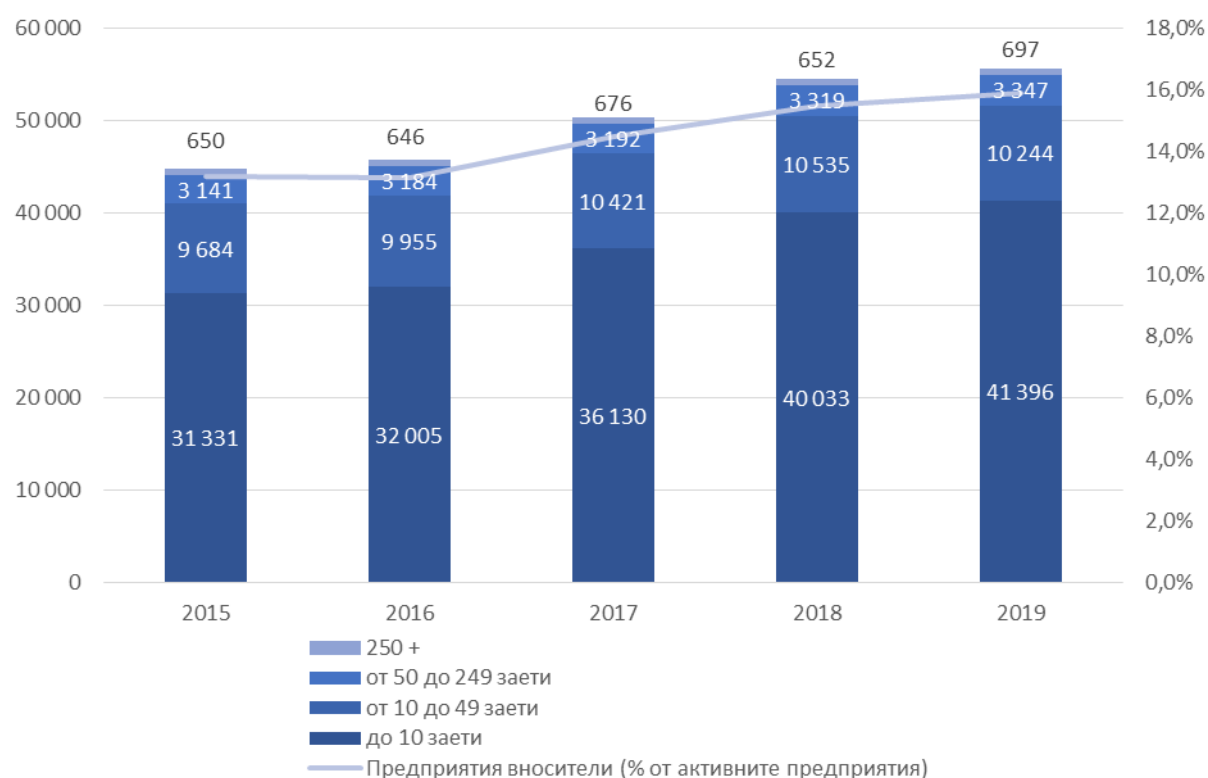
Източник: Евростат

За МСП също от съществена важност е не само да могат да изнасят, но и да внасят, за да могат да си осигурят необходимите средства за производство на конкурентни цени. Внасянето на стоки е много по-лесно, като за потвърждение през 2019 г. общо 55 684 предприятия са осъществили внос. Между 2015 и 2019 г. има постепенно увеличение в броя на вносителите. В началото на периода общо са внесли стоки 13,2% от активните предприятия в страната, докато през 2019 г. дялът вече се е увеличил на 15,9%. Както и при износа и тук най-бързо нараства броят на микро предприятията, като за пет години 10 000 повече фирми са излезли на външни пазари, за да набавят необходимите им стоки. Това може да се обясни с нарастваща интеграция на страната на вътрешния пазар на ЕС, което прави международната търговия за МСП много по-лесна в сравнение с това да бъде осъществен внос или износ от страни не-членки на ЕС, където съществуват различни бариери, действат различни мита и т.н.

Общата стойност на вноса от МСП също се увеличава, като през 2019 г. достига 19 537 млн. евро или малко над 60% от стойността на внесените стоки. Най-голям дял във вноса на МСП имат средните предприятия с дял от 46,6%

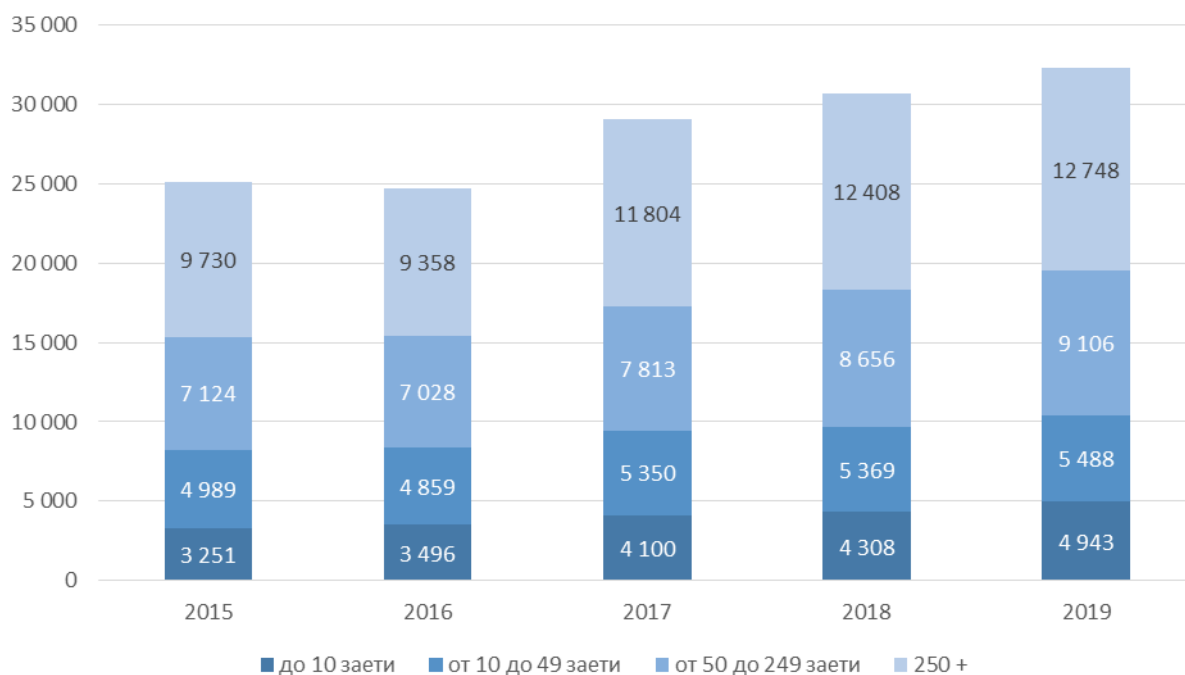
следвани от малките с 28,1% и микро 25,3%. В периода 2015-2019 г. най-бързо нараства стойността на вноса на предприятията със заети до 10 души със средно 11,1% на година. При малките предприятия средногодишният ръст е 2,5%, а при средните 7,5%.

Фигура 30. Брой предприятия вносители според броя на заетите (2015-2019 г.)

Източник: Евростат, собствени изчисления

Фигура 31. Стойност на вноса на предприятията според броя на заетите (2015-2019 г., млн. евро)

Източник: Евростат

2.10.5. Индекс на цени на износа и вноса по Стандартната външотърговска класификация (SITC)

Спадът в общото външно търсене в комбинация с намаление в цените на основните енергийни суровини допринасят за понижение в индекса на цените, както на износа, така и на вноса. Общият индекс на цените на износа за 2020 г. възлиза на 98,5, което означава спад на общото ценово равнище на износа спрямо 2019 г. с 2,6%. Процесът на намаление на цените е най-отчетлив при суровините и енергоносителите (Приложение IV).

Индексът на цените на вноса показва дали съществува външен инфлационен натиск и риск за страната. Общият индекс на цените на вноса регистрира по-голям спад до 96,6. При някои продукти свързани с преработващата промишленост, където натискът е за продажба на готова продукция на международните пазари (Артикули, класифицирани главно според вида на материала) спадът е по-голям, там показателят отчита 93,9. (Приложение V)

През 2021 г. дефлационните процеси от 2020 г. изчезват, като прераснаха в проинфлационни. Възстановяването на цените на енергоносителите, наред с

останалите суровини (както от органичен така и неорганичен произход) водят до рязко покачване на ценовите нива. Индексът на цените на износа за второто тримесечие спрямо средногодишната база за 2020 г. е 116,3, докато Индексът на цените на вноса за същия период е 108,2.

3. Ефекти от пандемията COVID-19

3.1. Общ преглед

Проведено за нуждите на настоящето изследване анкетно проучване има за цел да събере, обобщи и анализира информация за непосредствените ефекти от пандемията от COVID-19 върху малките и средни предприятия в страната и за мерките за оптимизация, които те са предприели в отговор на извънредната обстановка. Анализирането на тези емпирични данни предоставя възможност за бърза и детайлна оценка на въздействието на пандемията върху представянето на МСП на база на основни индикатори като оборот, брой заети и инвестиции. Получените отговори дават възможност и за получаване на непосредствената обратна връзка и оценка от страна на МСП за приложимостта и ефективността на мерките в подкрепа на бизнеса, както и за систематизиране на препоръките им за това как държавната подкрепа би могла да има максимално добър ефект.

Както може да се очаква, мнозинството от предприятията, които са обхванати от анкетното проучване посочват, че през 2020 г. дейността им е била значително възпрепятствана в резултат на пандемията от COVID-19. Прави впечатление, че микро, малките и средните предприятия са засегнати почти еднакво от пандемията въпреки различията в размера им като разбираемо най-големи затруднения изпитват МСП в сферата на хотелиерството и ресторантьорството, следвани от фирми, които развиват туристическа агентска и операторска дейност и тези, които са активни в сферата на сухопътния транспорт. Като цяло по отношение на степента на затруднения от пандемията най-сериозно са засегнати ниско и средно технологичните производства, докато предприятията в категорията „Интензивните на знание услуги“ изпитват по-малко затруднения за сравнение с останалите, като до голяма степен това се дължи на естеството на дейността им, която не предполага директен контакт с клиенти или зависимост от доставки.

Почти половината от всички участвали в анкетата фирми посочват като основно затруднение липсата на оборотен капитал като това се идентифицира като сходен проблем за всички предприятия, независимо от големината и сектора, към когото принадлежат. Други важни затруднения се отчитат по линия на затрудненията в доставките в следствие на ограниченията в

международната търговия и свободното движение на стоки, по линия на отмяната на поръчки от клиенти и във връзка с липсата на персонал, породена от висок брой карантинирани или заболели служители. Най-силно тази липса се е усетила в трудоинтензивни производства и особено в нискотехнологичните сектори като производството на облекло, където близо 60% от фирмите са посочили такъв тип затруднения.

За да отговорят на предизвикателствата в следствие на пандемията през 2020 г. предприятията са предприели редица мерки за оптимизация на дейността си като първоначалните мерки са насочени към оптимизиране на разходите им. На първо място това се е случило под формата на намаляване на капацитета на производство на стоки и услуги, като до тази мярка са прибегнали близо половината от анкетираните (47%). Малко над 42% са пуснали свои служители в платен отпуск, като първа и най-неотложна мярка, а 39% са били принудени да пуснат свои служители в неплатен отпуск. В допълнение, малко повече от една четвърт или 28% са приложили и двете мерки – платен и неплатен отпуск. Най-крайната мярка – освобождаване на персонал, е била предприета от една пета от предприятията, като най-засегнати са били фирмите в преработващата промишленост.

Друго важна мярка, свързана с посрещане на предизвикателствата, породени от COVID-19 кризата е въвеждането на дистанционна форма на работа на служителите при една трета от фирмите. Почти всички участвали в проучването фирми в сектора на интензивните на знание услуги са въвели такава мярка, докато в производствените това се наблюдава по-рядко (22%) и се отнася предимно за административните длъжности. В същото време намирането на нови клиенти е станало приоритет за една четвърт от МСП, паралелно с това са се ускорили и процесите на дигитализацията, като една пета от анкетираните предприятия са въвели нови канали за продажби, инструменти за онлайн маркетинг, електронна търговия, опция за доставка и др.

Финансиране под формата на държавна помощ са ползвали близо 40% от фирмите. Отчита се значителна разлика в използването на такъв вид подкрепа в зависимост от размера на предприятията. Докато 34% от микро и малките предприятия заявяват, че са се възползвали от държавна подкрепа, то при

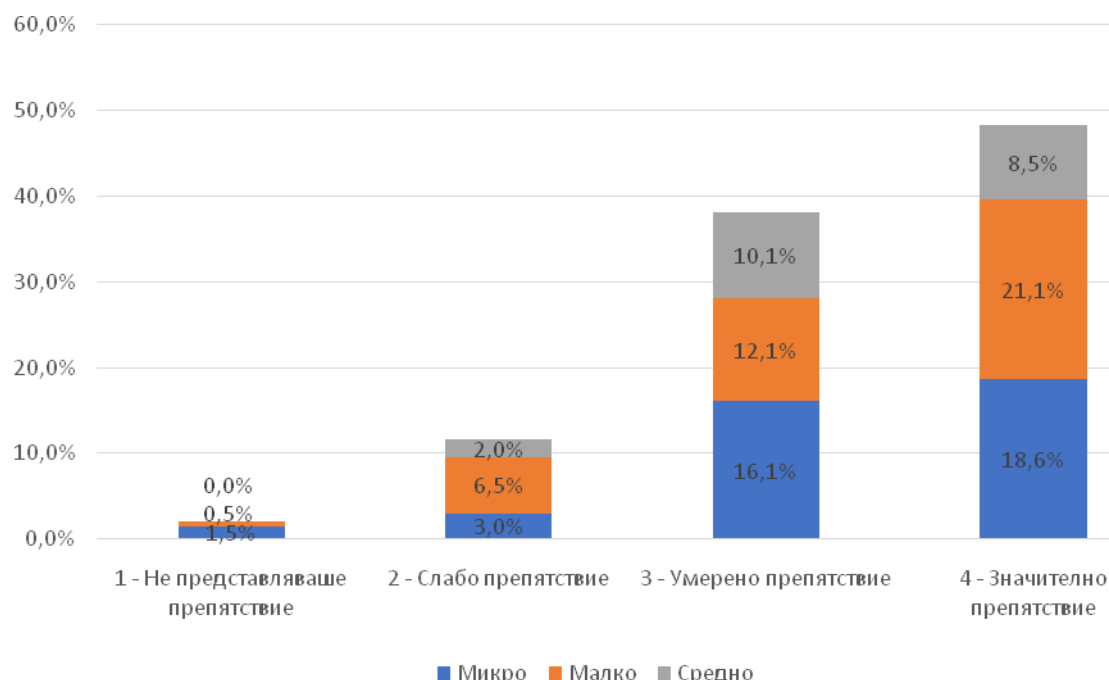
средните процентът е почти 54%. Същата тенденция се забелязва и при използването на кредити като източник на допълнително финансиране, което потвърждава констатацията, че средните по големина предприятия имат по-висок капацитет за кандидатстване и получаване на подкрепа.

Обработката на емпиричните данни показва също така, че независимо от затрудненията в международната търговия предприятия износители са пострадали по-малко отколкото тези, които оперират само на вътрешния пазар, затова може да се направи и заключението, че интернационализацията на МСП е от изключителна важност за тяхната жизнеспособност. Също така е много вероятно именно експортно ориентирани предприятия да направят инвестиции по време на криза отколкото тези, които оперират само на вътрешния пазар.

3.2. Затруднения в дейността на МСП

Мнозинството от предприятия посочват, че дейността им е значително възпрепятствана в резултат на пандемията от COVID-19. **Близо 50% от анкетирани ръководители оценяват ефекта на пандемията върху дейността предприятия им като „значително препятствие“, а почти 40% като „умерено“.** На този фон малко над 10% от анкетирани споделят, че пандемията е имала по-скоро слабо въздействие върху дейността им, като мнозинството сред тях са малки предприятия.

Фигура 32. Обща оценка за затруднения в дейността на МСП в следствие на COVID-19 от началото на пандемията до сега

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

Трябва да се отбележи, че като цяло **анкетираните микро, малки и средни предприятия дават сходни общи оценки за ефекта на пандемията върху дейността им**, с други думи те са засегнати почти еднакво въпреки различията в размера им. По скалата от 1 до 4 средната аритметичната оценка на всички участвали в допитването е 3,33. Микро предприятията са оценили предизвикателствата със средно 3,32, малките с 3,34, а при средните резултатът е отново 3,32.

Таблица 13. Средна аритметична оценка за затруднения в дейността на МСП в следствие на COVID-19 от началото на пандемията до сега

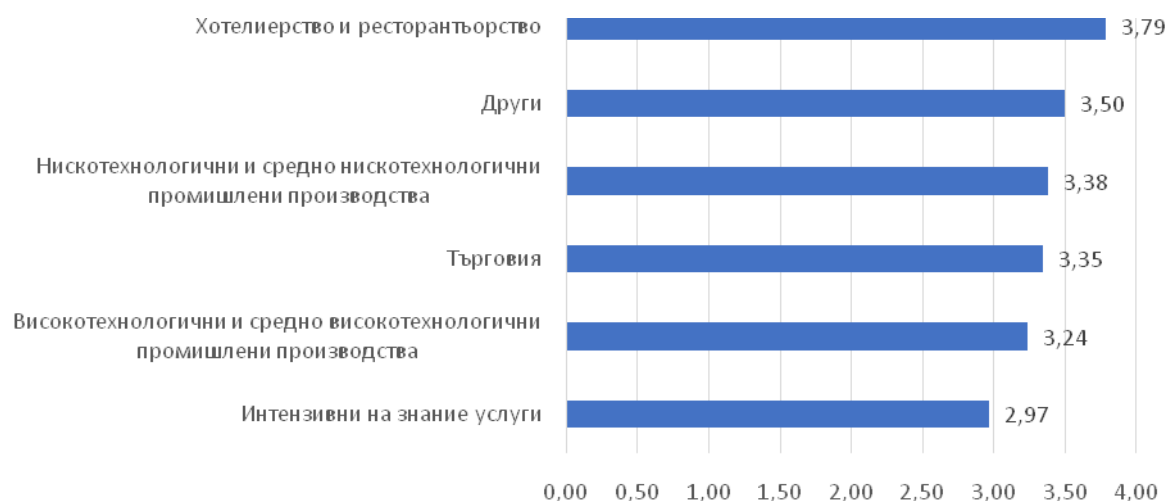
	Микро	Малко	Средно	Обща оценка
Средна аритметична оценка	3,32	3,34	3,32	3,33

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

Малко по-различна картина предоставя средната оценка на предприятията за техните затруднения в зависимост от дейността им. Предвид същността на

бизнеса очаквано **най-големи затруднения** изпитват **МСП в сферата на хотелиерството и ресторантьорството** (средна оценка от 3,79), следвани от **фирми в секторите „Туристическа агентска и операторска дейност“ и „Сухопътен транспорт“**, които попадат в категория „Други“ (средна оценка 3,50). На трето място по отношение на степента на затруднения от пандемията са **ниско и средно технологичните производства**, които съставляват и най-голямата част от фирмите участвали в проучването, тук средна оценка е 3,38. Може да се приеме, че **предприятията в категорията „Интензивните на знание услуги“** изпитват **по-малко затруднения за сравнение с останалите**, като средната оценка в сектора е 2,97. До голяма степен това се дължи на естеството на дейността им, която не предполага директен контакт с клиенти или зависимост от доставки.

Фигура 33. Средна оценка по приоритетни сектори за затруднения в дейността на МСП в следствие на COVID-19 от началото на пандемията до сега

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

Запитани за конкретните затруднения породени от COVID-19 кризата, най-често предприятията посочват липсата на оборотен капитал, като това се наблюдава при почти 50% от всички анкетирани. Това се идентифицира като сходен проблем за всички предприятия, независимо от големината и сектора, към който принадлежат. **На второ място с почти 45% се нареждат**

затруднения в доставките в следствие на ограничения в международната търговия и свободното движение на стоки. **Отмяната на поръчки от клиенти е третото по честота затруднение** в над 40% от случаите, като **най-силно се усеща в предприятията в сферата на интензивните на знание услуги**. Това може да се обясни с общия спад на потреблението, което води до намаление на приходите, а несигурността принуждава фирмите по една или друга причина да отлагат своите разходи във времето. Това се отразява не само на вътрешния, но и на експортните пазари – **малко над 40% регистрират спад в търсенето на техните продукти или услуги на външни пазари**. Сред основните затруднения на фирмите по време на пандемията попадат и **затрудненията свързани с липсата на персонал** – делът на изпиталите такива затруднения от всички фирми участвали в проучването е 39%. **Най-силно тази липса се е усетила в трудоинтензивни производства и особено в нискотехнологичните сектори като производството на облекло, където близо 60% от фирмите са посочили такъв тип затруднения.**

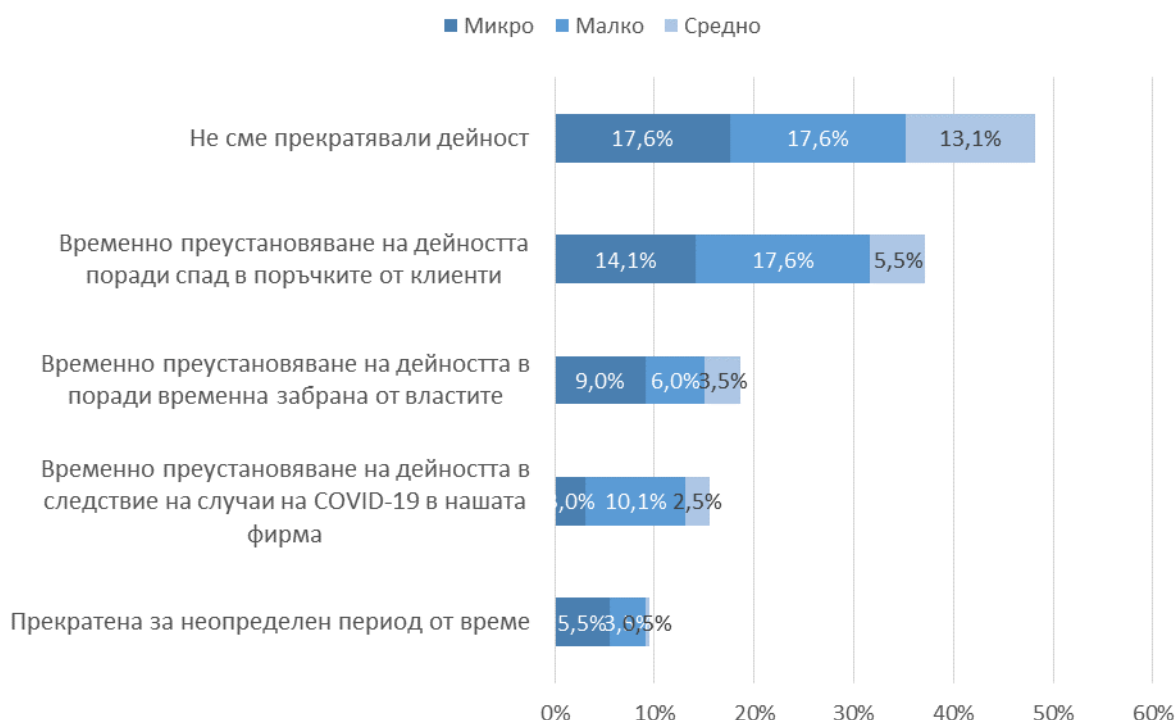
Фигура 34. Затруднения в дейността на МСП в следствие на пандемията от COVID-19

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

Едно от основните отражения на пандемията от COVID-19 през 2020 г. е свързана с невъзможността на част от фирмите да осъществяват своята дейност. Сред анкетираните **48% заявяват, че не се е налагало да прекратяват дейност**, което в същото време означава, че **малко повече от половината МСП са преустановили поне временно своята дейност по една или друга причина**. Според фирмите, **най-честият фактор за временното преустановяване на дейността е спадът в поръчките от клиенти**, което е следствие на намаленото всеобщо потребление. С този проблем са се сблъскали 37% от фирмите, като при микро и малките предприятия това е по-често срещана практика. За сравнение само 27% от средните по големина предприятия са преустановили временно дейност поради тази причина. **Спадът в поръчките, като причина за спиране на дейност също така много по-често се наблюдава в производствените сектори**. Втората най-честа причина е свързана с преустановяване на дейността поради временна забрана от властите, за което съобщават 19% от фирмите. **Най-негативно са почувствали ефекта от пандемията 9,5% от анкетираните, чиято дейност е била прекратена за неопределен период от време**. Най-засегнати тук са предприятията в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“, където през март 2021 г. 36% от фирмите в сектора съобщават, че нямат яснота кога ще възобновят дейност.

Фигура 35. Отражения на пандемията от COVID-19 върху дейността на предприятията през 2020 г.

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

3.3. Мерки в отговор на пандемията

За да отговорят на предизвикателствата в следствие на пандемията през 2020 г. предприятията са предприели редица мерки за оптимизация на дейността си като първоначалните мерки са насочени към оптимизиране на разходите им. На първо място това се е случило под формата на **намаляване на капацитета на производство на стоки и услуги, като до тази мярка са прибегнали близо половината от анкетираните (47%)**. На следващите места са действия свързани с оптимизацията на персонала. **Малко над 42% са пуснали свои служители в платен отпуск, като първа и най-неотложна мярка, а 39% са били принудени да пуснат свои служители в неплатен отпуск**. В допълнение, **малко повече от една четвърт или 28% са приложили и двете мерки – платен и неплатен отпуск**. Най-крайната мярка – **освобождаване на персонал, е била предприета от една пета от предприятията, като най-засегнати са били фирмите в преработващата промишленост**.

Друго важна мярка, свързана с посрещане на предизвикателствата, породени от COVID-19 кризата е **въвеждането на дистанционна форма на работа на служителите при една трета от фирмите**. Почти всички участвали в проучването **фирми в сектора на интензивните на знание услуги са въвели такава мярка, докато в производствените това се наблюдава по-рядко (22%)** и се отнася предимно за административните длъжности.

В същото време, паралелно с мерките за контрол над разходите, предприятията са се фокусирали към търсене на нови източници на приходи, така например **намирането на нови клиенти е станало приоритет за 27,1% от МСП**. От друга страна като положително развитие за предприятията може да се оцени фактът, че **покрай пандемията се ускоряват процесите на дигитализацията, като почти 21% от анкетираните са въвели нови канали за продажби, инструменти за онлайн маркетинг, електронна търговия, опция за доставка и др.**

Фигура 36. Предприети мерки от страна на МСП в отговор на пандемията от COVID-19

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

В плановете на МСП за следващите шест месеца се наблюдава **ясна тенденция на преминаване от краткосрочни мерки за оптимизиране на разходите към мерки за подобряване на приходите им**. Почти половината от анкетираните представители на микро, малки и средни предприятия залагат в плановете си до септември 2021 г. **да намерят нови клиенти**, а над една трета – **да предложат на пазара нови продукти и услуги**. На трето място в плановете се включват мерки за **развиване на нови канали за продажби**, като това декларираат 31% от респондентите.

Въпреки преобладаващите планове за мерки, които да повишат оборота, анкетираните предприятия **не изключват възможността в следващите шест месеца да пуснат служителите си в платен или неплатен отпуск** като тези опции влизат в плановете на почти равен брой предприятия (по около 24%). Крайната мярка за освобождаване на персонал планират да предприемат 15% от анкетираните фирми при липса на промяна в икономическата обстановка, като по-отчетливо това намерение се забелязва при стопанските субекти в търговията и в сектора на интензивните на знание услуги, съответно 26% и 22%.

Когато става въпрос за въвеждане на допълнителни мерки за дистанционна работа се забелязва, че тази мярка все още има неизчерпан потенциал, тъй като тя е част от краткосрочните планове на 20% от фирмите

Фигура 37. Планове и нагласи за допълнителни мерки от страна на МСП в отговор на пандемията от COVID-19 в следващите 6 месеца

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

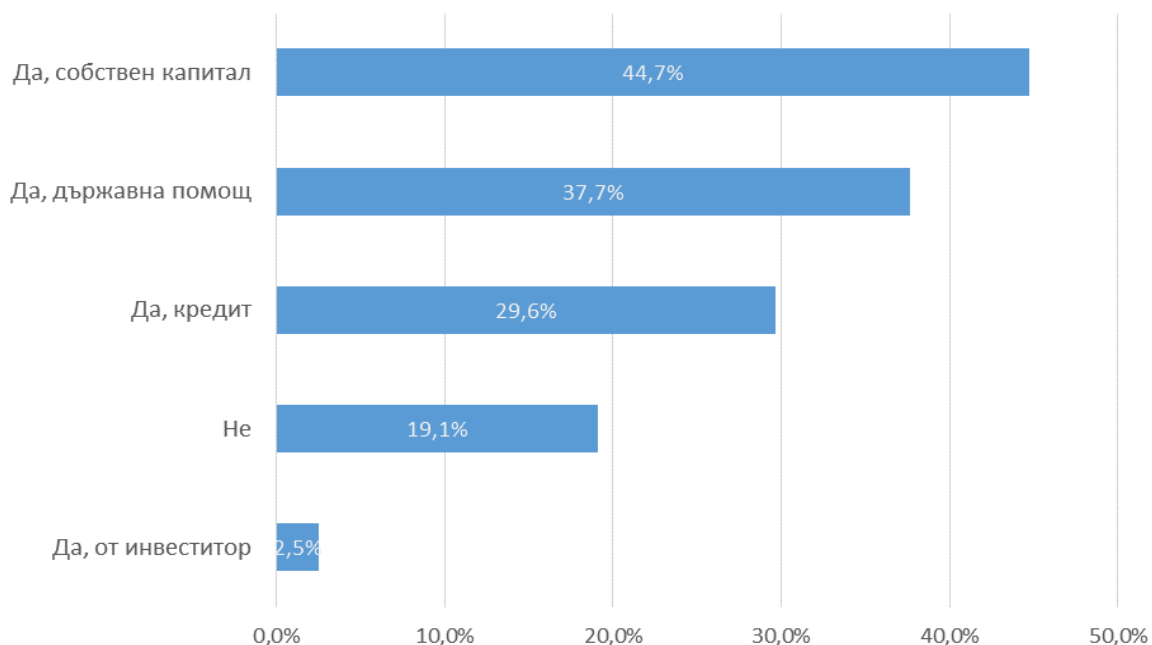
3.4. Нужда от финансиране и оценка на мерките за подкрепа на МСП

От отговорите на анкетиранияте предприятия е видимо, че загубата на приходи в съчетание с невъзможността за осъществяване на дейност води най-често до липса на оборотен капитал. Как всъщност МСП преодоляват тази ситуация? На първо място микро, малкият и среден бизнес разчита на собствен капитал (45%), като най-вероятно става въпрос за резерви и заделени средства. Това показва, че **значителна част от МСП проявяват висока степен на устойчивост**, тъй като могат да разчитат на такъв ресурс. Нещо повече 19% от предприятията не са използвали допълнително финансиране.

Финансиране под формата на държавна помощ са ползвали близо 38% от фирмите. Отчита се значителна разлика в използването на такъв вид подкрепа в зависимост от размера на предприятията, като това най-вероятно се дължи на по-високия административен капацитет на по-големите. Като цяло колкото по-малко е едно предприятие, толкова по-големи трудности изпитва то в изпълнението на всички изисквания за получаване на такъв вид подкрепа. Докато 34% от микро и малките предприятия заявяват, че са се възползвали от държавна подкрепа, то при средните процентът е почти 54%.

Същата тенденция се забелязва и при използването на кредити като източник на допълнително финансиране. Близо 37% от средните предприятия са отбелязали, че са използвали кредит, докато при микро и малките процентът е съответно 28,2% и 27,5%. Това може да се обясни не само с по-големия капацитет на средните предприятия, но и с наличието има на повече активи, което осигурява и по-лесен достъп до заемно финансиране.

Фигура 38. Използване на допълнително финансиране за преодоляване на трудностите, породени от пандемията

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

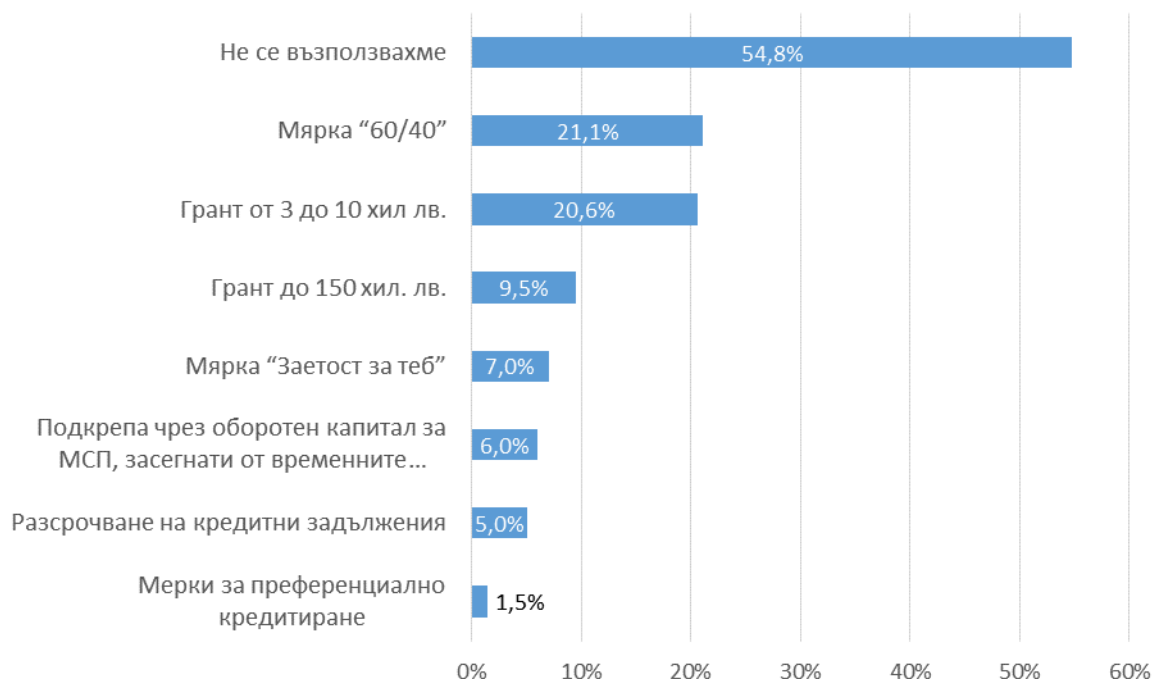
В условията на пандемия бяха въведени различни по продължителност и обхват мерки за държавна подкрепа на бизнеса, които включват инструменти

подкрепящи ликвидността и заетостта чрез грантови схеми и поемане на част от разходите за възнаграждения и осигуровки. **Сред предприятия участвали в допитването 45,2% са посочили, че са се възползвали от някакъв вид държавна помощ.** На най-широко приложение се радва мярката „60 на 40“ (21% от респондентите). От нея изглежда са се възползвали предимно по-големите работодатели, тъй като 36,6% от средните предприятия декларират, че са я използвали, докато делът при микро и малките предприятия е значително по-нисък, съответно 11,5% и 22,5%.

Според големината на предприятията бяха насочени грантови схеми за подпомагане с оборотен капитал. Грантовете от 3 до 10 хил. лв. бяха насочени към микро и малките предприятия, докато тези в размер до 150 хил. лв. бяха предвидени за средните. **От анкетираните микро предприятия 28% заявяват, че са получили помощ от държавата.** При малките предприятия този процент е малко по-нисък – 21%. **По-голямо участие в мярката за подкрепа с оборотен капитал имат средните предприятия,** като 41,5%, декларират, че са получили подобен вид финансова подкрепа.

От друга мярка за подкрепа на заетостта, „Заетост за теб“, са се възползвали 7% от анкетираните. Тук 12% от средните по големина предприятия са получили подкрепа, докато при микро и малките процентът е 2,6% и 3,8%. Така отново се **затвърждава констатацията, че средните по големина предприятия имат по-висок капацитет за кандидатстване и получаване на подкрепа.**

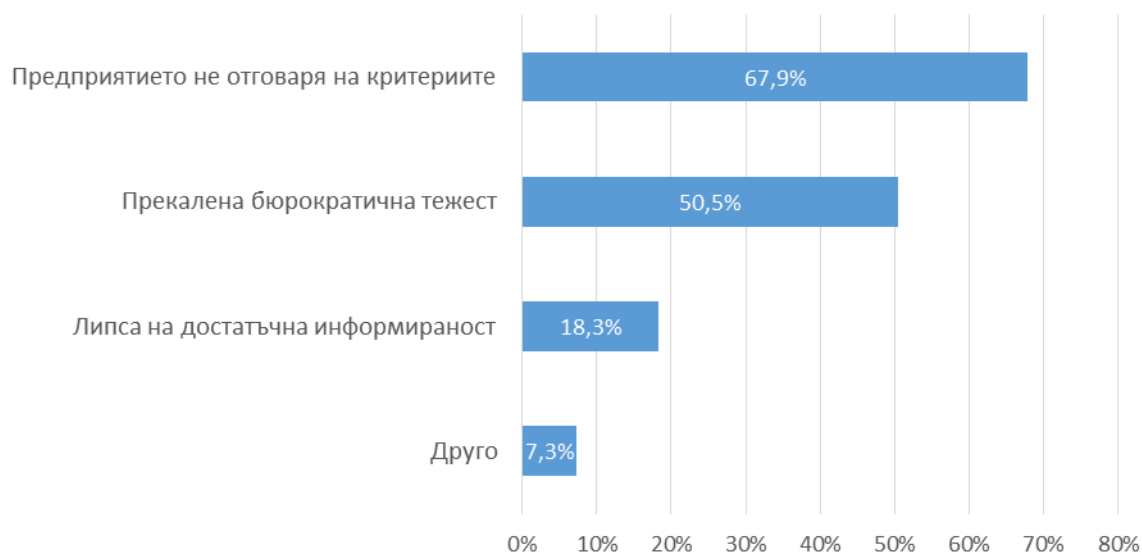
Фигура 39. Приложение на държавните мерки за подкрепа на бизнеса

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

Важно е да се разбере какви са причините, поради които фирмите не са кандидатствали или не са получили държавна подкрепа, за да се смекчат последствията от COVID-19 кризата. От анкетираните фирми, които не са се възползвали от правителствените мерки, **малко над 2/3 посочват като причина, че предприятието не отговаря на критериите за подкрепа.** Като втора по значимост причина **50% от МСП са отбелязали прекалената административна тежест.** Трябва да се отбележи, че възприятията за бюрократичност на процеса демотивира МСП да кандидатстват за държавна подкрепа, особено когато става въпрос за микро и малки предприятия, които нямат необходимия капацитет и такъв вид подкрепа допълнително би натоварила дейността им. **Липсата на достатъчно информация пък е било пречка за 18% от фирмите.** Затова когато се въвеждат мерки от спешен порядък както това бе в случая с COVID-19 кризата е необходима широка разяснителна кампания съпътствана с административна и/или друг вид помощ по време на процеса на кандидатстване.

Фигура 40. Посочени от фирмите причини, поради които не са използвали мерките за подкрепа на бизнеса

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

Запитани за това какви помощни мерки всъщност фирмите биха оценили като подходящи за самите тях, **67% посочват безвъзмездна финансова подкрепа, а 54% идентифицират мерки в подкрепа на заетостта, като и двете бяха приложени от държавата.** На трето място с **44% фирмите посочват една мярка, която до момента не се прилага, а именно въвеждане на данъчни облекчения или отлагане и разсрочване на данъчните задължения.** От достъп до преференциално кредитиране пък биха се възползвали 15% от фирмите.

Фигура 41. Подходящи мерки за подкрепа на предприятията според анкетираните фирми

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

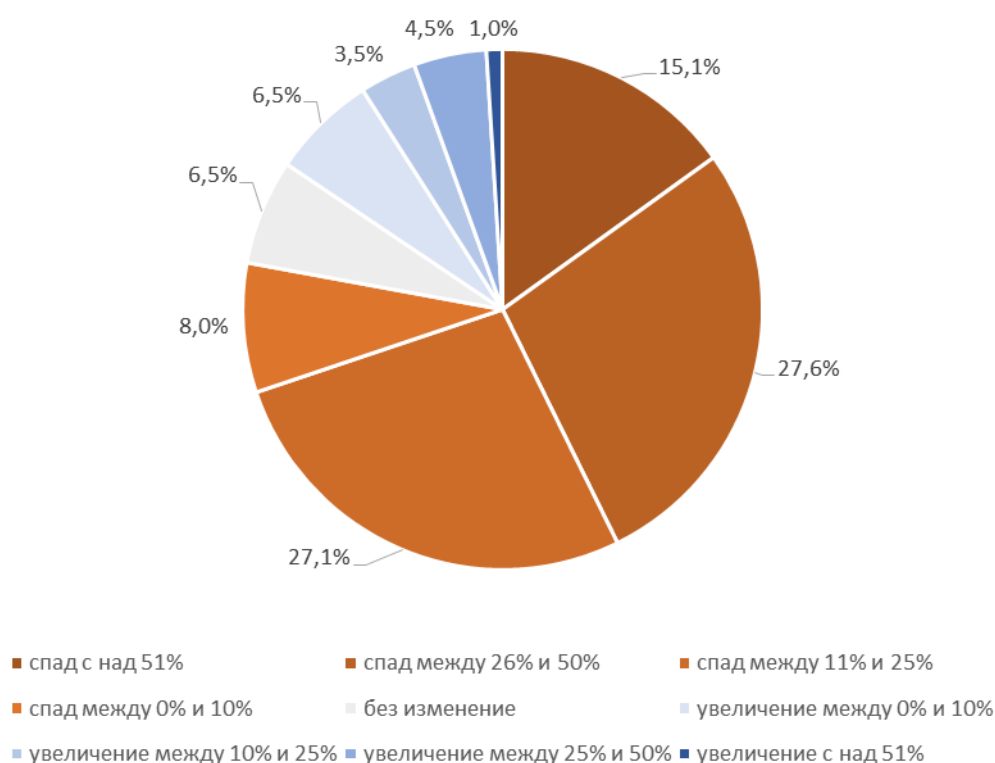
В рамките на допитването бяха установени и някои препоръки на фирмите към прилаганите мерки и тяхното изпълнение. Така например според **фирмите бавното изпълнение на мерките и закъснения на плащанията** води до загуба на ликвидност и понижаване на ефективността на държавната помощ. В анкетата бяха посочени и **някои пропуски, като липсата на мерки както за самоосигуряващите се лица, така и за част от секторите в икономиката, които са засегнати непряко**. Също така според фирмите е важно да се намери подходящата формула за подпомагане на жизнеспособни предприятия с парични средства при облекчени финансови критерии.

3.5. Отчетено изменение в приходите очаквания за бъдещи периоди

За да бъде измерено финансовото отражение на кризата върху МСП чрез анкетата се проследява какво изменение на приходите за 2020 г. са регистрирали анкетираните предприятия спрямо предходния период. Въпреки, че не може да се определи напълно до каква степен това изменение се дължи на COVID-19, резултатите показват, че **78% от анкетираните са отчетели спад в приходите за 2020 г.** За други 6,5% приходите са били без изменение, а при

16% те са се увеличили. Данните показват, че колкото по-малко е едно предприятие толкова то е по-уязвимо. При микро предприятията спадът се е почувствал много по-осезаемо, като спад в приходите от 26% и повече е регистриран при 51% от тях. При малките предприятия отчитащи същото намаление в приходите процентът е 41%, а при средните под 30%.

Фигура 42. Процентно изменение на приходите на предприятията за 2020 г. спрямо 2019 г.

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

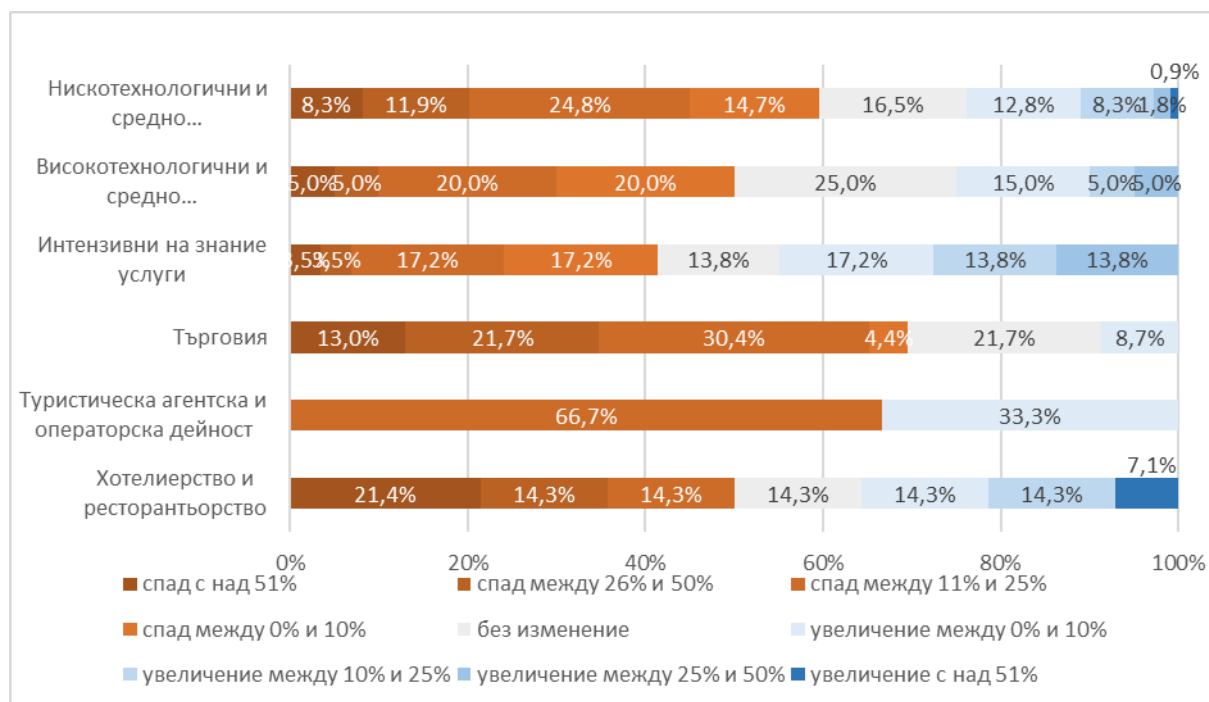
Предприятията в интензивни на знание услуги са тези които в най-малка степен са били засегнати от спад в приходите – близо 28% от тях не са отчели изменение или дори са регистрирали увеличение в приходите си при средно 22% за всички останали сектори. Това отново доказва, че , макар и в различна степен предприятията от всички сектори са изправени пред огромното препятствие COVID-19.

Като цяло **производствените сектори изглежда са малко по-устойчиви**, като при 24% от предприятията в нискотехнологичните и средно нискотехнологичните промишлени производства приходите са били без

промяна или са се увеличили. В производствените сектори има възможност за промяна на производството, а в някои случаи в следствие на промяна в потребителското поведение и повишено търсене на нови артикули се отчитат и по-добри резултати.

МСП занимаващи се с търговия и особено тези, които са активни в търговията на дребно изглежда страдат повече, поради въведените противоепидемичните мерки. Близко 87% са декларирали спад в приходите си, като при една трета от тях той е над 50% спрямо 2019 г. Други два засегнати в голяма степен сектори са хотелиерство и ресторантьорство и предприятията заети с туроператорска дейност. Затварянето на заведенията доведе до значителен спад в приходите на предприятията, като това доведе до значително разширяване на съществуващия пазар на доставки на храна по домовете. От друга страна въведените спрямо заведенията мерки в началото 2021 г. и последващото им отваряне за кратко вкара в допълнителен разход тези, които решиха да отворят. Това е така поради съществуващите високи първоначални разходи по зареждане и издаване на разрешителни.

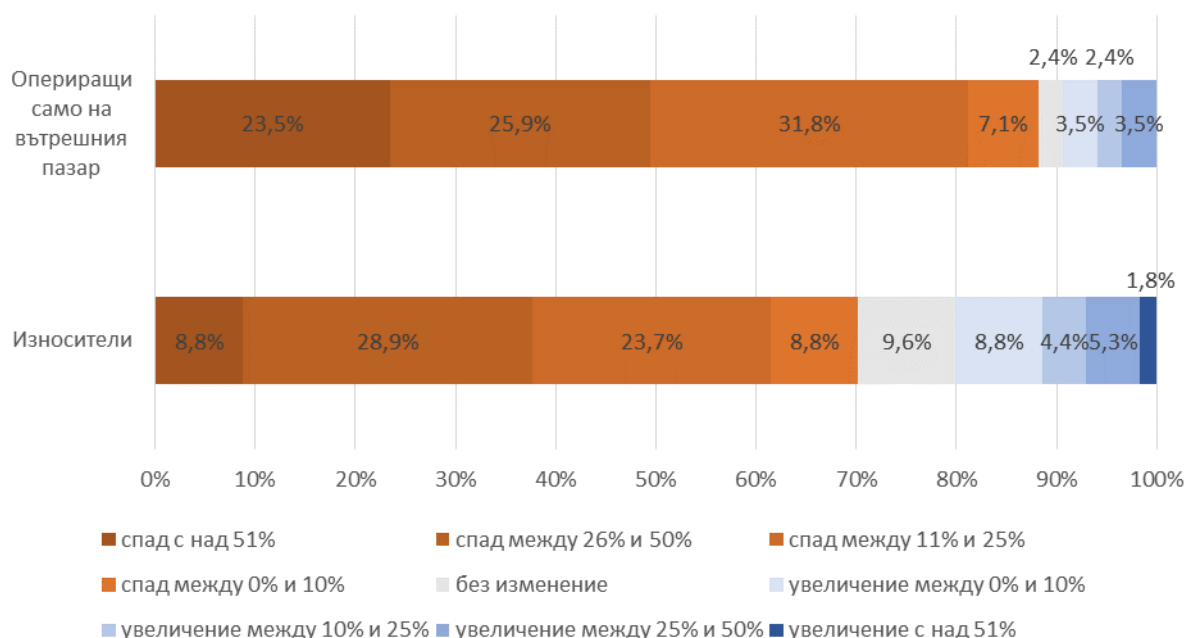
Фигура 43. Процентно изменение на приходите на предприятията за 2020 г. спрямо 2019 г. (разпределение по приоритетни сектори)

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

При разглеждане на изменението на приходите по отношение на това дали предприятията осъществяват износ или не се очертава изводът, че **предприятията износители са пострадали по-малко отколкото тези, които оперират само на вътрешния пазар. Малко над 70% от изнасящите фирми отчитат спад в приходите, докато при неизнасящите процентът е малко над 88%.** Нещо повече, спад от 26% и повече е отчетен при 38% от активните на чужди пазари МСП, докато при останалите те са почти половината. Затова може да се направи заключението, че **интернационализацията на МСП е от изключителна важност за тяхната жизнеспособност.** Достигането на по-големи пазари могат да осигурят допълнителен приход, по-голяма гъвкавост и по-лесно намиране или заместване на клиенти.

Фигура 44. Процентно изменение на приходите на предприятията за 2020 г. спрямо 2019 г. (разпределение по предприятия износители и предприятия, които оперират само на вътрешния пазар)

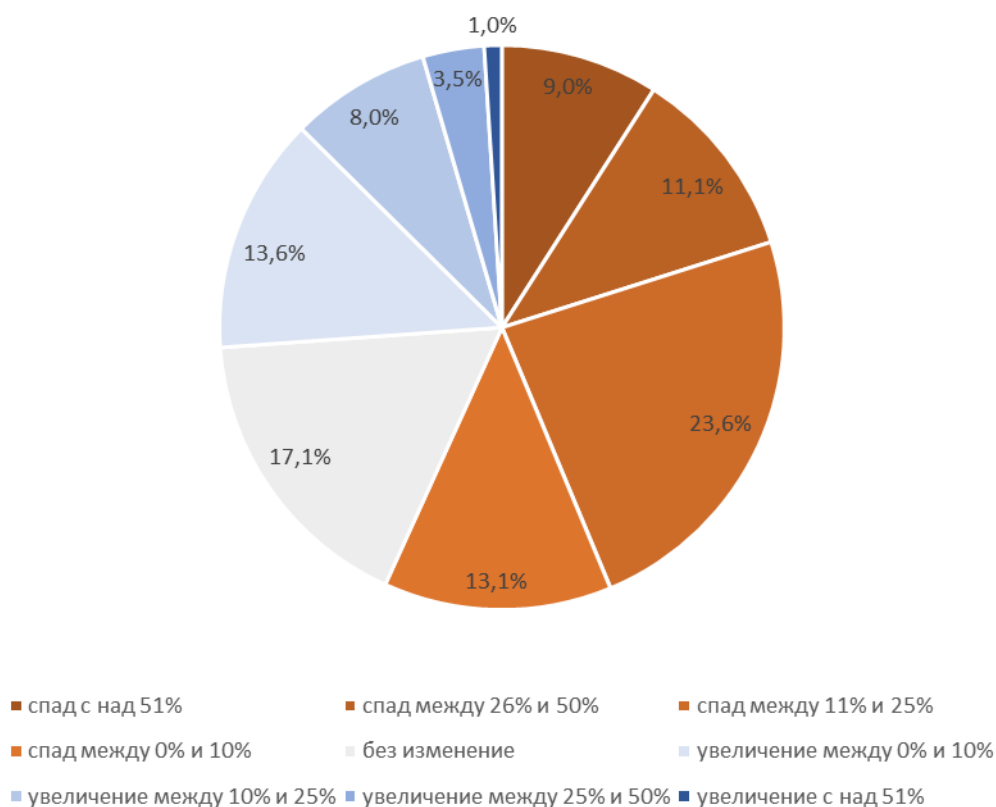

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

Като се има предвид, че към момента на провеждане на анкетата епидемията все още не е отминала, възстановяването на икономиката и в частност на МСП

ще продължи по-дълго отколкото първоначално се очакваше. Затова проучването включва и оценка на нагласите на микро, малките и средни предприятия за техните финансови резултати за 2021 г. спрямо предходната 2020 г. Макар да може да се каже, че кризата е с намаляващ интензитет, все пак **57% от анкетираните очакват допълнителен спад в своите приходи през настоящата 2021 г.** Други 17% не очакват изменение, докато малко над една четвърт предполагат, че приходите им ще се увеличат.

Фигура 45. Очаквания за процентното изменение на приходите на предприятията за 2021 г. спрямо 2020 г. (разпределение по приоритетни сектори)

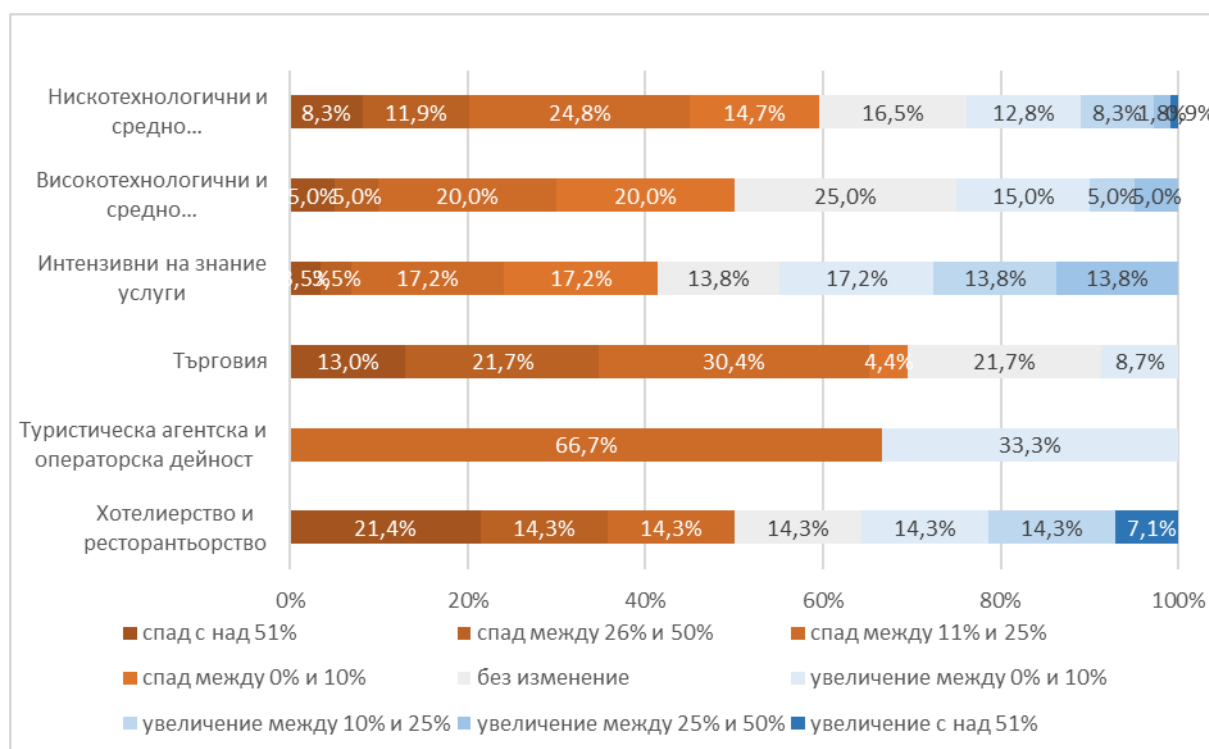
Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

Очакванията на предприятията за възстановяването на приходите им варира според отрасъла, в който развиват своята дейност. **Най-бързо възстановяване и подобряване на приходната част очакват фирмите в интензивните на знание услуги,** където 41,4% очакват спад, а 44,8% увеличение. **Предприятията в преработвателна промишленост са като цяло негативно настроени очаквайки по-бавно възстановяване на**

предишните обороти. Половината от предприятията във високотехнологични и средно високотехнологичните промишлени производства предполагат, че приходите им ще претърпят намаление през 2021 г. спрямо 2020 г., а други 25% смятат, че приходите им ще останат на същото равнище. В нискотехнологичните и средно нискотехнологичните промишлени производства също 60% от анкетиранияте очакват негативно развитие по отношение на приходите си. По-неблагоприятни са изгледите в сектора на търговията, където едва около 9% очакват повишение в продажбите.

В хотелиерство и ресторантьорство очакванията са сравнително положителни на фона на изминалата 2020 г. С увеличаването на броя на ваксинираните и очакваното разхлабване на мерките 36% от фирмите смятат, че приходите им ще се повишат през 2021 г.

Фигура 46. Очаквания за процентното изменение на приходите на предприятията за 2021 г. спрямо 2020 г. (разпределение по приоритетни сектори)

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

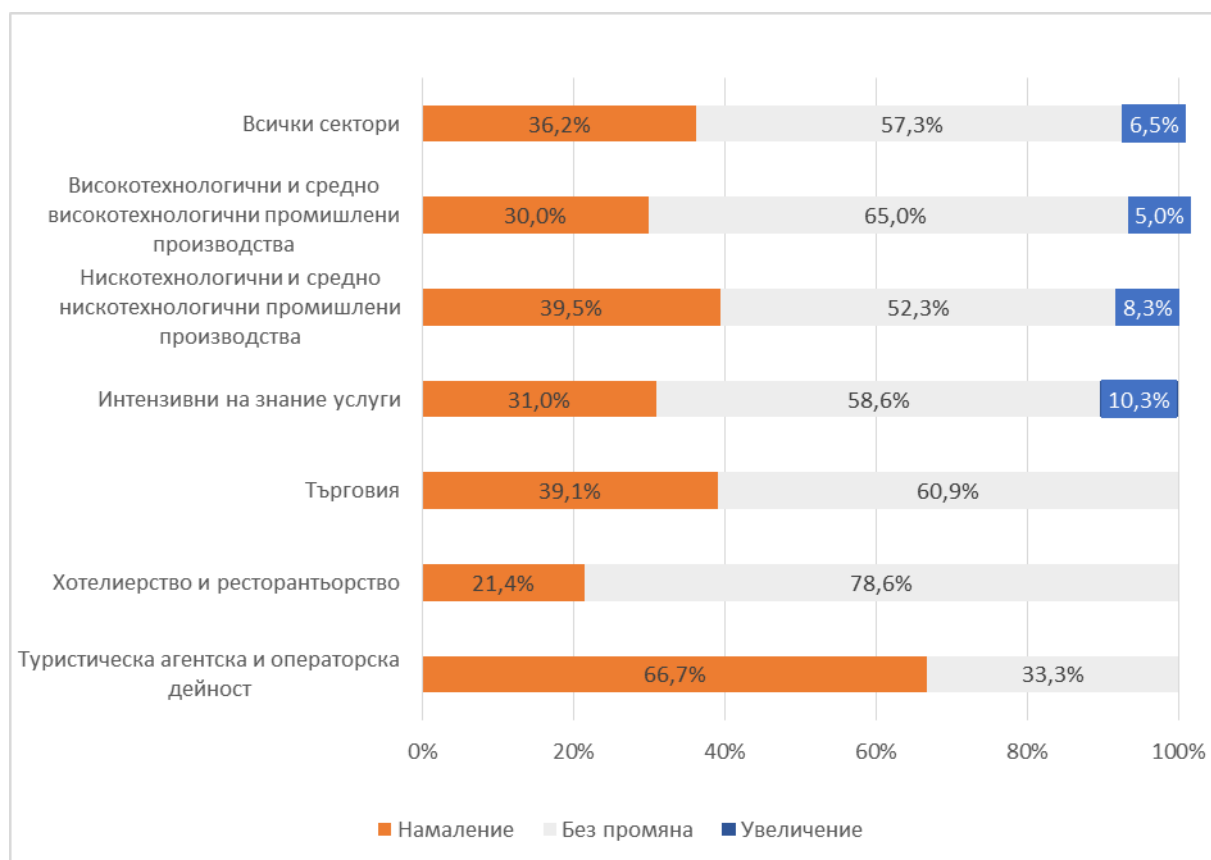
3.6. Отчетено изменение в броя на заетите и очаквания за бъдещи периоди

Изменението в заетостта и очакванията на предприятията за нуждата им от персонал е една от преките последици от COVID-19. От началото на пандемията през март 2020 г. до момента на провеждане на изследването (1 година по-късно) **36% от анкетираните МСП заявяват, че са извършили съкращения в своя персонал. В 57% от случаите пък фирмите заявяват, че са успели да запазят броя на служителите си непокътнат, като това е в резултат и на помощите за запазване на заетостта. 7% съобщават, че са увеличили числеността на персонала си в разглеждания период.**

Секторното разпределение на анкетираните предприятия показва, че **процентът на съкратили персонал е най-нисък в хотелиерство и ресторантьорство (21%)**, като те са се справили главно чрез използване на неплатен и платен отпуск на персонала. Трябва да се отбележи, че е трудно да се направят генерални изводи за сектора поради малкия брой фирми участвали в изследването.

Може да се твърди, че **предприятията в секторите „Високотехнологични и средно високотехнологични промишлени производства“ и „Интензивни на знание услуги“ са успели да задържат в най-голяма степен своята заетост**, като 65% от първите са заявили, че нямат промяна в персонала година по-късно, а при вторите процентът е почти 59%. Нещо повече, **малко над 10% от фирмите в „Създаване и разпространение на информация“ и „Професионални дейности и научни изследвания“ са успели да увеличат числеността на заетите. Секторът „Търговия“ затвърждава направените по-горе изводи, че е сред най-силно засегнатите** като близо 40% от предприятията тук декларират по-малко заети в сравнение с година по-рано.

Фигура 47. Изменение в броя на служителите в предприятията през последната една година (март 2020 г. - март 2021 г.)

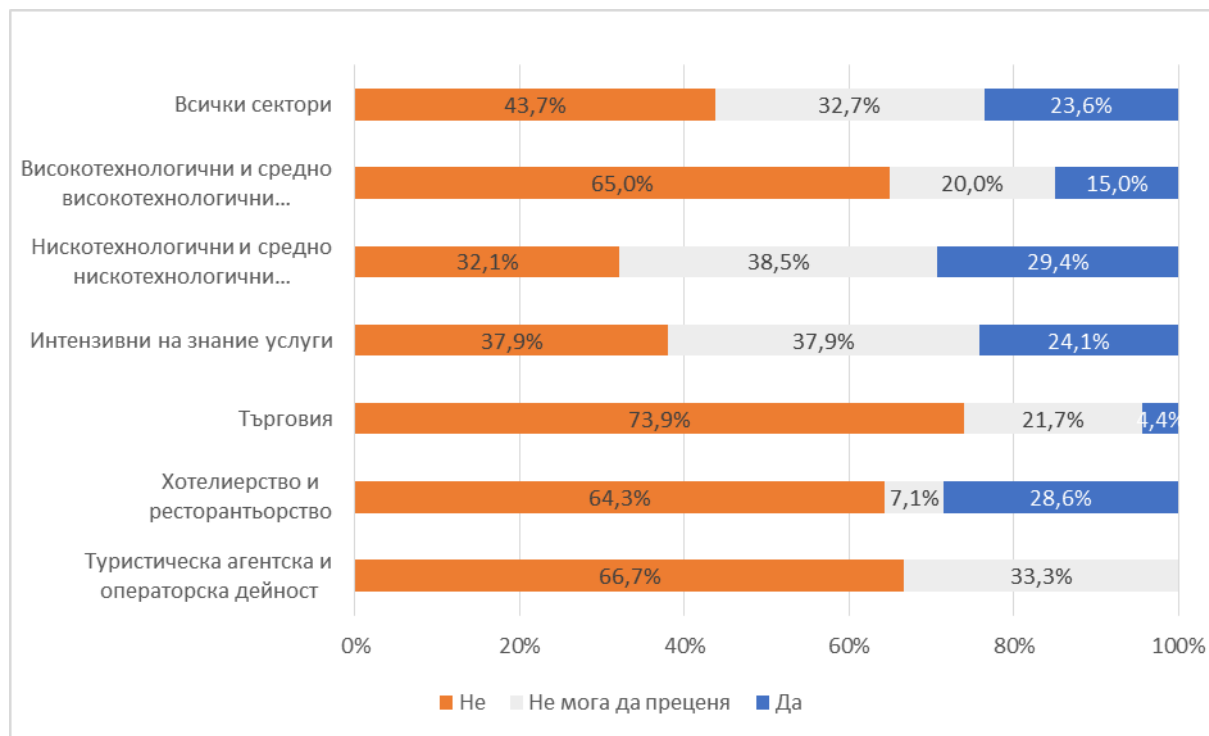
Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

За да се определят очакванията на бизнеса за възстановяване или разширяване на дейността, анкетираните фирми бяха попитани за краткосрочните им нагласи за наемане на персонал през следващата половина година. Текущата икономическа ситуация изглежда в голяма степен несигурна, като **близо една трета от фирмите във всички сектори заявяват, че все още не могат да преценят какви ще бъдат нуждите им от персонал, а други близо 44% са сигурни, че няма да наемат допълнително служители.**

Предвид започващия летен сезон **29% от предприятията в хотелиерство и ресторантьорство планират да наемат служители през следващите 6 месеца.** Най-положителни са очакванията на бизнеса в „Нискотехнологични и средно нискотехнологични промишлени производства“, където **30% от фирмите смятат, че ще се наложи да увеличат наличния персонал.** В сектор „Търговия“ изглежда **възстановяването на заетостта ще бъде най-бавно, тъй като близо 74%**

заявяват, че няма да наемат персонал. Това може да се обясни с нуждата от ръст в повече сектори на икономиката, които да увеличат общото потребление.

Фигура 48. Планирате ли наемане на служители във Вашето предприятие през следващите 6 месеца?

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

3.7. Отчетено изменение в инвестициите и очаквания за бъдещи периоди

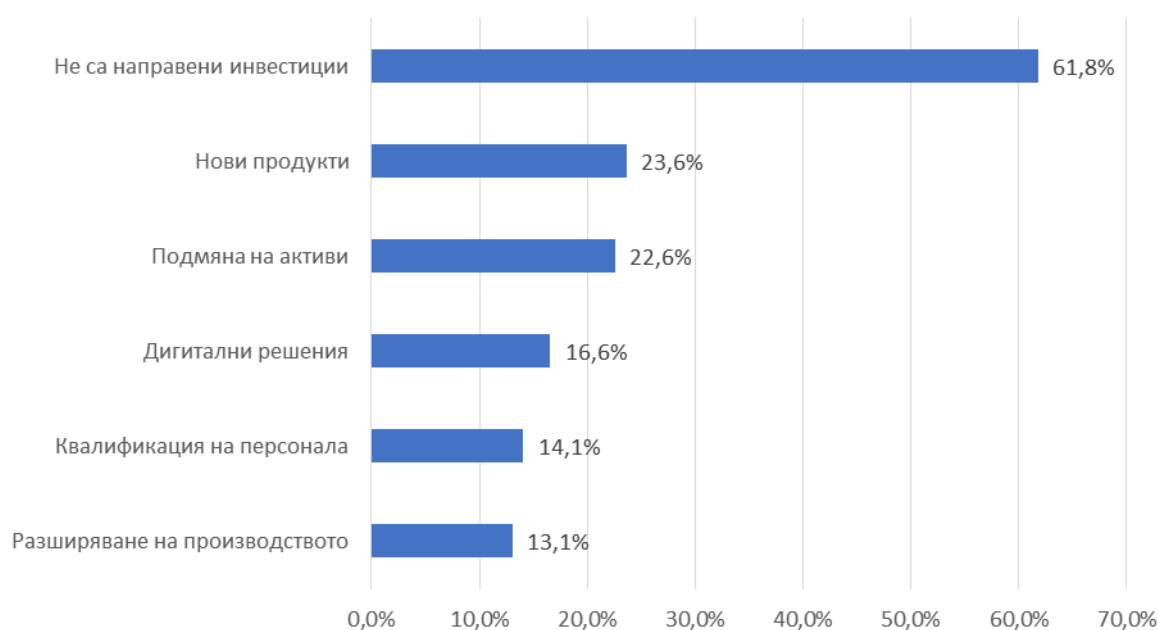
Инвестиционната активност на МСП е важен измерител за жизнеспособността им. Спадът в приходите в резултат на кризата и несигурността несъмнено се отразяват в средствата, заделени за инвестиции и в отлагането им във времето, особено тези, които не са изключително належащи. **В резултат на това 62% от анкетираните МСП посочват, че не са извършили инвестиции през 2020 г. Най-често предприятията са инвестирали в създаването на нови продукти (24%), което показва иновативна активност от страна на предприятията.** Трудно е да се каже обаче до колко тя се дължи на последствията от COVID-19. На второ място предприятията посочват подмяната на активи (23%), което е много вероятно да е в следствие на

планирана подмяна. Инвестициите в дигитални решения са на трето място с дял от почти 17%.

Данните показват, че съществуват няколко основни зависимости относно направените инвестиции:

- **По-големите предприятия имат по-голяма възможност за инвестиции по време на криза.** Процентът на средните предприятия, които не са извършили инвестиции е 48,8%, докато при микро и средните е съответно 64,1% и 66,3%.
- **Експортно ориентираните предприятия е много по-вероятно да направят инвестиции по време на криза,** като по този начин поддържат своята конкурентоспособност на международните пазари.

Фигура 49. Направени инвестиции през 2020 г.

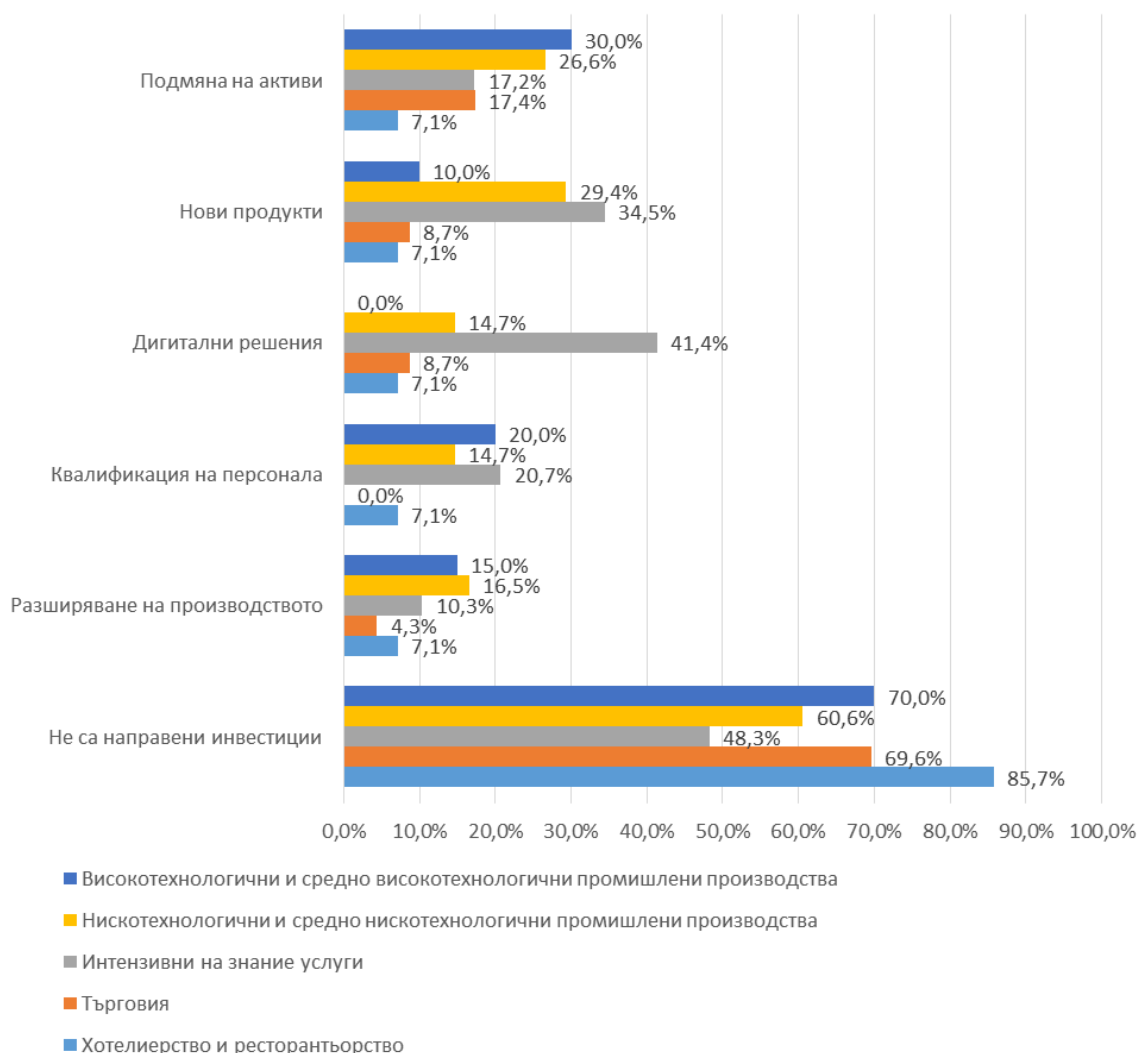
Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

Предприятията, включени в „Интензивни на знание услуги“ са инвестирали най-често в дигитални решения (41,4% от фирмите в сектора) и в нови продукти (34,5%) т.е. успяват да въведат иновации. Тези предприятия е много по-вероятно да направят инвестиции в материални,

нематериални активи и човешки капитал по време на криза, след като повече от половината от анкетираните (51,7%) заявяват че са го направили.

Предприятията в преработвателната промишленост най-често са инвестирали в подмяна на активи (30% от предприятията във „Високотехнологични и средно високотехнологични промишлени производства“ и 26,6% от предприятията в „Нискотехнологични и средно нискотехнологични промишлени производства“).

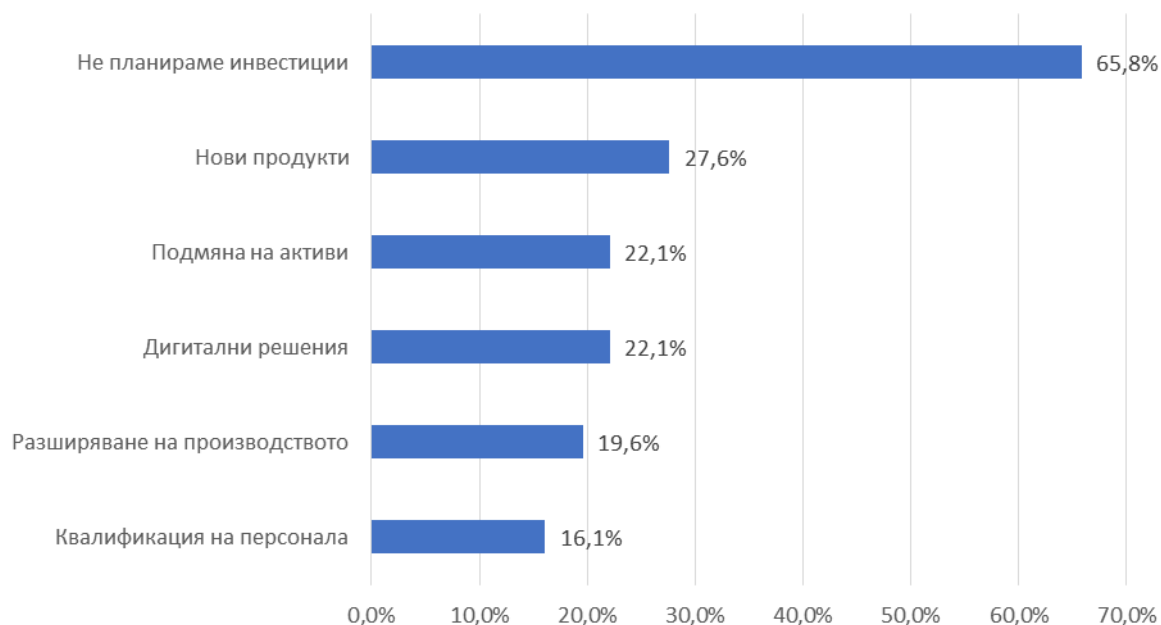
Фигура 50. Направени инвестиции през 2020 г. (разпределение по приоритетни сектори, % от предприятията в сектора)

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП. г

Ограничаването на разходите през 2021 г. допълнително ще ограничи инвестиционна активност на МСП и ще забави възстановяването на предприятията. Общо 65,8% от всички анкетирани заявяват, че не планират инвестиции през 2021 г., което е влошаване от 4 п.п. в сравнение с данните от 2020 г. Въпреки това, тези които ще го направят, **ще инвестират повече в нови продукти – 27,6% и в дигитални решения – 22,1%**. Може да се каже, че въвеждането на нови продукти и дигитализация са двете основни стъпки, които бизнесът предприема, за да успее да излезе по-силен от кризата. **Инвестициите в квалификацията на персонала остава на последно място в дневния ред на МСП (16,1% смятат да инвестират в човешкия капитал)**, като именно тук могат да се предприемат мерки за подпомагане на бизнеса, защото именно хората са в основата на иновациите в дейността на една фирма.

Фигура 51. Планирани инвестиции през 2021 г.

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

3.8. Обща оценка и изменение на бизнес средата

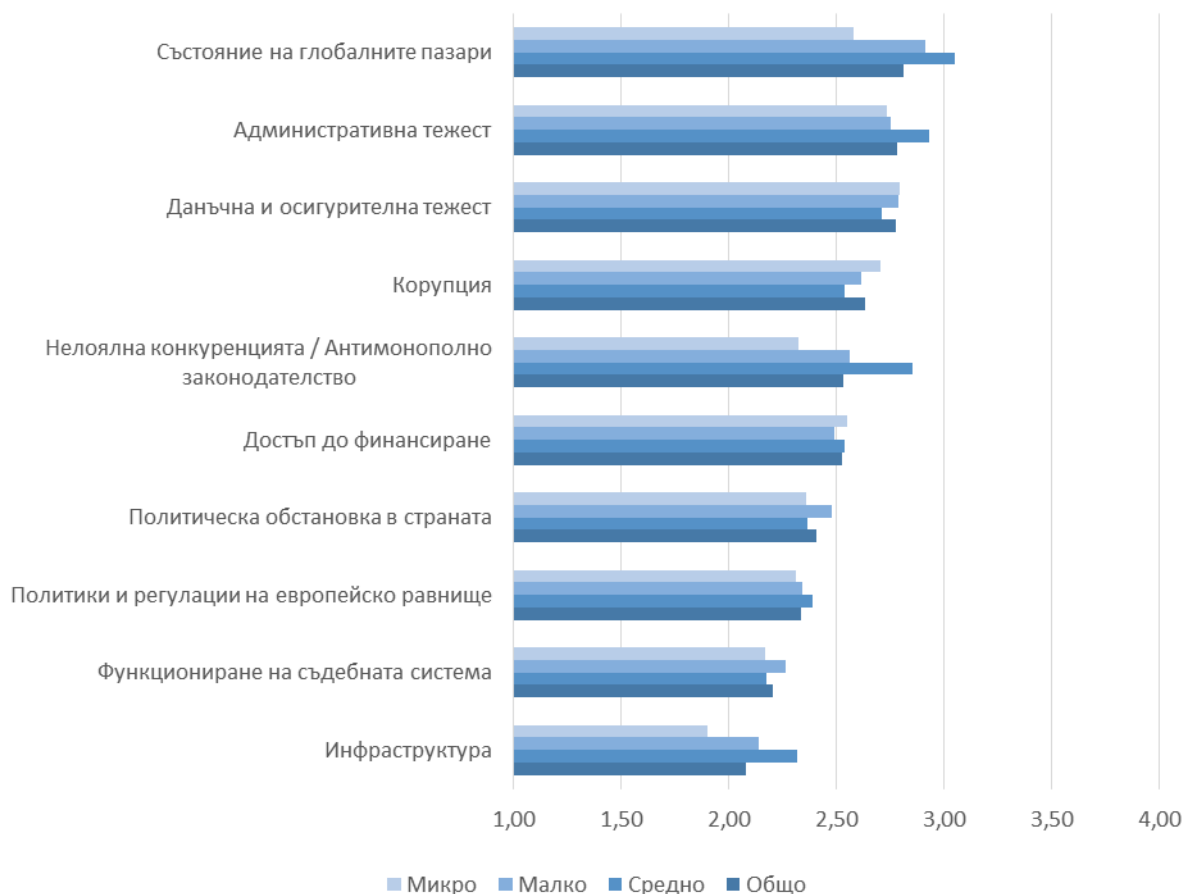
С тази част от анкетата се цели получаване на повече яснота за това как МСП оценяват средата за правене на бизнес. Във въпросника всяка от фирмите

трябваше да отбележи в каква степен външни за нея фактори представляват пречка за нейното функциониране и разрастване по скала от 1 до 4, където 4 представлява „значително препятствие“, а 1 – „не представлява препятствие“. **Като най-голяма пречка за развитието на бизнеса със средна оценка от 2,81 е състоянието на глобалните пазари.** Спадът в международната търговия, както промяната и разрушаването на част от веригата на доставки дава своето отражение върху дейността на МСП. **На второ място, фирмите са посочили административната тежест** (законодателство, регулации) със средна оценка от 2,78 и **данъчната и осигурителна тежест** с 2,77. **Въпреки по-високия си административен капацитет е интересно, че административната тежест е оценена много по-силно като пречка от средните по големина предприятия** с 2,93. Това може да се обясни до известна степен с честата смяна в законодателството.

Корупцията, като пречка е оценена на четвърто място със средна оценка от 2,63. Нещо повече 32% от всички анкетирани предприятия са отбелязали, че за тях това е значително препятствие за развитието на бизнеса им. Възприятията за този феномен нарастват в обратна пропорционалност спрямо големината на предприятията, като най-малките са най засегнати.

Трябва да се отчете и още една тенденция – **защитата на конкуренцията е отчетена като трудност с нарастващо значение** със средна оценка от 2,53. Тя се приема като много належащ проблем от средните предприятия, които я оценят на 2,85.

Фигура 52. Оценка по четирибалната система за степента на проблематичност на следните фактори за функционирането и разрастването на предприятията (4 - значително препятствие; 3 - умерено; 2 - слабо; 1 - не представлява препятствие)

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

За да се направи сравнение с отминал период анкетирани предприятия бяха попитани как са се променили отделните компоненти на бизнес средата през последната една година, в периода март 2020 – март 2021 г. **Отчита се особено негативна тенденция към влошаване по всеки един от оценяваните компоненти на бизнес средата.** Най-малко това се забелязва в инфраструктурата, която обаче се оценява от предприятията като не особено голяма пречка за развитието на бизнеса.

В следствие на COVID-19 **общо 66,3% от всички анкетирани заявяват, че състоянието на глобалните пазари се е влошило.** Особено силно това се усеща от експортиращите предприятия, където 34% заявяват, че ситуацията се е влошила значително.

Въпреки, че не е имало изменение в данъчното облагане и общественото осигуряване общо 42,7% от предприятията заявяват, че бизнес средата се е влошила по отношение на данъчната и осигурителна тежест. Ограничаването на част от дейностите на предприятията поради COVID-19 означава, че разходите за осигуровки и заплати натежават в бюджета на тези предприятия.

Влошаване на бизнес средата по отношението на корупцията е много негативна тенденция, като и тук изглежда най-засегнати са микро предприятията, от които общо 21,8% заявяват, че показателят се е влошил значително. При малките предприятия процентът е 17,5%, а при средните 7,3%.

Според данните през последната година се наблюдава увеличаване на административната тежест, което може да се дължи не само на динамичното законодателство, но и на цялостното управление на кризата. Възприятията за непоследователност в мерките за справяне на пандемията и на мерките за подпомагане, които създават допълнителна административна тежест при кандидатстване, също спомагат 17,6% от предприятията да определят, че показателят се е влошил значително.

Фигура 53. Оценка на промяната във въздействието на посочените фактори върху дейността на предприятията през последната една година (март 2020 - март 2021)

Източник: Анкетно проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“, март 2021 г. ИИП.

Приложение I

Износ на стоки по основни търговски партньори (2019-2020 г.)

Страна	2019		2020		Промяна 2020/2019
	млн. лв.	дял, %	млн. лв.	дял, %	
Германия	8 625	14,8%	8 774	16,0%	1,7%
Румъния	5 082	8,7%	4 976	9,1%	-2,1%
Италия	4 277	7,3%	3 760	6,9%	-12,1%
Гърция	3 926	6,7%	3 638	6,6%	-7,3%
Турция	4 248	7,3%	3 532	6,4%	-16,9%
Франция	2 205	3,8%	2 100	3,8%	-4,7%
Белгия	1 664	2,8%	1 904	3,5%	14,4%
Китай	1 613	2,8%	1 806	3,3%	12,0%
Нидерландия	1 480	2,5%	1 440	2,6%	-2,7%
Полша	1 263	2,2%	1 360	2,5%	7,6%
Испания	1 590	2,7%	1 309	2,4%	-17,7%
Обединено кралство	1 369	2,3%	1 304	2,4%	-4,8%
Чехия	1 388	2,4%	1 266	2,3%	-8,8%
САЩ	1 108	1,9%	1 105	2,0%	-0,3%
Австрия	1 069	1,8%	1 050	1,9%	-1,8%
Сърбия	1 145	2,0%	969	1,8%	-15,4%

Унгария	1 009	1,7%	952	1,7%	-5,7%
Република Сев. Македония	829	1,4%	852	1,6%	2,7%
Руска федерация	1 027	1,8%	827	1,5%	-19,5%
Словакия	589	1,0%	527	1,0%	-10,6%
Швеция	513	0,9%	484	0,9%	-5,8%
Украйна	667	1,1%	446	0,8%	-33,2%
Дания	346	0,6%	380	0,7%	10,0%
Словения	482	0,8%	360	0,7%	-25,3%
Швейцария	378	0,6%	354	0,6%	-6,3%
Египет	765	1,3%	329	0,6%	-57,0%
Хърватия	289	0,5%	323	0,6%	12,0%
Грузия	296	0,5%	259	0,5%	-12,5%
Тунис	539	0,9%	256	0,5%	-52,5%
Канада	218	0,4%	232	0,4%	6,6%
Други	4 024	0,4%	3 362	6,1%	-16,5%
Общо	54 020		50 234		

Източник: НСИ

Приложение II

Топ 30 на най-изнасяните продуктови групи по 4-цифрен код на международна търговска класификация (SITC) (2019-2020 г.)

КОД	Описание	2019		2020		Промяна 2020/2019 (%)
		млн. евро	Дял от общия износ (%)	млн. евро	Дял от общия износ (%)	
9999	Служебен код 3 (SL)	1 028 337	3,5%	1 046 429	3,7%	1,8%
7403	Рафинирана мед и медни сплави в необработен вид:	890 465	3,0%	1 037 586	3,7%	16,5%
2710	Нефтени масла и масла от битуминозни минерали, различни от суровите; неупоменати, нито включени другаде продукти, съдържащи теглонво 70% или повече нефтени масла или масла от битуминозни минерали, чийто основен компонент са тези продукти	2 215 270	7,4%	969 411	3,5%	-56,2%
3004	Медикаменти (с изключение на продуктите от NN 3002 3005 или 3006) съставени от смесени или несмесени продукти приготвени за терапевтични или профилактични цели	915 751	3,1%	911 263	3,3%	-0,5%

	представени под формата на дози или пригодени за продажба на дребно:					
7402	Нерафинирана мед; аноди от мед за електролитното рафиниране	698 839	2,3%	869 763	3,1%	24,5%
1001	Пшеница и смес от пшеница и ръж:	846 151	2,8%	612 126	2,2%	-27,7%
2616	Руди на благородните метали и техните концентрати:	524 599	1,8%	608 970	2,2%	16,1%
1206	Семена от слънчоглед дори натрошени	381 286	1,3%	468 408	1,7%	22,8%
8544	Жици кабели (включително коаксиалните кабели) и други изолирани електрически проводници (дори лакирани или анодно оксидирани) снабдени или не с части за свързване; кабели от оптични влакна съставени от отделно облицовани влакна	499 233	1,7%	462 943	1,7%	-7,3%
1005	Царевица:	415 890	1,4%	435 865	1,6%	4,8%
8538	Части изключително или главно предназначени за уредите от позиции NN 8535 8536 или 8537:	475 921	1,6%	428 131	1,5%	-10,0%
1512	Слънчогледово шафраново	280 300	0,9%	399 006	1,4%	42,3%

	или памучно масло и техните фракции дори рафинирани но не химически променени:					
3826	[Биодизел и смеси от биодизел които не съдържат нефтени масла или масла от битуминозни материали или ги съдържат но под 70 % тегловно]	395 809	1,3%	371 075	1,3%	-6,2%
7409	Ламарини листове и ленти от мед с дебелина превишаваща 0 15 mm:	318 292	1,1%	323 778	1,2%	1,7%
8711	Мотоциклети (включително веломоторите) и велосипеди със спомагателен двигател, със или без кош; кошове:	174 583	0,6%	273 157	1,0%	56,5%
8536	Апаратура за прекъсване, разединяване, защита, разклоняване, включване или свързване на електрически вериги (например, прекъсвачи, превключватели, релета, стопяеми предпазители, високочестотни електрически филтри,	259 955	0,9%	269 794	1,0%	3,8%
8537	Табла, пана, конзоли, пултове, шкафове и други подобни, оборудвани с два или повече уреда от позиции NN 8535 или 8536 за	304 856	1,0%	267 612	1,0%	-12,2%

	управление или електрическо разпределение, включително тези, в които са вградени инструменти или апарати					
2603	Медни руди и техните концентрати	239 960	0,8%	267 026	1,0%	11,3%
8418	Хладилници, фризери и други съоръжения, машини и апарати за охлаждане или замразяване, с електрическо или друго оборудване; топлинни помпи, различни от машините и апаратите за кондициониране на въздуха от N 8415:	233 047	0,8%	263 855	0,9%	13,2%
8703	Пътнически автомобили и други автомобилни превозни средства, предназначени за транспорт на хора (различни от тези от N 8702), включително товаропътническите и състезателните автомобили:	274 171	0,9%	246 000	0,9%	-10,3%
8542	Интегрални схеми и електронни микрокомплекти:	221 609	0,7%	232 689	0,8%	5,0%
1905	Хлебарски, тестени сладкарски или бисквитни продукти, дори с прибавка на какао; нафора, празни капсули от тесто за медикаменти, сухи	249 657	0,8%	231 200	0,8%	-7,4%

	тестени листа от брашно, скорбяла или нишесте и подобни продукти:					
4009	Маркучи от вулканизиран каучук, дори с принадлежности (например свързки, колена, муфи):	226 954	0,8%	227 036	0,8%	0,0%
3920	Други плочи, листа, фолио, ленти и пластини от непорести пластмаси, неподсилени, ненаслоени, без подложка, нито по друг начин съчетани с други материали:	207 694	0,7%	226 651	0,8%	9,1%
8517	Електрически апарати за жична телефония или телеграфия, включително кабелните телефонни апарати с безжична слушалка и апаратите за телекомуникация чрез носещ ток или за цифрова телекомуникация; видеофони:	215 391	0,7%	225 838	0,8%	4,9%
7010	Дамаджани, бутилки, флакони, буркани, бурканчета, тубички, ампули и други съдове за транспорт или амбалаж от стъкло; буркани за консерви от стъкло; тапи, похлупаци и други средства за затваряне от стъкло:	129 691	0,4%	216 180	0,8%	66,7%

8504	Електрически трансформатори, статични електрически преобразуватели (например токоизправители), индуктивни бобини и дросели:	208 737	0,7%	214 155	0,8%	2,6%
7214	Пръти от желязо или от нелегирани стомани, само горещоизковани, горещовалцовани или горещоизтеглени, както и тези, които са били подложени на усукване след валцуване:	193 005	0,6%	203 509	0,7%	5,4%
2716	Електрическа енергия	344 760	1,2%	200 282	0,7%	-41,9%
8412	Други двигатели:	225 773	0,8%	196 259	0,7%	-13,1%
	Общо износ	29 791 469		27 925 233		

Източник: <https://www.trademap.org>

Приложение III

Внос на стоки по основни търговски партньори (2019-2020 г.)

	2019		2020		Промяна 2020/2019
Страна	млн. лв.	дял, %	млн. лв.	дял, %	
Германия	7 925	12,0%	7 262	12,1%	-8,4%
Румъния	4 712	7,1%	4 397	7,3%	-6,7%
Турция	4 300	6,5%	4 265	7,1%	-0,8%
Италия	4 907	7,4%	4 262	7,1%	-13,2%
Руска федерация	6 515	9,9%	3 674	6,1%	-43,6%
Китай	2 976	4,5%	3 057	5,1%	2,7%
Гърция	3 029	4,6%	2 966	4,9%	-2,1%
Нидерландия	2 359	3,6%	2 383	4,0%	1,0%
Унгария	2 333	3,5%	2 347	3,9%	0,6%
Полша	2 244	3,4%	2 224	3,7%	-0,9%
Франция	1 978	3,0%	1 736	2,9%	-12,2%
Австрия	1 645	2,5%	1 614	2,7%	-1,9%
Чехия	1 665	2,5%	1 596	2,7%	-4,1%
Сърбия	1 237	1,9%	1 203	2,0%	-2,7%
Испания	2 481	3,8%	1 146	1,9%	-53,8%
Белгия	1 256	1,9%	1 144	1,9%	-9,0%

Украйна	1 048	1,6%	1 141	1,9%	8,9%
Грузия	660	1,0%	923	1,5%	39,8%
Словакия	859	1,3%	838	1,4%	-2,4%
САЩ	631	1,0%	773	1,3%	22,6%
Обединено кралство	901	1,4%	763	1,3%	-15,3%
Египет	1 459	2,2%	659	1,1%	-54,8%
Република Северна Македония	639	1,0%	593	1,0%	-7,3%
Перу	92	0,1%	539	0,9%	483,4%
Швейцария	508	0,8%	478	0,8%	-5,9%
Словения	525	0,8%	459	0,8%	-12,6%
Швеция	390	0,6%	369	0,6%	-5,5%
Ирландия	356	0,5%	363	0,6%	1,8%
Хърватия	160	0,2%	353	0,6%	121,3%
Япония	286	0,4%	298	0,5%	4,2%
Други	3 494	5,3%	3 321	5,5%	-5,0%
Общо	63 571		57 145		

Източник: НСИ

Приложение IV

Индекс на цени на износа на стоки по SITC на база средногодишни цени от предходната година

Код по SITC	Наименование	2016	2017	2018	2019	2020
0	Храни и живи животни	95,7	102,0	100,6	99,5	104,3
00	Живи животни, различни от рибата	102,8	95,1	84,6	107,0	103,8
01	Месо и месни продукти	102,5	104,9	100,2	93,5	97,9
02	Млечни продукти и птичи яйца	95,0	104,7	100,7	103,1	97,6
03	Риба (изкл. морските бозайници), ракообразни, мекотели и други водни безгръбначни, и приготвени храни от тях	110,2	98,7	102,7	100,4	96,5
04	Зърнени растения и мелничарски продукти	92,7	102,8	103,8	100,2	106,5
05	Зеленчуци и плодове	100,2	104,0	95,8	99,1	100,4
06	Захар, захарни изделия и пчелен мед	98,4	102,1	99,0	92,9	98,3
07	Кафе, чай, какао, подправки и продукти от тях	92,6	102,1	92,1	102,8	103,0
08	Готови храни за животни (изкл. несмлени зърнени	96,7	97,6	108,0	99,8	109,9

	храни)					
09	Разнообразни хранителни продукти и препарати, годни за консумация	105,1	95,2	96,7	92,1	109,6
1	Безалкохолни и алкохолни напитки и тютюн	103,3	99,0	99,9	105,6	89,3
11	Безалкохолни и алкохолни напитки	109,0	99,0	104,8	99,9	80,0
12	Тютюн и тютюневи изделия	101,7	99,0	97,6	111,4	104,1
2	Необработени (сурови) материали, негодни за консумация (изкл. горивата)	99,6	102,8	105,9	96,3	102,8
21	Сурови кожи	90,8	122,9	93,2	66,1	86,0
22	Маслодайни семена и плодове	102,0	95,1	96,3	100,0	109,0
23	Суров каучук (вкл. синтетичен и регенериран)	100,3	102,0	106,1	91,4	102,0
24	Корк и дървен материал	101,4	103,3	103,7	100,8	97,1
25	Дървесна маса и хартия или картон за рециклиране	90,9	116,8	114,4	81,4	85,5
26	Текстилни влакна и техните отпадъци	113,5	123,1	125,3	94,0	89,1
27	Естествени торове и торове от животински или растителен произход и	100,8	100,2	101,6	99,5	103,2

	неметални материали и суровини (изкл. въглища, нефт и скъпоценни камъни)					
28	Метални руди и метални отпадъци	96,4	106,0	110,3	95,4	101,8
29	Продукти от животински и растителен произход, н.д.	102,5	101,8	110,0	101,8	114,1
3	Минерални горива, масла и подобни продукти	84,1	118,4	117,7	95,2	69,2
32	Въглища, кокс и брикети	86,4	99,5	102,4	101,2	92,8
33	Нефт и рафинирани нефтопродукти	82,4	119,9	120,7	92,6	65,3
34	Газ, природен и промишлен	91,2	126,7	115,7	64,1	85,9
35	Електрическа енергия	90,5	112,0	106,2	115,0	88,8
4	Животински и растителни мазнини, масла и восъци	99,8	96,7	94,5	99,5	111,9
41	Животински мазнини и масла	120,3	97,6	94,3	100,4	112,4
42	Масла и техните фракции, сурови или рафинирани, от растителен произход	99,1	96,7	94,7	99,1	112,0
43	Мазнини и масла от животински или растителен произход, преработени; восъци от животински и растителен произход; негодни за консумация	115,1	96,2	88,5	107,5	110,6

	смеси или препарати от животински или растителни мазнини или масла, н.д.					
5	Химични вещества и продукти	98,5	97,9	99,6	110,3	102,0
51	Органични химични вещества	93,5	105,3	97,2	87,3	107,3
52	Неорганични химични вещества	100,6	98,0	101,6	105,5	93,2
53	Багрила и пигменти	95,9	114,8	100,4	96,6	97,9
54	Лекарствени вещества и продукти	106,4	94,4	96,7	141,6	115,7
55	Етерични масла, резиноиди и парфюми; тоалетни, почистващи и полиращи препарати	102,0	88,9	100,0	100,3	101,0
56	Минерални или химични торове	80,4	96,6	106,6	104,2	83,6
57	Пластмаси (полимери) в първични форми	87,4	109,6	103,0	93,9	84,0
58	Листа, плочи, тръби и профили от пластмаса	93,3	105,1	102,4	98,6	93,2
59	Химически вещества и продукти, н.д.	100,0	104,1	99,6	102,0	101,6
6	Артикули, класифицирани главно според вида на	95,7	113,0	103,3	99,1	99,3

	материала					
61	Обработени кожи и артикули от тях, н.д.	94,5	107,8	103,2	116,4	94,3
62	Артикули от каучук	106,7	99,4	103,4	99,7	103,0
63	Артикули от корк и дървен материал (изкл. мебели)	102,9	100,7	104,3	97,6	95,2
64	Хартия, картон и артикули от хартия и картон	99,7	101,2	107,8	102,6	94,7
65	Текстил и артикули от текстил (изкл. облекло)	97,4	104,5	101,5	102,4	87,3
66	Продукти от други неметални минерални суровини	100,4	98,3	96,3	104,1	101,3
67	Чугун и стомана	92,7	122,2	111,5	93,7	92,8
68	Благородни и цветни метали	91,2	120,9	101,8	98,7	102,6
69	Други артикули от метал	102,8	101,5	103,8	99,2	101,1
7	Машини, оборудване и превозни средства	101,7	94,5	100,2	101,5	99,0
71	Машини и оборудване за произвеждане на енергия	102,2	100,4	103,8	100,8	101,9
72	Машини със специално предназначение	100,2	104,0	104,7	98,0	93,6
73	Металообработващи машини	104,2	119,6	92,9	92,7	102,9
74	Машини и оборудване с	94,7	97,5	101,6	100,2	98,5

	общо предназначение и части за тях, н.д.					
75	Офис и компютърна техника	98,8	107,5	100,6	97,3	98,6
76	Радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника	121,0	88,1	99,3	91,8	100,3
77	Електрически машини, апарати и устройства, н.д., части за тях	101,1	89,2	98,7	104,9	100,9
78	Автомобили, мотоциклети, велосипеди, ремаркета и полуремаркета	107,6	99,4	103,0	100,3	93,4
79	Плавателни съдове, локомотиви, мотриси и вагони, въздухоплавателни и космически средства	98,9	97,0	89,0	110,5	112,3
8	Разнообразни готови продукти, н.д.	100,7	109,1	101,1	105,6	99,9
81	Сглобяеми конструкции; осветители, санитарни артикули, котли и радиатори за отопление, н.д.	99,4	92,5	106,5	100,1	103,0
82	Мебели и техните части; медицинска и хирургическа мебелировка; спални артикули и други подобни	103,1	97,3	102,1	99,5	94,6
83	Пътнически артикули, ръчни чанти и други подобни	83,8	93,9	108,5	103,7	101,5

84	Облекло и допълнения за облекло	93,6	109,3	96,8	110,7	106,6
85	Обувки	98,5	106,7	101,2	120,8	114,0
87	Медицински, прецизни, оптични и контролни уреди и апарати, н.д.	101,7	94,2	94,9	103,8	89,8
88	Фотографски и кинематографски апарати, оборудване и продукти; други оптични стоки; часовници и часовникови механизми	89,6	99,6	96,4	124,1	104,6
89	Други разнообразни готови продукти, н.д.	105,2	119,3	104,0	105,0	101,2
Общо		97,1	104,3	102,7	101,1	98,5

Източник: НСИ

Приложение V

Индекс на цени на вноса на стоки по SITC на база средногодишни цени от предходната година

Код по SITC	Наименование	2016	2017	2018	2019	2020
0	Храни и живи животни	100,2	103,9	97,4	103,0	100,9
00	Живи животни, различни от рибата	95,8	92,9	97,8	116,9	113,5
01	Месо и месни продукти	98,3	109,8	95,4	110,8	94,8
02	Млечни продукти и птичи яйца	99,9	119,7	95,2	101,0	101,3
03	Риба (изкл. морските бозайници), ракообразни, мекотели и други водни безгръбначни, и приготвени храни от тях	105,8	96,3	97,3	100,6	96,7
04	Зърнени растения и мелничарски продукти	99,7	96,9	105,5	99,2	101,4
05	Зеленчуци и плодове	103,1	103,5	95,1	106,9	101,3
06	Захар, захарни изделия и пчелен мед	113,6	109,0	80,4	94,1	100,0
07	Кафе, чай, какао, подправки и продукти от тях	96,6	99,2	101,2	102,9	101,2
08	Готови храни за животни (изкл. несмлени зърнени	95,9	96,3	106,3	97,2	102,0

	храни)					
09	Разнообразни хранителни продукти и препарати, годни за консумация	97,6	102,9	103,3	95,1	112,4
1	Безалкохолни и алкохолни напитки и тютюн	96,9	93,5	105,3	104,8	94,6
11	Безалкохолни и алкохолни напитки	94,4	93,5	99,8	103,8	90,5
12	Тютюн и тютюневи изделия	99,7	93,4	112,9	106,1	100,2
2	Необработени (сурови) материали, негодни за консумация (изкл. горивата)	90,8	113,8	100,4	101,1	98,6
21	Сурови кожи	88,6	117,5	111,8	100,9	98,9
22	Маслодайни семена и плодове	103,5	110,1	90,2	101,1	110,3
23	Суров каучук (вкл. синтетичен и регенериран)	99,5	112,9	102,5	92,8	88,7
24	Корк и дървен материал	93,9	108,9	117,3	100,3	90,2
25	Дървесна маса и хартия или картон за рециклиране	91,3	111,4	124,8	86,8	89,9
26	Текстилни влакна и техните отпадъци	98,8	109,3	98,6	99,0	90,8
27	Естествени торове и торове от животински или растителен произход и	94,2	87,0	101,2	103,6	89,9

	неметални материали и суровини (изкл. въглища, нефт и скъпоценни камъни)					
28	Метални руди и метални отпадъци	87,9	117,0	102,2	101,0	97,4
29	Продукти от животински и растителен произход, н.д.	94,1	106,9	104,0	111,7	106,0
3	Минерални горива, масла и подобни продукти	76,1	120,3	109,4	92,0	69,0
32	Въглища, кокс и брикети	84,7	119,5	127,9	112,4	78,3
33	Нефт и рафинирани нефтопродукти	84,0	119,3	118,6	95,8	70,0
34	Газ, природен и промишлен	61,2	119,7	104,8	82,2	61,5
35	Електрическа енергия	-	-	-	-	87,7
4	Животински и растителни мазнини, масла и восъци	96,5	108,9	97,5	95,9	109,4
41	Животински мазнини и масла	94,3	122,0	87,3	117,8	102,8
42	Масла и техните фракции, сурови или рафинирани, от растителен произход	98,5	106,3	99,8	92,2	106,6
43	Мазнини и масла от животински или растителен произход, преработени; восъци от животински и растителен произход; негодни за консумация смеси или препарати от животински	90,3	112,0	99,1	95,5	121,0

	или растителни мазнини или масла, н.д.					
5	Химични вещества и продукти	97,8	102,5	102,1	100,7	98,7
51	Органични химични вещества	91,8	100,8	102,4	96,9	100,8
52	Неорганични химични вещества	97,7	101,0	108,0	95,3	91,4
53	Багрила и пигменти	94,3	100,2	108,6	101,8	94,9
54	Лекарствени вещества и продукти	105,7	106,9	96,7	108,1	108,3
55	Етерични масла, резиноиди и парфюми; тоалетни, почистващи и полиращи препарати	106,5	98,9	104,3	106,5	100,6
56	Минерални или химични торове	82,9	80,5	117,2	95,5	92,5
57	Пластмаси (полимери) в първични форми	91,7	108,9	105,7	91,7	88,7
58	Листа, плочи, тръби и профили от пластмаса	94,7	102,0	103,4	98,4	97,3
59	Химически вещества и продукти, н.д.	97,2	105,3	104,4	99,5	94,5
6	Артикули, класифицирани главно според вида на	95,6	108,6	112,6	99,6	93,9

	материала					
61	Обработени кожи и артикули от тях, н.д.	99,3	135,3	120,7	104,7	97,6
62	Артикули от каучук	96,8	99,0	123,1	106,7	96,8
63	Артикули от корк и дървен материал (изкл. мебели)	99,2	102,7	105,4	100,5	95,0
64	Хартия, картон и артикули от хартия и картон	98,6	107,2	107,3	99,7	94,7
65	Текстил и артикули от текстил (изкл. облекло)	94,1	100,1	121,8	100,2	94,1
66	Продукти от други неметални минерални суровини	98,5	100,0	97,9	104,7	97,0
67	Чугун и стомана	93,1	120,4	113,2	95,2	90,6
68	Благородни и цветни метали	92,4	116,7	108,9	94,6	95,3
69	Други артикули от метал	98,9	103,8	114,9	106,4	94,8
7	Машини, оборудване и превозни средства	97,5	105,5	105,1	99,4	98,9
71	Машини и оборудване за произвеждане на енергия	88,9	122,1	98,6	112,4	97,3
72	Машини със специално предназначение	96,6	101,4	104,9	99,0	98,7
73	Металообработващи машини	102,4	101,4	101,2	106,0	87,2
74	Машини и оборудване с общо предназначение и части за тях, н.д.	94,3	102,4	105,6	101,6	91,8

75	Офис и компютърна техника	97,1	108,2	101,3	94,9	93,6
76	Радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника	108,4	105,1	111,6	95,8	103,7
77	Електрически машини, апарати и устройства, н.д., части за тях	94,7	114,3	98,7	96,2	100,2
78	Автомобили, мотоциклети, велосипеди, ремаркета и полуремаркета	98,8	101,8	109,0	102,2	103,9
79	Плавателни съдове, локомотиви, мотриси и вагони, въздухоплавателни и космически средства	99,6	92,0	116,6	106,8	100,9
8	Разнообразни готови продукти, н.д.	89,6	98,1	112,0	102,8	101,5
81	Сглобяеми конструкции; осветители, санитарни артикули, котли и радиатори за отопление, н.д.	89,5	96,9	125,8	97,8	96,0
82	Мебели и техните части; медицинска и хирургическа мебелировка; спални артикули и други подобни	93,4	97,9	118,7	96,6	89,0
83	Пътнически артикули, ръчни чанти и други подобни	93,9	94,4	166,5	98,9	95,8
84	Облекло и допълнения за облекло	86,2	106,7	121,0	102,4	113,6

85	Обувки	87,7	104,4	138,9	108,7	117,3
87	Медицински, прецизни, оптични и контролни уреди и апарати, н.д.	95,7	102,7	103,4	106,2	104,4
88	Фотографски и кинематографски апарати, оборудване и продукти; други оптични стоки; часовници и часовникови механизми	99,5	95,3	118,4	100,5	114,5
89	Други разнообразни готови продукти, н.д.	88,4	92,3	102,7	104,2	96,3
Общо		94,5	106,1	105,2	100,1	96,6

Източник: НСИ

Приложение VI

Методология анкетното проучване

Основна цел на анкетното проучване „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“ е да събере, обобщи и анализира информация за ефектите от пандемията от COVID-19 върху малките и средни предприятия в страната и мерките за оптимизация, които те са предприели в отговор на извънредната обстановка. Резултатите позволяват да се проследят и анализират настъпилите изменения и краткосрочните очаквания на предприятията по отношение на основни показатели за дейността им като приходи, брой заети и инвестиции. Получените отговори дават възможност и за получаване на непосредствената обратна връзка и оценка от страна на МСП за приложимостта и ефективността на мерките в подкрепа на стопанските субекти, както и за систематизиране на препоръките им за това как държавната подкрепа би могла да има максимално добър ефект.

Обхват: проучването обхваща приоритетните за ИАНМСП сектори (Приложение VIII).

Период на провеждане: 10-21 март 2021 г.

Брой уникални респонденти от приоритетните сектори: 199.

Начин на провеждане:

Структура и съдържание: анкетата съдържа 36 на брой въпроси, разпределени в 4 на брой секции. Първата секция има за цел да идентифицира качествени промени в дейността на предприятията; втората разглежда използването на държавната подкрепа от страна на МСП, третата дава информация за измененията в количествените показатели на фирмите (приходи, персонал, инвестиции), четвъртата цели оценка на МСП за бизнес средата и нейната промяна в последната една година, а петата събира данни за профила на предприятието (големина, основна икономическа дейност, износ и т.н.) (Приложение VII).

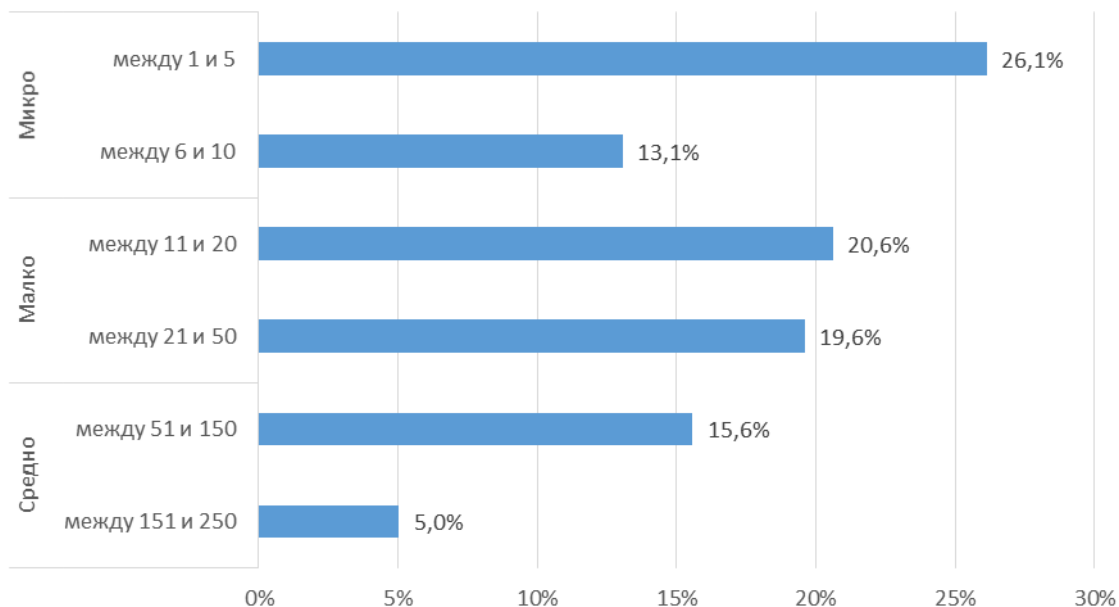
Ограничения: изводите са на база на резултатите от анкетата, като те представляват моментна снимка на състоянието на участниците в анкетата

фирми и ориентир за ефекта от приложените мерки в подкрепа на бизнеса според информацията, подадена от тях. В зависимост от продължителността и степента на разпространение на пандемията, както и от характеристиките на последващите мерки за подкрепа резултатите от сравнимо изследване в друг момент могат да се различават съществено.

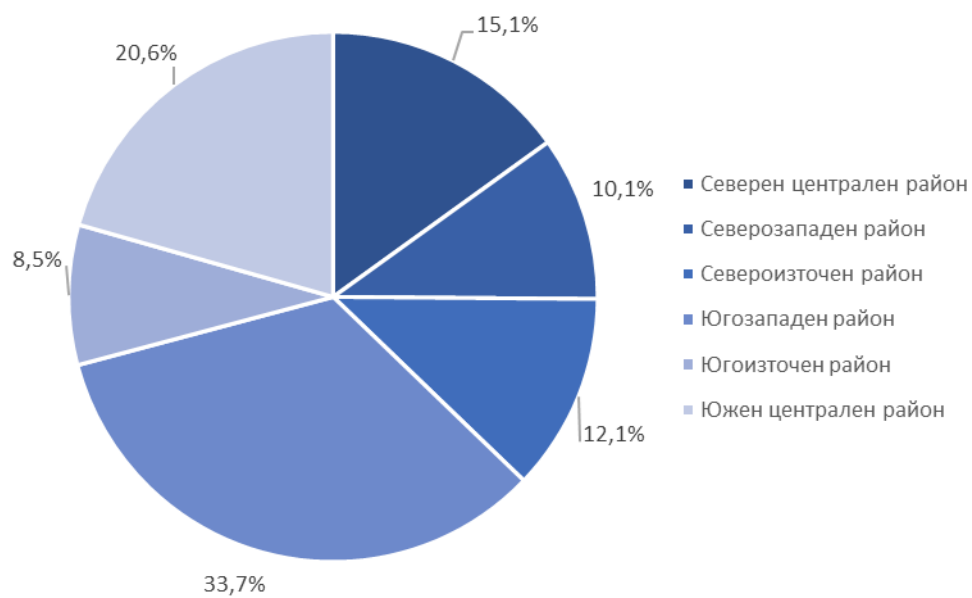
Приложение VII

Профил на респондентите

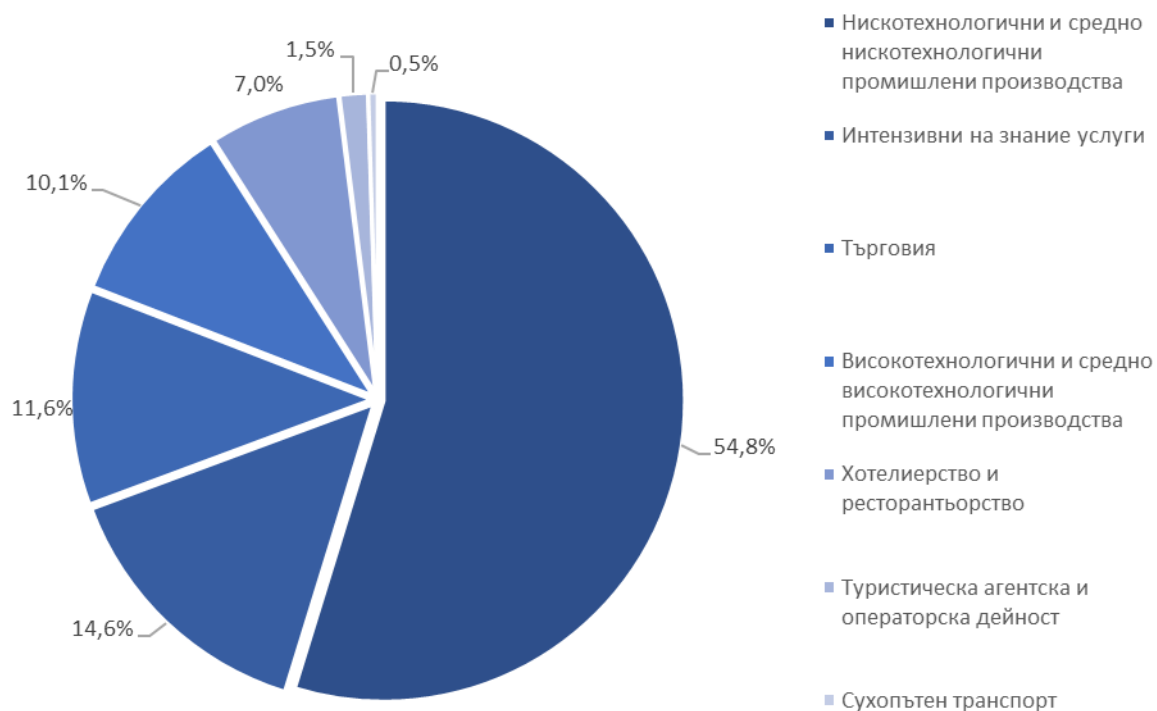
Брой на заетите в зависимост от големината на предприятието (%)

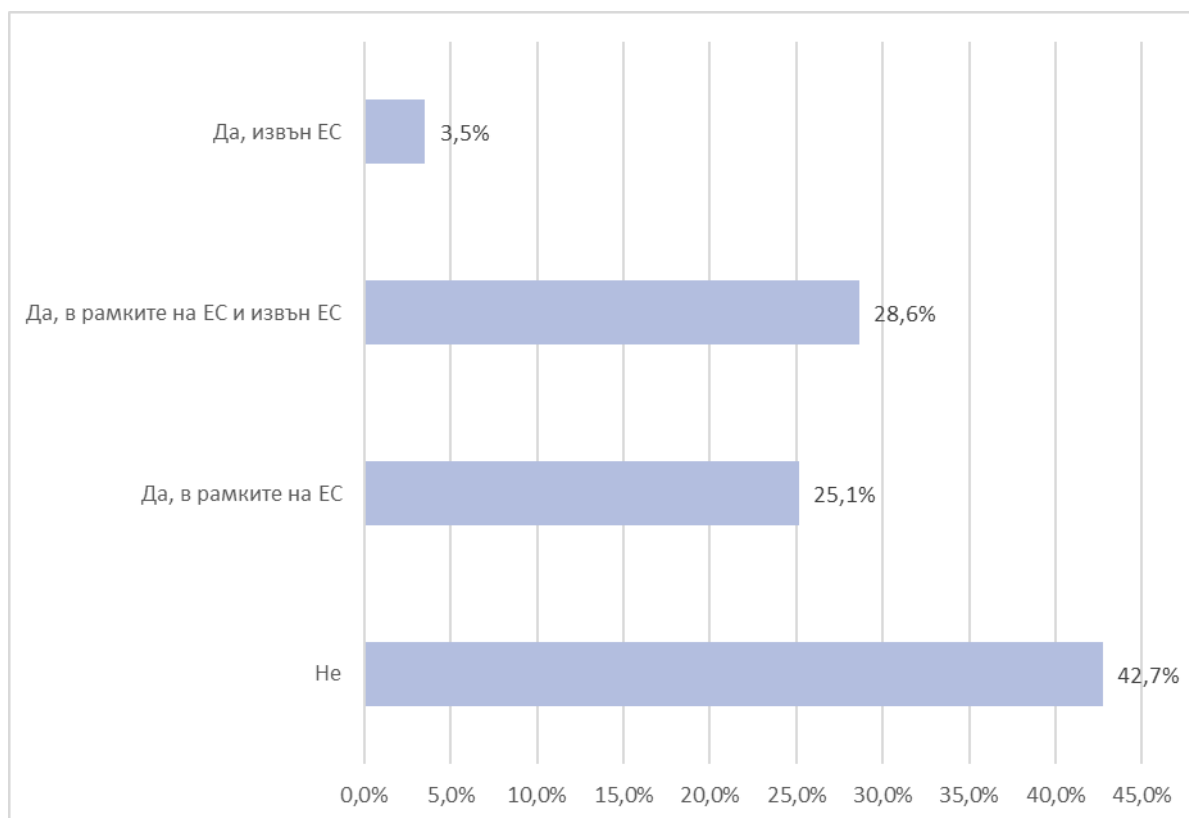
Географско местоположение на предприятието (%)

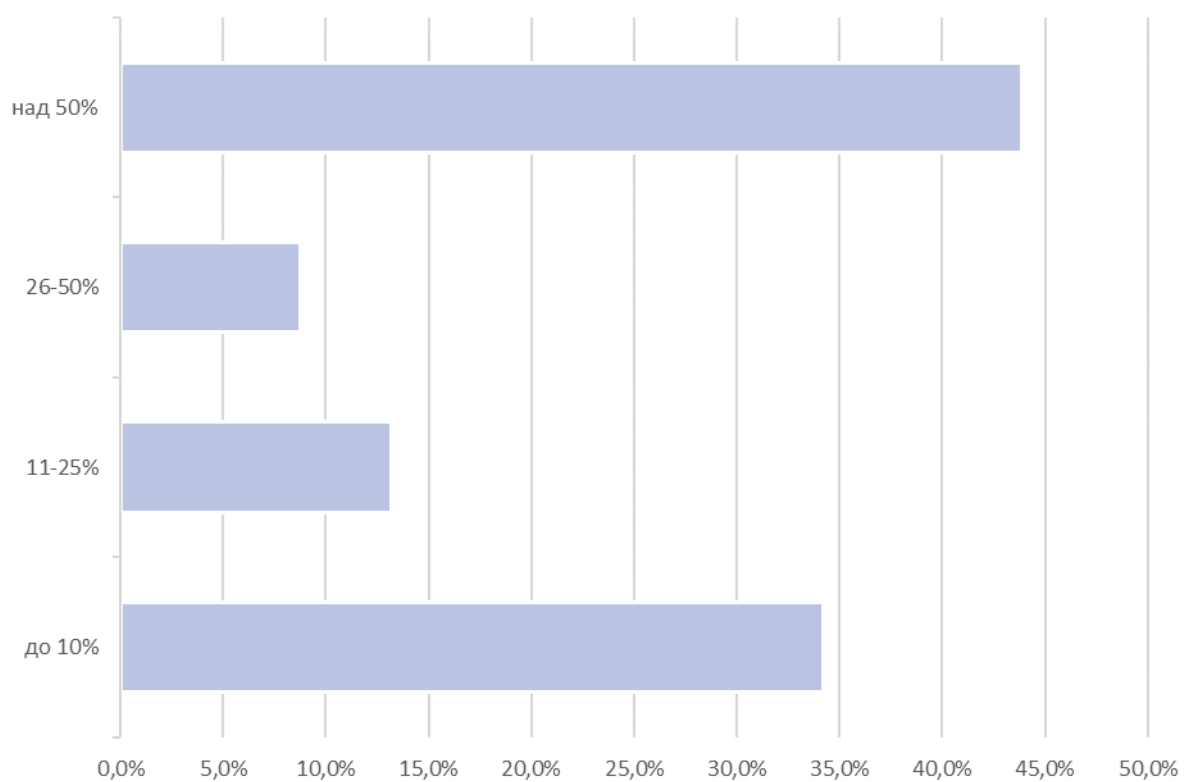
Дейност на предприятието според приоритетните сектори на ИАНМСП (%)

Осъществяване на износ на стоки/услуги

Процент на приходите от износ в общите приходи на експортиращите предприятия

Приложение VIII

Приоритетни сектори за Изпълнителна агенция за насърчаване на малките и средните предприятия

Високотехнологични и средно високотехнологични промишлени производства:

- C20 „Производство на химични продукти“
- C21 „Производството на лекарствени вещества и продукти“
- C26 „Производството на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти“
- C27 „Производство на електрически съоръжения“
- C28 „Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение“
- C29 „Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета“
- C30 „Производство на превозни средства, без автомобили“

Интензивни на знание услуги:

- J58 „Издателска дейност“
- J59 „Производството на филми и телевизионни предавания, звукозаписване и издаване на музика“
- J60 „Радио- и телевизионна дейност“
- J61 „Далекосъобщения“
- J62 „Дейности в областта на информационните технологии“
- J63 „Информационни услуги“
- M72 „Научноизследователска и развойна дейност“

Нискотехнологични и средно нискотехнологични промишлени производства:

- C10 „Производство на хранителни продукти“
- C11 „Производство на напитки“
- C13 „Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло“
- C14 „Производство на облекло“
- C15 „Обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм“

- C16 „Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене“
- C17 „Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон“
- C18 „Печатна дейност и възпроизвеждане на записани носители“
- C19 „Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти“
- C22 „Производство на изделия от каучук и пластмаси“
- C23 „Производство на изделия от други неметални минерални суровини“
- C24 „Производство на основни метали“
- C25 „Производство на метални изделия, без машини и оборудване“
- C31 „Производство на мебели“
- C32 „Производство, неклассифицирано другаде“
- C33 „Ремонт и инсталиране на машини и оборудване“

G „Търговия; Ремонт на автомобили и мотоциклети“

N79 „Туристическа агентска и операторска дейност; други дейности, свързани с пътувания и резервации“

Хотелиерство и ресторантьорство

- I55 „Хотелиерство“
- I56 „Ресторантьорство“

H49 „Сухопътен транспорт“

Приложение IX

Анкета „Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП“

Анкета "Ефекти от пандемията COVID-19 върху МСП"

Настоящият въпросник е изготвен от Институт за икономическа политика (www.epi-bg.org) с цел проучване на проблемите пред МСП и краткосрочните нагласи на сектора.

Отговорите на въпросника ще бъдат обобщени от ИИП, като проучването е част от анализ на тема „Състояние на малкия и средния бизнес в България и последиците за сектора от COVID19“, възложен от Изпълнителната агенция за насърчване на малките и средните предприятия (ИАНМСП).

Въпросникът ще бъде използван за изготвяне на конкретни мерки насочени към МСП, с което Ви насърчаваме да дадете своя принос, като попълните анкетата.

Продължителност: Не повече от 15 минути.

Попълването на анкетата е анонимно, а формулярът не събира лични данни под никаква форма.

За допълнителни въпроси и коментари можете да се свържете с нас на тел.: 02 952 29 47 и на ел. поща: epi@epi-bg.org

Предварително Ви благодарим за оказаното съдействие!

* Задължително

Институт за икономическа политика
Economic Policy Institute

Затруднения в дейността